

Lelkipásztor

Evangelikus
Lelkeszi
Szakfolyóirat

65. évfolyam 12. szám
1990. december

Szólj Uram! Hallja a Te szolgád...

Maradj velünk Uram! – <i>Dr. Hafenscher Károly</i>	366
Integrálni! – <i>Dr. Hafenscher Károly</i>	367

Tanuljuk a Krisztust!

Rám bízta Évát – <i>Gémes István</i>	367
Isten akaratának felismerése – <i>Tarjáni Gyula</i>	371

Evangelikusok a nagyvilágban

Lutheránus? Inkább evangelikus! <i>Dr. Reuss András</i>	374
--	-----

Kitekintés az ökumené világába

Egyházi világhíradó – <i>D. Dr. Nagy Gyula</i>	374
Ökumenikus felhívás	377

Lelkészszemmel

Ösztöndíjas voltam Chicagóban – <i>Fabiny Tamás</i>	377
Pályám emlékezete – <i>Sólyom Károly</i>	379
Az alagút vége? – <i>Veöreös Imre</i>	382

Tanít az egyháztörténet...

Sztehlo Gábor emlékezete – <i>D. Koren Emil</i>	384
Hiteles memoár – <i>Dr. Hafenscher Károly</i>	385
Végre megjelent magyarul is Ordass Lajos életrajza <i>Dr. Hafenscher Károly</i>	386

A teológia szomszédságában

A szociológia önértelmezésének változásai: lemondás a világmagyarázatról és a világmegváltásról <i>Dr. Andorka Rudolf</i>	388
---	-----

Fórum

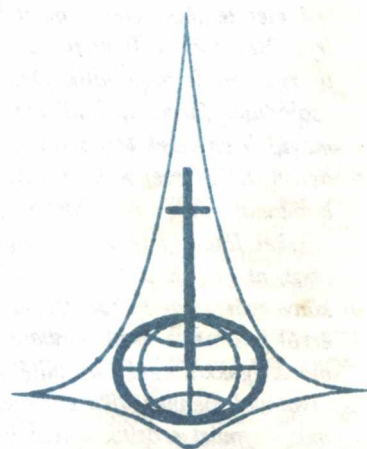
Országos Egyházi Rendkívüli Közgyűlés <i>Dr. Harmati Béla</i>	390
A zsinatról – <i>Szilas Attila</i>	391
Néhány elvi szempont a zsinattal kapcsolatban <i>Dr. Boleratzky Lóránd</i>	391
Kell-e egyáltalán zsinat? – <i>Dr. Reuss András</i>	392

Igehirdető műhelye

Hallásból	393
Vízkereszt utáni 1. vasárnap – <i>Balicza Iván</i>	393
Hálaadó istentisztelet – <i>Dr. Hafenscher Károly</i>	394
Szebik Imre püspök TV-ben elhangzott igehirdetése	395

Gyülekezeti szolgálat — lelkeszi közélet

Mi lesz veled ifjúság? – <i>Szeverényi János</i>	397
Magyar nyelvű gyülekezeti munka Bajorország területén – <i>Ferenczy Zoltán</i>	398
Lelkészek felelőssége egymásért – <i>Deme Dávid</i>	400
Kiegészítés – <i>Bernhardt Béla</i>	401
Éneklő gyülekezet – <i>Mekis Adám</i>	401

90/12

Maradj velünk

Urunk!

(Lk 24,29)

Az esztendő alkonyán az emmausi tanítványok húsvéti imádsága ismét időszertű. Ez a mondat, ez a könyörgő imádság túlnötte a húsvéti Jézus-jelenések kereteit és önálló imádsággá lett. Szinte önálló életet él. Megtalálható a legkülönbözőbb imádságos könyvekben. Ágendánk is ismeri (64. imádság), énekeskönyvünk imádságos részében is olvasható (731.o.). Különböző fordításban és különböző szerzőknek tulajdonítva (nálunk W. Lőhe imádságaként), de fontosnak tartja a legtöbb imádsággyűjtemény közölni. Búvópatakként hol elrejtőzik, hol újra előjön, olyan, mint Assisi Ferenc „Békesség eszközévé tégy Urunk” kezdetű imádsága. Kétségtelenül az egész egyház imádságos kincse, a thesaurus ecclesiae egy értékes darabja. Énekeinkben is felbukkan: „Óh maradj velem az est közelget” ... (121. ének) a legismertebb ma, de a motívum más esti és Jézus-énekekben is felfedezhető. Egy nap alkonyán, egy hét alkonyán, az élet alkonyán és a világ alkonyán témakörben mindig aktuálisnak érezzük. Az esztendő alkonyán is – 1990 decemberében.

Közös imádság ez, ketten kérik ugyanezt: Maradj velünk Urunk! Erősnek érezzük Lukács evangélista kifejezését: „unszolták” Őt, de az imádkozó ember mindig tudta, hogy az igazi imádságnak van ilyen jellege, ahogyan a korabeli aramei nyelvben az imádság kiáltást is jelentett. Tudom, hogy az emmausi történet többi része is áttetsző és az istentiszteleti élet legtöbb eleme megtalálható benne. John Mackay írja (Bevezetés a Teológiába c. könyvében), hogy az egész liturgia benne foglaltatik. Desperációban érkeznek emberek, csalódtak, fáradtak hitükben („Pedig mi azt hittük”) és megújult emberek távoznak az istentisztelet végén, mert közben melléjük szegődött Jézus, száján a Szentírás szavai kibomlanak, magyaráz, korhol, felelősségre von, új összefüggéseket látat, hangzik az imádság: maradj velünk!, s válaszként a Krisztus jelenlétével ajándékozza meg a könyörgőket, asztalközösséget vállal: megtöri a kenyeret – erről felismerik és az emberek átváltoznak, bánáságuk szomorúságukkal együtt a múlté, örömmel és tartalmas mondánivalóval mennek újra emberek közé és a tanítványok most már egymást erősítik a legjobb hírrel.

Könyörgő imádságunk nem valamit kér, hanem Valakit. Nekünk sohasem elég, ha valamit kapunk, bármilyen szép és értékes ajándék legyen is az, nekünk Valaki kell. „Többet kívánok röpke szavadnál...” Alapjában hiánylény az ember, nem elég önmagának. Ilyen értelemben is koldusok vagyunk. Üres kehely vagyunk (Barth), fusson, akinek nincs bora (Ady). A tanítvány imádsága, a Miatyánk, tipikusan kérő imádság, Jézus tudta, hogy az ember elsősorban kérni tud. Kell a napi kenyér (teljes lutheri értelemben) és kell a napi

bocsánat. 1990-91 fordulóján egyre több a hiány, kérnivaló, igazán Valaki kell. Stanley Jones írja „Micsoda különbség: feleségem vagy barátom fényképe az asztalomon, vagy az akit szeretek a karomban” Az emmausiak sem vacsorát kértek, nem is jó szót csupán, hanem Őt: Maradj velünk Urunk!

Esti könyörgés ez. Sokan úgy látják egy egész korszak alkonyán vagyunk. Az első világháború után Spengler jóslata Nyugat alkonyát (Untergang des Abendlandes), e gondolat azóta gyakran ismétlődik. Most, a század végén is beszélnek Európa alkonyáról, sőt világunk alkonyáról. az Újszövetség mást tanít: az éjszaka múlik, a nap közeledik... megjelent az élet, a világosság... nem hiába várta a nép a Naptámadatot, jobban, mint az örök a reggelt. A keresztyénység a hajnal vallása: ősi templomok kelet felé forduló apszisa és ősi énekek szövege, a húsvét hajnali liturgia több, mint egy ünnepre korlátozható jelkép. 1991-re bármit jóslanak is, mi nem a sötétség felé, hanem a világosság felé megyünk és Jézusban a világosság jön. A Tanítványok csak azt tudják, az est közel van, de a házukba betérő vendég már a Világosság embere... Lehet a homály, alkony, obscure, Zwielight, twilight érdekes, művészetiileg izgalmas téma, a keresztyének a Világosság felé fordulnak. Az éjszaka sötétjében több a félelem az emberi lelkekben, rémeket lát a szem, könnyen megbotlik az ember. Az éjszaka (éjfélkor?) született Jézus, a legmélyebb sötétben kigyúlt fény, szép Hajnalcsillog. Maradj velünk Urunk az esztendő alkonyán... mi már tovább énekeljük: Kelj fel Napunk, fényességed izzesse el a sötétségét! (149.4. ÉKV)

Maradj velünk szemben gonddal, bánattal, félelemmel, feladattal! 1990. gondja – ne te maradj velünk. Feladat, több most már el nem végezhető – ne te maradj velünk, bánat, félelem, bűn, harag, gyűlölet ne, ti maradjatok velünk! Te maradj velünk Urunk! „Veled nem rémít többé semmi vész ... sír és halál sem árthat már nekünk”. Ha Te maradsz úgy a három maradandó érték is megmarad, amiről Pál apostol 1 Kor 13-ban himnuszt énekel: „hit remény szeretet e három és ezek között legnagyobb a szeretet”. Időváltáskor, két esztendő határán időérzékenyek vagyunk és joggal kérdezzük: Mi marad? Nem veszíthetünk semmi mondja egy német lelkész-testvérünk, ami szemét, amit rozda és moly megemészti az elmarad, de ami érték az megmarad. Értékváltság idején, amikor maradandót keres a kapkodó ember, jó tudni ezt. Urunk, ha Te maradsz megmarad a hit – a Te közeledben bizalomra gerjed a szívünk, megmarad a reménységünk: a napi porció és az örökkévalóság reménye, és a szeretet, a legnagyobb, ami Nélküled kifogy, halványul, meghidegül, de Veled újra éled, melegít és másokat is emberré melegít. Változik pusztul minden körülüm, Te ki nem változol maradj velem... a következő évben is: „Nincs óra, melyben Rád ne szorulnék... Győzők Uram, csak Te maradj velem.”

Esztendő alkonyán imdákozza lelkész és gyülekezet: maradj velünk Urunk! – és akkor folyik majd tovább ünnepek és hétköznapokon „az okos istentisztelet”.

Integrálni!

A Lelkipásztor ars poeticáját megírtam az 1/1990. számban. Bemutattam tervemet általánosságban és lebontottam a tervet tíz témakörre, vagy csomópontokra. Most az esztendő végén meg kell említenem a célt, amit minden hónapban szem előtt tartottam: *Integrálni* akartam, összefogni minden erőt a magam eszközeivel. S ha meg tudunk jelenni a jövő évben is, cikkíró munkatársaimmal ugyanez a szándékom.

A Magyarországi Evangélikus Egyházban ma kétségtelenül pluralizmus van, lelkeszi karunkban éppen úgy, mint gyülekezeteinkben. Jelenthet ez sokszínűséget, sokoldalúságot, gazdagságot, de megvan a széthullás veszélye, az egymással nemtörődés kísértése, sőt az egymással szembe fordulás lehetősége is. Ezért a Lelkipásztor az elmúlt évben is a pluralizmust tényként kezelve megpróbálta erőinket összeölelni, egyben tartani. Különböző irányzatok képviselői a maguk színével gazdagíthatták az egészet. Gazdagították is. Az 1990-es évfolyam tanúsítja ezt. A több, mint 200 cikk, több mint 100 szerző tollából valamit érzékeltet még mindig meglévő szellemi és lelki gazdagságunkból. Istennek köszönjük ajándékait.

Aki akart írhatott és írt is. A csoportokba nem sorolható, ún. centrumot jelentő lelkeszettel együtt az EKE, a MEVISZ, a KIE, az Ordass Lajos Baráti Kör tagjai éppen úgy, mint – nemzedék-problémákat áthidalva – fiatalok és idősek, nagy gyülekezetek lelkeszettel és kis szóróanyaggyűlekezetekben szolgáló lelkeszestevérek, teológiai érdeklődésűek és csak gyakorlati lelkeszi munkával foglalkozók, püspökök és még

lelkészvizsga előtt állók, teológiai professzorok és teológiai hallgatók, levelező hallgatók, nyugdíjasok és aktív lelkeszettek s noha lapunk elsősorban a lelkeszettek lapja, nem lelkeszettek is (nagy hasznunkra!). Egymással szembenálló vélemények ütköztek, ellentétes álláspontot képviselők neve egymás közelében jelent meg, mégsem kelti anarchia benyomását az 1990-es évfolyam. A Lelkipásztor közös medret jelentett. A be nem avatottak számára elképzelhetetlen nehézségek között jelentünk meg (anyagtorlódás és meg nem érkezett cikkek, postal problémák felkérésnél, expedálásnál, munkaerőhiány stb.). Megköszönöm mindenki segítő szándékát és munkáját, aki csak hozzájárult az 1990-es évfolyam megjelenéséhez. Volt, aki megtagadta közreműködését és vagy levélben közölte, vagy hallgatásával adta tudtomra azt. Tiszteletben tartom véleményüket, de ezután is várom írásalkat. Volt, aki képtelen volt megírni a kért cikket sok feladatára, vagy sorsa alakulására hivatkozva. Megérttem, de az ő írásalkat is várom jövőre.

A Lelkipásztor hiányosságait, gyöngye pontjait talán a szerkesztő ismeri legjobban. Minden bírálatért hálás vagyok, de a jó szót is köszönöm. Új ötletekért, konstruktív javaslatokért már előre is köszönetemet fejezem ki. Ez az újság nem az én újságom, hanem a lelkeszi karé, amely számában ugyan megfigyelt, de még mindig figyelemre méltó értékeket rejt magában. Az én dolgom, hogy a kincseket napvilágra hozzam.

Kérem Olvasóinkat, hogyha bekörik a Lelkipásztor 1990-es évfolyamát, ne feledjék a szerkesztő szándékát: Összegyűjteni, integrálni akartam.

HK.

Tanuljuk a Krisztust!

Rámbízták Évát

Bibliatanulmány Gen 2,18-25-ről

Gen 2-4 megpróbál az ember öt alapviszonyára és annak eredetére fényt deríteni. Ez az öt viszonyulás teszi lehetővé az életét, ezek nélkül nem tudna élni. Ezek a következők: 2,7: Isten és az ember.

2,8-17: Az ember és a kertje.

2,18-20: Az ember és az állatok.

2,21-24(25): Az ember és a segítője.

4,1-16: Az ember és a felebarátja (szülei, testvére(i), családja).

Ezek közül most az embert és az állatokat, valamint az embert és a segítőjét vizsgáljuk. S akkor a megfelelő szakaszt így oszthatjuk föl:

18.v.: Isten helyzetmegállapítása és az ember egyedülléte megszüntetésének programja

19-20.v. Kísérlet az állatokkal.

21-22.v.: Kísérlet az oldalbordával.

23+25.v.: Ádám és asszonya.

24.v.: Csodálkozás a titok fölött.

1. Helyzetfelmérés és program 18. v.

Isten megállapítja, hogy hiába adott meg minden hatalmat a teremtményei fölött az embernek, sőt elhelyezte, mintegy védőburokba, a „kertbe”, védelmet ígérve és feladatot adva neki. Mert sem a hatalom, sem a védettség, sem a buzgó foglalkozás nem szüntette meg az egyedüllétét. Ez a tapasztalat különben végigkíséri az embert egy életen át. Csak a nagyon hatalmasok tudnak nagyon egyedül lenni, a védettség érzése, tudata is csak átmenetileg képes a magány megszüntetésére, arról nem is szólva, hogy buzgó ügyködés és aktivizmus is hamarosan mint a magányt nem gyógyító orvossággá válhat.

Az egyedüllétet szövegünk tagadással jellemzi: *Nem jó.* S ezt nem az ember, hanem Isten maga állapítja meg. Szó sincs tehát arról, hogy az ember elégedjen meg az Istennel, s akkor minden rendben van. Más kell neki: az élőlények közössége. Hogy ez a tagadó megállapítás mit jelent, azt Gen 1 háttérén értjük meg a legjobban. az ottani teremtéstörténetben rendszeresen visszatérő megállapítás ez: „és látta Isten, hogy (amit aznap éppen teremtett) jó” (1.4. 10.12.18.21.25.31.). Az itt használt héber szó (tób) jelentése igen sokrétű. Amit Isten teremtett, az jó, szép, illatos, he.yes, célszerű, rendeltetésének megfelelő,

azaz „rendben van”. Fontos persze az is, hogy erre a megállapításra akkor kerül sor, miután Isten látta (ráah), megszemlélte, megvizsgálta, alkalmasnak találta a művét. Viszont az is föltűnik, hogy az ember teremtésénél elmarad ez a stereotip megállapítás. S bár 1,31 kijelentése a mű egészére vonatkoztatandó és vonatkozatható, mégsem hangzik el a mondat Ádám teremtésénél.

Nos, ami ott elmaradt, az negatív előjellel itt tér vissza: nem jó, nem szép, tehát helytelen, célszerűtlen, egyszerűen nincsen rendben, hogy Ádám egyedül van. Az ember egyedül van. Krisztus is egyedül volt. Akár a megkeresztelésekor, a pusztában, a megkísértés vagy a megdicsőülés hegyén, akár a gecsemáni kertben vagy a kereszten. Mi is egyedül vagyunk: messze a parttól beeezve, nagy sötét, sűrű erdő mélyén, emberektől elhagyatva, magunkra maradvá (de még embertömeg kellős közepén is!) átéltük bár-mikor Ádám, az ember magányát. És, ha máskor nem, a halálunk pillanatában mindenképpen. Hiszen: „Meghalni mégis egyedül kell” (Reményik S.).

Isten elhatározza ennek az egyedüllétnek a megszüntetését. Mégpedig úgy, hogy segítőt szerez Ádámnak. Valamit teremt, ami védi és segít, ahogy azt az ezer szó kimondottan hangsúlyozza. S máris csodálkozunk kell azon az egyáltalán nem romantikus nő-vagy feleségszemléleten, amely itt kifejezésre jut. Isten „nézi” Ádámot és „látja, hogy az védelemre szorul”. Nyoma sincs itt tehát a büszkén és sokszor nyomatékkal emlegetett „teremtés koronájának”. Magánya itt magatehetetlenséggel azonos vagy legalábbis rokon vele. Erről a jövendő segítségéről az

mondja, hogy Ádámhoz „illő” lesz. A megfelelő héber szót (negdó) érdemes jobban megnézni, mert kettős jelentéstartalma van. Egyrészt azt jelenti, hogy a segítő *KÉPE az Adáménak* megfelelő, s így lesz hozzá illő. Másrészt viszont a szó igei formája közlést, jelentést, magyarázatot, kifejtést jelent. Ezzel a megfelelő segítővel tehát Ádám *állandó kommunikációban*, kölcsönös adás-vevésben lesz. Már itt sejtet Isten valamit a hasonló ábrázati, kettős egymásrautaltságából, amelyet kizárólag csak az egymással való kapcsolatot, kommunikációt tud mindkettő számára hasznosítani. Azért lesz Ádámnak megfelelő ez a segítő, mert egy lényegű, hasonmás és közlékeny lesz vele. – Milyen aberrációnak kell tűnjék már ezen a háttéren is az a sok visszaélés, amit ez ellen elkövetett és ma is elkövet az emberiség! Sem a patriarchátus, sem a matriarchátus nem adhat megoldást, hiszen mindkettő eltorzítja mind a hasonmás, mind a kommunikáció páratlan lehetőségét. Amikor pedig a kettős viszonya a győztes-legyőzött ádáz keserűségig kergeti el őket, akkor ez a vég. Nem ok nélkül nevezte Luther a nemek egymás elleni küzdelmének még a gondolatát is „venenum mortificum”-nak, azaz halálhozó mérégnek.

A „segítség” tehát, bár itt még csak általánosságban van róla szó – Ádám tiükörképe, hasonmása kell legyen. S milyen romantikailanul fejezi ki ezt a Prédikátor ismert leírása, mintegy a segítség „anatómiája”:

„Jobban boldogul kettő, mint egy: fáradásuknak szép eredménye van. Mert, ha elesnek, az egyik ember fölemeli a társát. De jaj az egyedülállónak, mert ha elesik, nem emeli föl senki. Éppígy, ha ketten fekszenek egymás mellett, megmelegszenek, de aki egyedül van, hogyan melegedhetne meg? Ha az egyiket megtámadják, ketten állnak ellent. A hármak fonál nem szakad el egyhamar.” Préd 4,9-12.

Ennél valóságban nem lehet Ádám és a segítője viszonyát szemlélni. De ez a mégoly tárgyilagos hang is végül mégiscsak *hármak* fonálról szól. Ádám és segítője mégsem valami „ideális kettős” képet kell ébresszen bennünk. Hogy a fonálnak a harmadik szála is szüksége van, arról szól az egész teremtéstörténet. A kettős tulajdonképpen hármak, hiszen, csak ha a kettőt a Harmadik tartja, nem szakad el egyhamar a fonál. Különben használhatatlanná, azaz értelmetlenmő válik a kettős együttese. Ezért figyeljenre méltó a behatárolás is. Az egész OT különben soha nem alkalmazza az *ezer* (segítő) szót embere, csak Istenre. Ádám jövődó segítőjének csak származtatott segítőképesége lehet, amelyet tovább kell adnia a megsegítendőnek. Ebben a szümbiózisban lehetséges egyáltalán Ádám léte. Fontos megemlíteni, hogy a héber *ezer*-ből származtatott, segítő jelentésű szó Asura formában a mai arab nyelvben és megtalálható. Mégpedig kettős jelentéssel: „létre segítő” és „játsszótárs (nő)”.

2. Kísérlet az állatokkal

19-20.v.

A segítő kezd formát, alakot ölteni. Erre utal az itt szereplő speciális kifejezés. Szövegünk ui. nem mondja, hogy Isten megteremt az állatokat, mint valami prototípust, eredeti példányt. Hanem már meglévő

anyagból „formálja” csupán őket, ahogy a fazekas az anyagból formálja, alakítja a fazekat, cserepet. Így formálja Isten az állatokat az adámából, a talajból, a földből. A meglepő ebben persze az, hogy már 2,7-ben az emberről is ugyanezt mondta el: Isten a föld porából formálta Ádámot. Úgy, hogy lelket lehelt bele, s így „eleve-nítette meg”. Nem ellenkezhet ezért soha a cserép a fazekassal: Ézs 45,9! Lelket ugyan nem lehel az állatokba, mint az emberbe, s ez valószínűleg már egyértelmű *rangsorolást* jelent.

Erről azonban egyelőre nem történik döntés. Sokkal fontosabb, hogy tehát ember és állat ugyanabból a földből származik. Testük szerint legalábbis testvérek tehát ők. Nem tudunk még egy vallásról, amely ilyen szorosan látná ember és állat testi rokonságát! (S milyen keresztshadjáratot hirdettek meg ugyanerre a vallásnak a nevében, amikor – végre! – természettudósok is rájöttek ennek a bibliai mondanivalónak az igaz voltára! S milyen kár persze a másik oldalon, hogy a természettudományok elideologizálásával szinte minden visszhang nélkül maradt Assisi Szent Ferencnek, az állatok „kistestvéreinek” éppen az állatokért is zengett Istendicsőítése!

Ennek a „szakszerű” leírásnak azonban éle is van. Hogy az állatok az adámából jönnek, az egyúttal elutasítása mindenféle korabeli állatkultusznak. Se Ápisz, a bika, sem Anubisz, a sas nem kaphat valamiféle isteni rangot, ahogy az a korabeli vallásokban történt. Tilos tehát a kegyetlenségéért, az állat ereje vagy éppen a nemzőképessége csodálata végett imádni az állatot, ahogy azt Egyiptomban csakúgy gyakorolták, mint Hellaszban vagy a Közel-Keleten!

A meggyűrt állatokat „*odavisi*”, *oda*-vezeti az Isten az emberhez, mint valami vőfény a menyasszonyt a vőlegényhez. Azaz neki adja őket. Mégpedig elsősorban névadás céljából. Kétségkívül van ebben a feladatban valami vigasztaló és biztató egyúttal. Mert, ha a nálánál sokkal nagyobb, erősebb állatok láttán Ádám legalábbis meghökkenhetett vagy elcsodálkozott, ahhoz nem férhet különösebb féltés. És mégis ő adhat nevet ezeknek a földtestvéreinek. Hogy minden névtelen bizonyos fenyegetésnek érzünk, az korántsem mai eredetű felismerés. A „*Név*” *azonosítást* jelent. Nincs nagyobb veszély a névtelenség. Félelemmel és rettegéssel tölt el bennünket, ha ismeretlennel kell megküzdenünk. Ha nevet kap az ellenség, fenyegető erejének felét már számunkra elvesztette. Ismerjük, tehát úgy gondoljuk, hogy már – legalább részben – az urai vagyunk. Nem tudnak urává lenni betegségük okozójának az elmebetegnek. Általában nagyon félnek. De arra kérdésre, hogy mitől félnek, kivétel nélkül az felelik, hogy ezt nem tudják megmondani. – Emlékezhetünk az ősember barlangjaira, amelyeknek falán gyakoriak a vadászjelenetek. A hatalmas állatoktól megfélemlített ember, az igazi vadászatra indulása előtt a barlang biztonságában „főpróbát” tartott. Mert miközben lefeszette és ott „látta” maga előtt, azaz szemlélte és megismerte az elejtendő állatot, lereagálta a tőle való félelme javát.

Más szempontot is meg kell említenünk. Ha ui. Ádám nevet kell adjon a féltestvérei-

nek, akkor az kettős megbízatást jelent. Egyrészt részesezés az Isten teremtő munkájában. Amolyan utómunka ez. Ott az állatok, a földiek, a víziek, a légiék nagy konglomerátuma. S Ádámnak jut most a megiszteltő feladat, hogy kijelölje helyüket a teremtetésben belül. Ádámnak kell tehát tudnia, hogy melyik hová való. A kozmoszban semmi és senki nem bolyonghat törzshely nélkül. S ezt Ádám az állatoknak kijelölheti. Bizonyos értelemben tehát nem elég, hogy ugyanabból az anyagból valók, mint Ádám. Az ember mégiscsak nevet ad, besorol szuverén módon, s ilyen értelemben is uralmi helyzetbe kerül velük szemben. Hiszen a testvéreit beépíti a maga rendjébe is. Bár ugyanabból a földből jönnek, mégis a hatalom már valami „elidegéndést” indít meg közöttük.

Mégis sorsszerű az, ami itt kezdetét vesz. Az ember és az állatok közvetlen viszonyba kerülnek így egymással és utóbbiak alkotják Ádám legközvetlenebb *környezetét!* A szó itt hangsúlyal ejtendő. Isten nem lehelt lelket a állatokba, s ezért „*környezet*”, „*élet-tér*” ők az ember számára. Neki felségjogai vannak fölöttük, ők az alárendeltjei. S ez még akkor is így van, ha mi inkább pásztorról és pásztortalokról beszélünk szívesebben.

Térjünk vissza azonban még egyszer a *névhez*. Talán igazuk van azoknak, akik – méltán? – az emberi nyelv, a beszéd keletkezését itt látják. Hiszen, amikor Ádám egy-egy állatot – azaz fajtát és egyedet – megnevezett, akkor itt összekapcsolta az állat formáját, színét, alakját, nagyságát és hangját egy bizonyos szóval (vagy csak hanggal?), azaz névvel, s akkor ezt a hangot, szót ki is kellett mondania. Márcsak a rögzítés céljából is. Eleddig Ádám még nem szólt „*soha*”. Csak Isten szólt hozzá, ő tehát a megszólított volt. Most szavakat formál, kiejti őket, tehát beszél. S ezt a beszédet az állatvilág, a saját környezete rendezése közben, annak azonosítása alkalmával, önmaga képessége tudatosítása közben teszi. A csacsi szó számára nemcsak bőrből burkolt hústömeget jelent többé, hanem a teremtésnek egy szelétét, amelyet ezzel a névvel együtt jegyzett meg magának, amit ő adott neki. Ezt el nem felejtette többé. Azután se, hogy a bűneset után megromlott mind a nyelvéhez, mind a csacsihoz való viszonya.

De Ádámnak az állatrendezés és névadás közben sem szabad elfeledkeznie a saját legnagyobb gondjáról, az egyedüllétről. Mert a környezetrendezés, a névadás, a felségjog biztosítása nem szüntette meg ezt a nagy gondját. A nagy állatfelvonulás után is türes kézzel áll a színen: nem talált most már a környezetébe rendelt földtestvérei között mégsem hasonmás, amely őt magát tiüköznie volna vissza csorbítatlanul és mardéktalanul. Talán, mert nem tudott volna „*segítsége*” lenni? Az nem valószínű. Hiszen az állatvilág nincs híjával a segítséshöz elengedhetetlenül szükséges nyers, fékezhetetlen, sőt brutális erőnek. Valószínűbb azonban, hogy az állatvilágból jövő esetleges segítő nem töltötte volna be azt a kommunikációs szerepet, amelynek szüntelen alkalmazása az egymásra utaltságnak annyira félreérthetetlen jele. Bár bizonyos pontokon, szinte csodával határos módon összhang jöhet létre ember és állat között, nem kevesen nevezik ezt akár barátságának is. Különösen ott, ahol mintegy „*ki-*

egészítik” egymást: gondoljunk csak egy vakvezető kutyára, a minden idegen közeledtét túl érzékenyen jelző papagájra. Mégis Ádám maga állapítja meg – hiszen erre felhatalmazást kapott! – hogy sem a kutya, sem a macska, sem a papagáj nem „eikón”, az ember ábrázátát visszatükröző segítőt. Hogy semleges válasz szomorúsággal tölti-e el Ádámot, azt sok állatbarát szívesen gondolja. Sőt egyesek arról beszélnek, hogy Ádám itt érez először fájdalmat: a földtestvérek nem felelnek meg az igényeinek! El kell szakadnia veszteségérzettel tőlük. Válaszfal kerül közéjük. Az elválásztás ptkéségkívtől mindig megrövidülés érzésével, tehát fájdalommal is jár. De: ez a fájdalom sem enyhíthető a határ ledöntésével. Nyugtalanág uralkodott el az emberen mindig is, ha Istent csinált az állatból. Vagy, ha közösült vele. Fájdalma nem szűnt meg, sőt elmélyült. Mert „frusztráció” lett a vége. Sem isteni, sem emberi ábrázatot nem tükröz vissza egy állatstestvér sem. Csak bízalommal tölthetnek el a modern biogenetikai kutatásban már a hatvanas évek végén fölmerült „tervek”: az ember és az állat kereszteződéséből kellene valamiféle „középlényt” előállítani, amelyet persze csak kutatási célokra kellene „föhasználni”. Rémes vízió! Vajon képes lesz-e az ember levetni a szemérmét? Vagy az „előállítást” csak gyártás formájában, lombikban jön létre?

3. Kísérlet az oldalbordával

21-14.v.

Az állatsereglet elfoglalta az ember által neki kijelölt helyét és elvonul, Ádám újra, bár új környezetétől körülveve, mégis magára maradt. Fájdalma, csalódása, kiábrándulása ellenszerétül Isten most álmat bocsátott rá és ő elaludt. Hogy belefáradt volna az állatszámllálásba, pusztá feltételezés, mert semmi támpontunk nincs rá. És különben is csak a paradicsomi kertből való kiűzetés előtt közvetlenül, mintegy büntetésként van először szó az ember „fáradtságos munkájáról” (Gen 3,17).

Mély álomba esik Ádám, s ennek következményei lesznek. Pl. az, hogy tulajdonképpen nincs „jelen”, nincs magánál, nincs tudatánál az újabb segítőt-teremtőt kísérletnél. A segítőt teremtésénél Ádám tehát nem figyelheti meg „munka közben” az Urat. El kell később is fordulnia az embernek, ha Istent jön, s ő csak a hátát láthatja. Vagy éppen saruját kell levetni (Ex 33,18-23), illetve félnie kell tőle, mert megsemmisítheti (Gen 15,12). Persze ez már az eset után van így. Nincs tehát tanúja a segítőt teremtésének és formálásának. Mint ahogy Krisztus föltámadásának és mennybemenetelének sem volt. Istent nem „kaphatja rajta” az ember csodái végrehajtásánál. Ezért jogosult a kétely mindenféle praktikákkal szemben, amikor színpadon „itt a Lélek” felkiáltással döntenek le lábról embereket, hogy utána makkegészségesként bizonyítsák velük Isten gyógyító hatalmát. Micsoda durva félreértés ez és a lelkek keverésének megengedhetetlen gyakorlata!

Ádám mélyen alszik. De dolgozik az Isten. Nem ezt énekelte meg a kegyes szoltáros: „Szerelmesnek álomban ad eleget...” (Zsolt)? Úgy látszik mégsem biztos az, hogy mi gondoljuk ki, tervezzük meg, izzadjuk, haragszoljuk, kaparjuk, lopjuk össze az éle-

tünkhöz legszükségesebbeket! Isten adja őket. Talán éppen miközben mi alszunk. Mint a mezők liliomainak és az ég madarainak, amelyek sem nem vetnek, sem nem aratnak...” (Mt 6,26), s amíg a gazda alszik, felnö a vetés, amelybe az ellenség konkolyt is szórhat (Mt 13,25). – De talán könnyebb is utólag Isten csodaműveit tisztelni, ha nem bámész-kodott az ember, amikor Isten dolgozott? – Mégis kiderül, hogy ez az alvás a valóság letagadhatatlanul szerves alkotórésze. Hát nem úgy van-e, hogy szerelmesek álmodnak, megálmodják egymást vagy éppen csodálatos összhangban együtt álmodnak? És bár minden időben voltak tervezett, „elöregyártott”, testreszabott, vagyonkívánta házasságok happy enddel vagy anélkül, – mégsem ritka a megálmodott vagy meg sem álmodott, de mindenképpen előre el nem tervezett, el nem gondolt „meglepetés” – házasság. Kikapcsolt tudattal, de világos álomvezetéssel sokan találtak már egymásra. Isten bocsátotta volna rájuk a mély álmat? Mint Ádámra?

Amíg pedig Ádám alszik, folytatódik a kísérlet. Isten nem nyugszik, amíg segítőt nem támad. Igazi „munkafolyamat” tudósítás követezik itt: Isten bordát vesz ki Ádám oldalából, s hússal tölti be az így támadt hézagot. Ez a jövőd segítőt „alapanyaga”. Gen 2,7 szerint Isten az embert a föld porából formálta (jásár), s Lelkét lehelte belé, hogy megelevenedjék. 2,19 szerint ugyancsak a földből, formálta (jásár) az állatokat, de a Lelkét nem adta nekik. Most pedig 2,22 szerint a segítőt „épti, konstruálja” (banah-éptieni). Az új építmeny alapanyagát most már nem a földből veszi Isten. Mégsem teljesen ugyanaz ennek a viszonya a földhöz, mint az embernek és az állatoknak. És nem ugyanaz a viszonya az állatokhoz sem. Nem egy az állatok közül, nem sorolható be oda, hanem már alapanyagánál fogva is specifikum. Mert az alapanyaga Ádámából való. Csak sejtethetjük, hogy ez valójában mit jelenthet. Mindenképpen egy-lényegűséget, azonos teremtettséget, tovább már nem fokozható közelséget, sőt intimitást. Ettől fogva semmi más egyede, része, darabja a teremtesnek nem lehet olyan kapcsolatban Ádámmal, mint ez a segítőt. Megvalósult az isteni program: hozzá illő, neki megfelelő segítőt kapott Ádám. Ami azt is jelenti, hogy önmagával egyenértékűt. Ezt soha eléggé nem lehet hangoztatni. Az ókorban ugyanígy, mint mindmáig, nem tartozik ez az emberiség gondolkozásának általánosan elismert és elfogadott közkincesi közé! Ismételtlen van és volt szó mellé-alárendeltségi viszonyról, ahogy azt Préd 4-ben is láttuk. Mivel pedig a borda héber szava oldalt is jelent, ebben is kifejezésre jut, hogy Isten Ádám oldala mellé, igazán segítőtül teremti a másikat.

Egy ponton azonban mégis megkülönbözteti Isten Ádámot a segítőtjétől. Míg ő maga férfi, addig a segítőt asszony. Nemükben lesznek különbözök. A héber szöveg ezt nyelviileg is kifejezésre juttatja. Míg a férfi megfelelő szava IS, addig a segítőt ISSA. Ádám hím-, segítőtje nőnemű. Mindkét egymásból származtatott szó ezt a nemiséget jelöli meg. Luther megpróbálta ezt a héber szójátékot a németben is visszaadni, amikor így fordított: man wird sie Männin nennen, weil sie vom Manne genommen ist.”

Ez az egymásból származás és egymára

utaltság, valamint az egylényűség továbbra is megmarad. Az új lénynek – egyenlőre – külön név sem kell. Csak az eset után hallunk arról, hogy Ádám nevet ad segítőtjének (Gen 3,20) és elnevezi *Hevvának*, *Évának*, azaz minden élő anyjának. S ha ez az új lény mindentben segítőtje Ádámnak, akkor a nemében is. Itt is egyedül csak ő a neki megfelelő és hozzá illő és senki más. Mert csak ő tudja Ádám nemiségét is tudatosítani, a kifejlését elősegíteni, s végső soron érvényre juttatni. Ebben az Isten-akarta biológiai elrendezésben gyökerezdik minden érvünk az önmagában értelmetlen önkielégítés és a homoszexualitás ellen. Sem az egyikre, sem a másikra nem „születik” valaki, s még kevésbé van rá valamiképpen predestinálva. Predestinálva, egymásnak teremtve, egymásra hangolva csak a hímem és a belőle való nőnemű lény van. Semmi, ennek megdöntésére irányuló kísérlet nem tudja kielégítően megoldani a nemek egymáshoz való, időközben leterhelt és megromlott viszonyát és pótlék-javaslati is bukásra ítélték.

Amit Isten elvett, kivett Ádámából, abból felépíti a segítőt és azután újra visszavezeti azt Ádámhoz. Érdemes ezen a finom fogalmazáson is elgondolkozni! A segítőt Ádámából való, jogosan mondhatná tehát Ádám, hogy már csak azért is az övé, az ő tulajdona. Ezzel szemben a segítőt megéptítése után újra Isten kezéből kapja meg őt, magánya megszüntetése és segítése céljából. Immen ered azért a gondolat, hogy a maga testét is ajándékol, kezelésre, gondozásra kapja vissza a segítőtben, – Isten kezéből. S ahogy ajándék a teste, úgy lett az Isten lehelete, Lelke által élővé. „Nem tudjátok, hogy a ti testetek a Szentlélek temploma?” – kérdezi Pál a testük ellen vétőket Korinthusban (1 Kor 6,19). Viszont ez a gondolat hatványozott jelentőséget kap, amikor Isten ismételtlen odaadja Ádámnak a testéből vett testet. A segítőt nem a teremtes jogán az övé, a „birtoka”, hanem, mivel az Úr Ádám magányán, magatehetetlenségén és segítségére szorultságán könyörült meg, ajándékol adta neki. Ádám léte itt lett „jó”, szép, céljához ért. Hiszen egyedülléte a nem jó kategóriájába tartozott eddig.

4. Ádám és asszonya

23+25.v.

Isten tehát odavezeti a segítőt Ádámhoz és neki adja. Semmi sem áll többé a „házasság” útjában. Malakiás 2,14 szerint az IS és az ISSA között Isten áll ott tanúként, mert közösségalapításról van itt tulajdonképpen szó ezen a hármas bázison. Ez kerül először ott krízisbe, a bűneset után, mert az ISSA átveszi a vezető szerepet, megveti az isteni tiltást és a közösség fölbillen. Először lép föl az Ádám mellé rendelt segítőt annak tudta nélkül (?) kezdeményezőként. Ettől fogva van szó férjről és feleségről és többé már nem az emberről, mint Ádámról és segítőtjéről.

S ha az állatok előtte való elvonulásakor Ádám nyelve valószínűleg alakulni kezdett, a segítőt bemutatásakor használja is először ezt az adottságot: Ádám megszólal. S ez több okból is nagyon jelentős és fontos. Mindenekelőtt a segítőt első megpillantása csálja ki belőle az első mondatokat. Igaz, nem az váltja ki belőle ezeket, amire mi elsősorban gondol-

nánk: alakja, szépsége, bája, kecsessége, finomsága. Hanem egyszerűen az, hogy az asszonyban felismeri önmagát: ez az ő csontja, ő teste, ő belőle vétettet. Tulajdonképpen itt derül ki, hogy Ádám a saját testét is itt tudatosítja önmagában és ebben a tükröképben ráismer ill. felismeri kettősított teste azonosságát. Külön és mégis egy csont-hús-test ők ketten. Közösség ők már így önmagukban is, hiszen – mondjuk ki először – rokonok ők. Így állapítja meg a rokonságot később Lában is, unokaöccsével, Jákóbbal: „Bizony én csontom és testem vagy te” (Gen 29,14). S bizony hosszú és fájdalmas út vezet el odáig, amíg az embert inteni kell, hogy „szeretni kell a feleségét, mint a maga testét, mert aki a feleségét szereti, önmagát szereti” (Ef 5,28kk.).

Másodsor fontos, hogy Ádám teljesen *fellelkese* az asszony láttán! Háromszor ismétli, hogy ez az ő csontja, ez az ő teste, ez belőle vétettet. S ez az ismeret serkentőleg, sőt lelkesítőleg hat rá. S ha az állatoknál először érezhetetű fájdalmat – talán amiatt, hogy nem talált közöttük magához illőt, akkor ennek itt az ellenkezője történik. Jegyezzük meg magunknak: először akkor hallunk Ádám ujjongó örömről, amikor felismeri az Isten ajándékában az összetartozást, a közösséget, s az egységet. S ha ezt az ujjongást az Isten tette váltotta ki belőle, akkor először hallunk arról is, hogy az ember első, igaz megnyilatkozása egyrészt csak mindig is *válasz*, másrészt nem az önmaga, hanem az *Isten dicsérete*. A dicséret nyelvi alakot ölt, s így válaszol Isten ajándékára. Köszönet ez a javából, olyan mély és önfeledt, ahogy azt csak igazán meglepett, megajándékozott gyermeknél tapasztalhatjuk.

Harmadsorban nagyon lényeges, hogy Ádám első szavai egyikével *meg is nevezi* a segítőt. Jól tesszük, ha a régies magyar asszonyemberről maradunk. Ez a szóösszetétel a lényegyet juttatja kifejezésre: Ádám felismeri az azonosság, az egylényegűség mellett a segítőt másneműséget, asszony, nő voltát. Így lesz a segítőt neve asszony-ember. Rájön, hogy ő, a férfi-ember, egészen ezé az asszonyé és fordítva. Többé nem lehetnek meg egyesülési nélkül, ha egységet akarnak alkotni. Utánozhatatlan és egyszeri, felcserélhetetlen és mással be nem helyettesíthető lesz a kettő egy közössége.

S most ott vannak egymással, egymás mellett, egymásnak, egymásért. Úgy, ahogy az Isten megteremtette őket: anyaszülött mez-telenül. A tudósító szükségesnek látja megjegyezni, hogy ők ebben semmi kivétel nélkül nem látnak. De ez nem a férfiember és asszonyember megjegyzése. Hiszen számukra ez a természetes, mert ez adottságuk Istentől. Nem a testüket illetik, árulják, de élnek az Istennel és egymással való közösséget. Nincs elrejtjenivalójuk, se Isten, se egymás előtt. Mért is szégyellnék egymást alkotójuk előtt vagy mint a harmonikusan egymásból és egymásnak teremtett, lényazonos felek? Ez csak később következik be, mikor ez az eredeti közösség (a hármas fonál) felbomlik (3,7). Nem csoda, hogy a mezítelenség aztán az ÓT-ban a megalázottságot, a kiszolgáltatottságot, a segítségére szorultságot és a védtelenséget jelenti.

Minderről azonban csak később hallunk. A férfiember és az asszonyember „belelát”

egymásba, még semmi elvászto, elfedő, elhatároló ruha nincs közöttük. Nincs szükségük még álcra sem. Így állnak Isten előtt és egymás mellett. Még meg nem romlott viszonyuk hű cégre a mezítelenségük, amit nem szégyelnek, mert nincs miért. Nem valami morális, szexuális ártatlanságról van itt szó, amelyről romantikusok tudnak szélteben – hosszabban áradozni, – hanem Isten, a férfiember és az asszonyember eredeti egységéről. Ezért értik félre a szégyenkezést azok, akik itt két pubertáló gyermek első szexuális tapasztalatának és az amiatti szégyenkezésnek első nyomait vélik fölfedezni. Még a Genezisen kívüli mitológiai szövegek sem jogosítanak föl erre bennünket. A bibliai szöveg pedig erre semmiféle támpontot nem nyújt. Nem a mezítelenség „fölfedezéséről”, mint a szégyenkezés okáról van itt szó, hanem az asszony és az ember védtelenségére és kiszolgáltatottságára való rádöbbenésről, abban a pillanatban, amikor rájönnek, hogy ezt ők provokálták ki az Isten elleni lázadásukkal. Nem két pubertáló gyermeknek száll inába a bátorsága az első közösülés után. Hanem két felnőtt döbben meg, mert felbomlott a hármas közösség Isten és közte, s félő, hogy ez nem marad következmények nélkül. Az egység hullott darabjaira és most már még egymás ellen is védekezniük kell. Csupán testi teremttségük, egymásból valóságuk nem garantálja többé a harmóniát. Más védőburokra van szükségük: megszűleik a RUHA. Nagyon fontosnak tartok egy nőorvosi megfigyelést. Női páciensek több-kevesebb húzódozás után nincsenek zavarban, ha férfi orvos vizsgálja őket. De legtöbbjük elutasító és zavart, ha az figyelmeztetésüket.

Egészen más helyzet alakul ki a bűneset után. Meztelenségüket az eredeti közösség szétesése jeleként élik át és mint hiányt, fenyegetettséget és kiszolgáltatottságot ismerik föl. A hevenyében készített fügefakötény ennek a hirtelen zavarbajövésnek a terméke (Gen 3,7). Az így keletkezett Beszüremlési Pont megvédését és megerősítését később mégis a kegyelmes Isten veszi kézbe: 3,21-ben azt olvassuk, hogy tartós anyagból készít ruhákat nekik. A paradicsomból kikergetett párnak már tartós ruha kell védelmül és biztonsággal. Mintegy párhuzamosan a ruhához, mint külső védelemhez, beépíti Isten beléjük a szeméreméretet. Ő gondoskodik tehát újra, még elesettségükben is az asszony és az ember megőrzéséről. A szeméreméret rokon a lelkiismerettel. Ott szólal meg, ahol valami törés, szakadás fenyeget.

5. Nagy ez a misztérium

24. v.

Fejtegetésünk végére érve, nem marad más hátra számunkra, mint hogy *csodálkozunk* és áhítattal állunk meg az emberre és asszonnyá válás, s kettejük Istennel való szerves egysége előtt. Igen nagy titok ez, Isten titka. A két nem egymáshoz vonzódik. A nemek őseredeti bifvös hatása egymásra szinte minden más korlátot, erőt és akadályt legyőzhet. Egyenesen el tudja bűvölni az egyik a másikat. Sokszor semmi ésszerű alapon meg nem magyarázható az, amit ennek a vonzásnak hatása alatt a férfi vagy a nő tehet. El egészen a végzetes kapcsolatig, amely még a legnagyobbat, a

halálfélelmet is hatályon kívül helyezheti. „A szerelem erős, mint a halál!” – mondja az Írás (Énekek éneke 8,6). Irracionális, sőt szinte transzcendentális méreteket ölthet ez a vonzalom. Nem csoda, hogy ősi vallásokban istennőket rendeltek a szolgálatára. Más kultuszokban pedig mindent megengedtek, ami ezzel a megmagyarázhatatlan vonzalommal összefüggött, pusztán tiszteletből és őszinte megilletődöttségből. Sokszor kapitulálva is a hatalma előtt vagy éppen megtámaszkodva és inspirálódva általa.

Nem mi vagyunk tehát az első csodálkozók. Előttünk sokan álltak már megilletődötten a „nagy titok” előtt. Gen 2,24 az első, ilyen általunk ismert legrégebb csodálkozás. Tudomásul vesszük egyrészt, hogy ezt a csodálkozást, amely érzelmekre vezethető vissza, nem lehet a racionalitás mércéjével mérni. Ugyanakkor tudjuk, hogy ez a mondat évezredek vallás- sőt társadalomtörténetében felülmúlhatatlan fontos szerepet játszott. Kétezer év óta pedig meghatározott mindent, amit a keresztyénség a házasságról vallott és tanított. Számára fontos volt persze, hogy Jézus Krisztus mit mondott e kérdésről. Az egyik farizeus vitában ő is ezt a mondatot idézte (Mk 10,1-12). Mégpedig a házassági elválás ellen. Ellenfelei Mózesre hivatkozva, lehetségesnek tartották, hogy a férfi elbocsássa azt az asszonyt, akiben valami kivétel nélkül talált, s ezért nem akart megtartani. Válolevelet, azaz egyszerű elbocsátó cédulát kellett kiállítania, s ezzel elintézte a maga részéről a kérdést. Ezzel szemben Jézus azt veti a farizeusok szemére, hogy Mózes csak az ő keményszívűségük miatt engedte ezt meg. Mert „a teremtés kezdete óta férfiúvá és nővé (szó szerint hím- és nőneművé) teremtette az Isten. Ezért elhagyja az ember (nem férfi!) atyját és anyját, ragaszkodik feleségéhez és lesznek egy testté”. Ehhez a Gen 2,24-ből idézett mondatához Jézus még hozzászól: „Azért többé nem két, hanem egy test. Azért, amit az Isten egybekötött, ember azt fel ne oldja.” Az „egybekötés” kifejezése mögött a közös igába hajtás, az oldás mögött pedig az elválásztás, elkülönítés képe áll. Mivel tehát Isten a házasság feleket mintegy egy igába fogja, hogy az életüket közösen alakítsák, ezért felbonthatatlan a házasság emberi akaratra. Jézus szerint tehát Isten a házasság Úra, hiszen Ő teremtette azt, mint feloldhatatlan valóságot. S ezt emberi gyengeség és keményszívűség, de bűn se tudja hatályon kívül helyezni.

Pál apostol is a házasságnak ugyanezt az eredetét hangsúlyozza, amikor pomeiaról, házasságtörő libertinizmusról van szó az egyik gyülekezetében. Ő csak egy mondatot idéz: „...mert ketten lesznek egy testté, hogy az Írás mondja” (1 Kor 6,16) A paráznál való egyesülés perverz formája az Úr és a hívők egyesülésének, s ezért elvetendő. Aki „Krisztusban van”, nem futhat Afrodité örömlányaihoz, különben azokat a nemi aktus révén Krisztussal köti össze, – érvel kemény naturalizmussal Pál.

Az Efezusi levél is teljes terjedelmében idézi Gen 2,24-et. S ezt „igen nagy titoknak” nevezi (5,28-33). Mégpedig azért, mert Krisztus és az ő egyháza (tagjai) egymással való közösségét ugyanolyan Isten-akarta belső kapcsolatban állónak tartja. Az egyik a

másiknak hí mása, s mivel Istenre vezethető vissza, az ő teremő akarata tükröződik mindkettőben.

Vizsgáljuk meg még közelebbről ezt a verset!

a.) *Az ember elhagyja apját, anyját.* Ezt a tényt az itt használt ige erőteljesen hangsúlyozza. Bár az ÓT görög fordítása már enyhít ezen, amennyiben azt mondja, hogy az ember elhagyja a szüleit, a héber eredeti erőteljesebb ennél. Azt mondja, hogy az ember elkülönül, sőt elválik apjától, anyjától, amiben hangsúlyt kap az eddigi erős, mert vér szerinti kapcsolat felbontásának ténye. A gyakorlatból tudjuk, hogy milyen komoly és sok nehézséggel összefüggő lépés ez. A felnőtté válás olyan végső állomásáról van itt szó, amelynek igen nagy az ára. Hogy vannak szülők, akik ezt nem tudják megemészteni és tényként elfogadni, az ugyanúgy előfordul, akár az, hogy fiatalok nem tudnak vagy nem akarnak felnőtté válni. Nagykorúság önállóságot tételez föl, amely döntési szabadsággal, de elkötelezettséggel is jár. De fájdalmas tapasztalataink vannak a fiaikat felkészületlenül a nagykorúságra kényszerítő szülőkről, mint ahogyan az éretlenségüket durvasággal és tiszteletlenséggel álcázó koraérett fiakról is. Mindezek a kísérletek az elválás nem mindig könnyű valóságát akarják így vagy úgy megoldani.

b.) *Ragaskodik feleségéhez.* Az itt szereplő kifejezést úgy is lehet érteni, hogy az ember egy már meglévő kapcsolatot egy másik kedvéért szakít meg. Ez következik be, amikor ragaskodik az asszonyhoz. Az itt használt ige fűzést, összekapcsolást jelent. A ragaskodás tehát itt elsősorban nem kitartást vagy hűséget fejez ki, hanem arra a vonásra utal, amelyet a feleség gyakorol a férjre és ő ennek enged. Amiről itt szó van, azt mai szóhasználatnál mély barátság, erotikus vonzalomnak – de semmiképpen sem nemi kapcsolatnak – lehet nevezni. Ezt húzza alá viszont a mondat harmadik része:

c.) *Lesznek egy testté.* Hogyan értelmezük ezt a mondatrészt? Eggyé lesz az ember és az asszony, ami *a nemi aktusban* valósul meg. A héber szöveg egy (ehád) testről szól. Mögötte ott az áhad ige, amely egyesítést, összekapcsolást jelent. Tehát, ha a férfi és a nő nemi kapcsolatba lép egymással – és ez lenne a házasság beteljesedése –, akkor lesz újra eggyé az, ami eredetileg is az volt. A rabbinizmus szívesen magyarázta Ádám teremőését úgy, hogy benne eredetileg mindkét nem egymás mellett együtt volt meg, amit a jungi pszichológia az animus és az anima fogalmával tett közzismertté a modern korban. Ezért vette volna ki Isten Ádám bordáját, hogy teljessége ne önmagában legyen, hanem a két félnek kelljen újraegyesülnie a teljesség újra elérése céljából. Hivatkozni lehetne itt a megfelelő héber szóra, amely – ritkán ugyan – az emberi testben a nemi szervek tájékát is jelentheti. Tehát a házasság a testi közösségben érné el a végső célját.

A másik magyarázati lehetőség ezen túlmege még. Szerinte Gen 2,24 szerzője előtt már a generációk folytonosságának fontossága is lebeg. Ha tehát a férfi elhagyja apját, anyját, megszűnt a régi kapcsolat. Helyébe azonban új lép és ennek – az egymásra gyakorolt ősi vonzalom kiteljesedésén túl – feladata nem az önmagába való visszatérés, ha-

nem a jövő generációról való gondoskodás, azaz a *gyermeknemzés* lenne. Egy tessé válnak ketten, amennyiben testi közösségük a gyermekben, mint ennek látható jelében jut kifejezésre. Akkor tehát nem arról van itt szó, hogy az egyesített test az asszony teremőével szétválasztott eredeti, újra való egyesítést jelentené. Az egy test (básár ehád) a gyermek új teste lenne, amelyben újra „egyesül” és öröklődik az EMBER, az emberiség. S ettől kezdve – amint azt Gen 4,1. 17.25. mutatja – az ember és asszony feladata a generációk továbbfolytatása. Isten *munkatársai*vá tette őket a teremőésben (gondoljunk Préd. hármass fonalára!) Ezért olyan érzékeny és kísértésekkel teli ez a „műhely”. És kétségkívül ezért is tartozik ez a sebezhető, gyenge pontjaink közé, ahol igen sokszor betör az istenellenes világ.

Akár az egyik, akár a másik magyarázathoz csatlakozunk, kár lenne a kettőt kijátszani egymás ellen. Mindkét értelmezés egyező pontjai közé tartozik a két nem egymáshoz vonzódása elemi ereje fölötti *CSODÁLKOZÁS*. Megmagyarázhatatlan és megfoghatatlan lenne ez a hatalmas energiafelhalmozódás, ha nem tudnánk isteni eredetéről. Ugyancsak közös, az erotikus vonzódáson túl a nemi közösség isteni eredetén való *elálmélkodás* is. S ha újabb magyarázóknak hitelt adunk, ennek szépségét, sőt fenségét akarta tulajdonképpen az Énekek éneke című, sokat meg- és elmagyarázott könyv is megénekelni. Hiszen éppen mai tapasztalataink figyelmeztetnek, hogy a nemiség Istentől való elszakításával azt érezzük el, amit ez a bibliai üzenet tulajdonképpen megakadályozni szeretne: ti. a szexualizmus bálványozását.

Nem hallgathatjuk el az új élet születése fölötti *ámulatunkat* sem. Minden biológiai és kémiai ismeret birtokában is megmarad a tiszteletteljes megilletődöttség: ember születt a világra. Isten gondoskodik így az emberiség továbbfolytatódásáról. S mi vagyunk a munkatársai, ami hallatlan kitüntetést jelent számunkra. Nem csoda, ha ma is nagyon érzékenyen kell, hogy reagáljunk minden manipulációs kísérletre, amely ebbe az őseredeti műhelybe akar betörni, sőt már be is tört! A magzatelhajtástól a művi szaporításig, etikai kérdéseink legtöbbje ide központosul. Ezeknek a bibliai üzenet fényében való látása és megoldása mentheti meg csak a világot az aberrációktól és a pusztulástól. Mert ennek középpontjában az élet szuverén Ura áll, aki szívesen adja nekünk ezt az ő ajándékát, hogy hállára indítson bennünket.

Életközösségnek szánta Isten a házasságot – akár utóddal, akár anélkül –, amelyet magasra emel, mert az élet hordozója. Ez ennek az ember-teremőéstörténetnek a mély értelme és nagy üzenete.

Gémes István
– NSZK –

Isten akaratának felismerése

Borsod-Heves-i LMK ülés,
1990. október 16. Miskolc

Személyes keresztyény életünk izgalmas éa nagyon fontos kérdéséről van szó. Arról, hogy mindennapi életünk során, bonyolult életünk kisebb- nagyobb döntéseiben miképpen ismerhetjük meg Isten akaratát. „Akiket Isten Lelke vezérel, azok Isten fiaai” (Rm 8,14.) Ennek alapján témánkat így is fogalmazhatjuk: *Hogyan vezet minket a Szentlélek? Milyen módon érvényesül életünkben, magatartásunkban, döntéseinkben a Szentlélek vezetése?*

Két véglettel kell óvakodnunk. Az egyik a rajongás, a másik a közöny. A rajongók Luthernek is sok gondot okoztak annak idején. Azt tanították, hogy a hívő ember közvetlen kapcsolatban áll a Szentlélekkel s őt a Szentírás igéje nélkül is birtokolja. Münzerék a Szentlélek közvetlen indításában és vezetésében hittek s a „betű szolgájának” (Buchstabenknecht) bélyegezték Luthert, mert ő a Szentléleknek a Szentíráshoz, Isten igéjéhez való kötöttségéhez ragaszkodott. – Rajongók ma is vannak a keresztyények között. Ma is sokan állítják, hogy nekik a Szentlélekkel direkt kapcsolatuk van s nekik a Szentlélek (Szent Szellem) belső sugallattal formájában megmutatja Isten akaratát. Ezt az álláspontot mi nem fogadhatjuk el, mert az veszélyes útra vihet. Az ember könnyen összetévesztheti Isten akaratát a saját akaratával, a fölülről jövő indítást, vagy sugallatot a saját vágyaival, ösztöneivel, indulataival. Ezért kell óvakodnunk s ezért kell hívőinket is óvnunk mindenfajta rajongástól.

A másik véglet, amitől óvakodnunk kell, a közöny. Sok keresztyény egyszerűen nem foglalkozik azzal a kérdéssel: mi az Isten akaratának konkrét módon az életben? Valljuk meg őszintén, hogy mi lelkészek sem foglalkozunk ezzel a kérdéssel. Rendszeresen imádkozzuk az Úrtól tanult imádságban: Legyen meg a te akaratod! De az már nem érdekel, hogy Isten akaratát hogyan valósulhat meg hétköznapi életünkben, mindennapi életünk döntéseiben. A Credo-ban valljuk: Hiszünk Szentlélekben. De azzal a kérdéssel nem merünk vagy nem akarunk szembenézni, hogy hogyan élhetjük át mindennapi életünk során a Lélek vezetését. Régi, bár vitatható igazság: az ember másokat csak addig tud elvezetni a lelki életben, ameddig maga eljutott.

Ha ez így van, akkor ezért van hívőink szívében nagy érdeklenség és közöny a Szentlélek vezetésével kapcsolatban, mert mi magunk sem törődünk igazán Isten akaratának konkrét felismerésével. Pedig a Róm. 12,2-ben elsősorban minket szólít meg Isten igéje: „Változzatok meg értelmetek megújulásával, hogy megítélhessétek mi az Isten akaratát, mi az, ami jó, ami neki tetsző és tökéletes.”

Dolgozatom tulajdonképpeni célja en-

nek a belső megújulásnak az elősegítése. Szeretném, ha ezentúl jobban érdekelne mindnyájunkat, sőt nyugatalamítana, izgatna, ösztönözne a Szentlélek vezetésének kérdése. Foglalkozunk többet és komolyabban ezzel a kérdéssel: Hogyan ismerhetem fel Isten akaratát? Hogyan élhetem át a Szentlélek vezetését naponként?

Mindenekelőtt tekintünk vissza a múltba, lapozunk bele a Bibliába és az egyháztörténetbe – nagyon vázlatosan.

Az *Ószövetségben* azt olvassuk, hogy Isten közölte akaratát egyes emberekkel s azok ezt az akaratot világosan felismerték. Noé világos parancsot kap: „Építs bárkát!” (Gen. 6,14.) Ábrahámot érthetően utasítja Isten: „Menj el földedről, rokonságod közül és atyád házából arra a földre, amelyet mutatok neked!” (Gen. 12,1) Mózes világosan érti a parancsot: „Most azért menj!” Elküdelek a fáraóhoz, vezesd ki népemet Egyiptomból! (Ex.3,10.) Abban a korban, sőt később is, a kérdés nem Isten akaratának a felismerése volt, hanem a neki való engedelmség, vagy az engedelmség megtagadása.

Később használták az „Urímot és Tummimot” (Ex.28,30. stb.) Erről a titokzatos eszközről, amelyek valószínűleg kövecskék voltak, a „Bibliai nevek és fogalmak” - c. könyv ezt írja: „URIM és TUMMIM. (Fény és igazság) Közelebről le nem írt kisebb tárgyak, amelyeket a főpap az ítélet hósenébe (mellre erősített táblácska) helyezve a szíve fölött viselt és amelyeknek döntő szerepük volt, amikor bizonyos helyzetekben Isten akaratát tudakolták. Egyfajta szent sorsvetés eszközei lehettek.”

Érdekes módon találkozunk a sorsvetéssel az Újszövetségben, amikor Mátyás apostollá választása imádság és sorsvetés által történt (ApCsel 11,15-26.)

Az Újszövetség sokszínű bizonyásgtételéből mindenekelőtt halljuk meg Jézus egyik mondatát a samáriai asszony történetéből: „Az én eledelem az, hogy teljesítem annak akaratát, aki elküldött engem és bevégezzem az ő munkáját.” (Jn. 4,34.) Ami Jézust élteti, ami életének tartalma, értelmet ad, az az Atya akaratának cselekvése, az engedelmség.

Jézus megígérte tanítványainak, hogy nem hagyja őket bizonytalanságban Isten akaratát felől, akkor sem, ha testben már nem lesz közöttük. Eljön a Szentlélek, „az igazság Léke és elvezet titeket a teljes igazságra.” (Jn. 16,13).

A pünkösdkor elnyert Szentlélek vezetéséről nagyon színesen beszél a Cselekedetek könyve. „Ezt mondta a Lélek Fülöpnek: Menj oda és csatlakoz ahhoz a hínóhoz.” (ApCsel 8,29.) Pétert a Szentlélek küldi Kornéliusz házába. (Csel. 10.19.) Ugyancsak a Szentlélek indítására küldi ki az antiochiai gyülekezet Pált és Barnabást a missziói munkára (ApCsel 13,2.) Volt olyan eset, amikor a Szentlélek nem engedte, hogy az apostolok Ázsiában hirdessék az igét, tehát közvetlenül beavatkozott az apostolok munkájába. (ApCsel 16,6.) Máskor Pál álomban kap utasítást arra, hogy átjöjjön Európába és Macedóniában folytassa a missziói munkát. (ApCsel. 16,9.)

Ha az egész Újszövetségre figyelünk, világos, hogy Isten nem hagyja bizonytalanságban hívő gyermekeit akaratát felől. De amíg az ószövetségi talajon a törvény, addig

az Újszövetségben mindig a Szentlélek az, aki vezet s aki tudtul adja a Jézus Krisztusban hívő embereknek Isten akaratát.

Ha ezután *Lutherre*, a reformációra és egyházunk hitvallási irataira figyelünk, először is rá kell jönnünk, hogy reformátorok nem foglalkoztak különösebben Isten akaratának felismerésével, a Szentlélek vezetésével. Nekik más dolguk volt. A reformáció központi kérdése a megigazulás volt. Luther harci helyzetben volt s idejének a legnagyobb részét egyrészt Róma, másrészt a rajongók elleni harc foglalta le.

A rajongók elleni állásfoglalása világos. A Schmalkaldeni cikkekben írja: „Isten senkivel sem közli Lelkét, vagy kegyelmét másképpen, csak előzőleg hirdetett Ige által, vagy Ígével. Így őrizhetjük meg magunkat ama rajongó lelkektől, akik azzal dicsekszenek, hogy ők ige nélkül, vagy már az ige hirdetése előtt bírják a Lelket, s éppen azért az Írást, vagy az élőszóbeli Igét kényük-kedvük szerint bírálják, magyarázzák, csúrícsavarják.” Ehhez még hozzátesszi: „Isten velünk, emberekkel nem akar másként érintkezni, csakis az ő hirdetett igéje és sacramentuma által. Mindaz pedig, amit ily ige és szentség nélkül regélnek, maga az ördög.”

A rajongók ellen tehát Luther világos és határozott állásfoglalása ez: Akeresztény ember Isten akaratát a Szentírás igéjéből ismerheti meg és a Szentlélek vezetése nem közvetlenül, hanem mindig az igéhez és a szent-ségekhez kötötten történik.

Ugyanezt hangsúlyozza akkor is, amikor szembeszáll a pápasággal és azzal a kazuisztikus morál-teológiával, amelyet a középkori egyház képviselt s amely szerint a hívek számára mindig az egyház szabja meg, hogy mi a rossz és mi a jó, s így az egyes hívők csakis az egyház közvetítésével juthat el Isten akaratának a megismeréséhez.

Luther számára döntően fontos a Jézus Krisztusban, mint a Megváltóban való hit. „Minden cselekedetnek hitben kell végbemennie, mert a hit teszi a cselekedetet jó cselekedetűvé. Ezt nyomatókosan hangsúlyoznunk kell.”

Másfelől Luther nagy szerepet szán Isten akaratának felismerésében a megszentelt és megvilágosított értelemnek. A cseh-morva testvérek (utraquisták) el akartak szakadni Rómától és püspököt akartak választani. Luther azt tanácsolta nekik, hogy amikor egybegyűlnek, imádkozzanak. Kérjék Isten, hogy tanácsolja őket. Aztán vallják meg nyomorúságukat és bűneiket. Imádkozzanak Szentlélekért és kérjék Isten, hogy küldje szívükbe az Ő Lelkét, s az munkálkodjék bennük. „Ezután, amikor imádkoztatok, semmit ne kétekedjete, hogy hí az, akit kértetek és megadja, amit kértetek. Azután válasszátok meg azt, vagy azokat, akiket akartok és akiket méltónak találtok.”

Mindez azt mutatja, hogy Luther szerint a Lélek vezetésének megértése egyfelől a hiten, az Istenbe vetett bizodalmon fordul meg, de másfelől nem kapcsolja ki a Lélek az emberi értelmet és akaratot sem, hanem azt felhasználva vezet mindazokat, akik készek neki engedelmeskedni.

Hitvallási iratainkból ezútal csak egy villanás. A Formula Concordiae Solida Declaratio-ja szerint Isten a megtért és megvilá-

gosított ember akaratát megújítja: az újjászíletett ember tehát akarja a jót („vult bonum” és gyönyörködik Isten törvényében a belsemben szerint. Akkor és annyiban cselekszik jót, amikor és amennyiben Isten Lelke vezet. Így válik az ember új, megtért akaratát Isten Szentlelkének eszközévé, amely nemcsak megragadja a kegyelmet, hanem egyúttal együttműködik a Szentlélekkel annak cselekedeteiben. A Lélek vezetése nem kényszer, hanem a megtért ember önként cselekszik a jóra.

Ha Isten akaratát a Szentírás igéjéből ismerhetjük meg, akkor jogos a kérdés: hogyan történhet ez? Erre nézve páratlanul érdekes kísérlet a hermuthi testvérgyülekezet Losungbuch-ja (Útmutató). A dolog úgy kezdődött, hogy 1728. május 3-án énekorán gyülekezett össze a hermuthi testvérgyülekezet egy csoportja. Akkori vezetőjük Zinzen-dorf Miklós Lajos a jelenlévőknek a következő napra utat mutató „vezérigét” adott. Ez az elkezdődött az ún. „napi igék” használatát. Ezeket az igéket a gyülekezet minden tagja hoz eljuttatták. Azon túl, hogy ezek a bibliai igék lelki táplálékot, Istentől jövő utasítást tartalmaztak a hívőknek, egyben nagyon erőkapocsként tartották össze a gyülekezet tagjait. Segítettek a keresztény közösség, „a szentek közösségének” átélésében.

Az Útmutató ma is nagyon sok kereszténynek jelent komoly segítséget a bibliaolvasásban. Az egyes igék kiválasztása Hermhutban úgy történik, hogy az asztalon kétezer ószövetségi ige van s mialatt sokan imádkoznak, hogy az Úr lelke irányítsa a választást, jelenlévők közül egy az esztendő minden napjára kihív egy igét. Az újszövetségi tanítói igét azután a kisorsolt igéhez választják. Ugyancsak ezután jelölik ki a reggeli és estolvasásra szánt hosszabb szakaszokat. Itt hogy az Útmutató az egyházi esztendő mentét igyekszik követni s az igék – lehetőség szerint – figyelembe veszik az egyházi esztendő belső mondanivalóját és menetét.

Kérdés, mennyiben lehet az Útmutató kisorsolt napi igéjéből meg tudni Isten akaratát, átélni a Szentlélek vezetését. Erre nézve az a véleményem, hogy az Útmutató nagyon hasznos segítője lehet keresztény életünknek. Előfordul, hogy az aznapi ige valakinek egészen konkrét útmutatást, figyelmeztetést, eligazítást ad életének egy bizonyos helyzetében. De nem szabad törvényt csinálni az Útmutatóból, sem varázsszerként nem szabad használni. Nem szabad azt gondolni, hogy Isten Lelkének vezetése valamilyen ember eszközzel, vagy módszerrel megköthető vagy biztosítható. Isten szuverén Úr. Kezde semmivel megkötni nem lehet. Lelkének útmutatása nem köthető kizárólag a „húzó igéhez” s az „aznapi ige” sem ad feltétlen és mindenkor eligazítást. A hit harca és napenkénti felelős döntése nem kerülhet el semmiféle ige-húzással. Az imádság által kísért „vezérigék” viszont kétségtelen eszközök lehetnek Isten kezében arra, hogy népének szerte a világon utat mutasson, azok egységét, testvéri közösségét munkálja, s őket a cél felé irányítsa.

Hadd írjam le a mai nap (1990. október 16.) két vezérigét az Útmutatóból: „Megtörtött engem, hogy ne jussak a sírba és életlen a világozásban gyönyörködjek.” (Jób 33,28.) és „Isten feltámasztotta az Urat és hatalmával minket is fel fog támasztani.”

(L.Kor. 6,14.) - Ugye, milyen jó kilátásaink vannak a jövőt illetően?!

Az egyháztörténetben lapozgatva érdemes figyelni az első világháború után nagy lelki ébredést eredményező ún. Oxfordi Csoportmozgalomra („Oxford Group Movement”) Ők szinte az első helyre teszik „Isten vezetését”. Szerintük a „vezetés” alapja az élő Istennel, az Atyával való közösség. Isten, mint Szentlélek belép az ember életébe s neki irányítást és erőt ad. Ez az Istennel való kapcsolat lehet tartós megtapasztalás is, de szüntelen felülvizsgálata és megújulásra szorul.

Az oxfordiak szerint a keresztény embernek nemcsak imádkoznia kell Istenhez, de engednie kell azt is, hogy Isten is beszélhesen vele. Isten pedig nemcsak általánosságban akar tőlünk valamit, hanem minden pillanatban valami határozottat akar. Arra kell tehát törekednünk, hogy Istennek ezt a konkrét útmutatását hibben megértjük.

A vezetés nem minden további nélkül a Szentlélek közvetlen sugallata, hanem emberi gondolatainkon keresztül vezet, amelyek viszont megfontolásainkból, emlékeinkből, vagy tudat-alatti világunkból származnak. Önmagunkon át, megtört vonalban és közvetve beszélhetünk tehát csak vezetésről. Ennek elnyerésére mindenekelőtt csendre van szükségünk. Imádságon és csenden keresztül tudhatja meg, ismerheti fel a hívő ember Isten akaratát.

A berneucheni mozgalom tanítását és gyakorlatát Budaker Oszkár közelében ismerhettem meg annak idején a 40-es években. Náluk nagy szerepe volt a meditációnak. Teljes csendben gondoltak egy igére s annak mondanivalóját úgy mélyítették el magukban, hogy lélekben bibliai képeket vetítettek maguk elé. Olyan történeteket, amelyek az ige jelentését számukra vizuálisan is elmélyítették. Az ilyen szemlélődő csendben a Szentlélek az ember szívébe véste azt az igét s ebből a meditációból határozott indításokat lehetett kapni a mindennapi élet döntéseiben.

Hadd utaljak még korunk két nagy teológusának témánkkal kapcsolatos véleményére.

Brunner Emil szerint a Szentlélek vezetéséről szóló tanítás a legnagyobb erőt és egyúttal a legnagyobb veszedelmet rejti magában. A Szentlélek a hatásaiban ismerhető fel. Hatásai közül pedig egyik legfontosabb az, hogy a keresztényeket kormányozza és vezeti. Amint megtanítja őket, hogy mit tegyenek, úgy azt is megmondja, hogy mit tegyenek. Éppen az különbözteti meg a keresztény gyülekezetet a zsinagógától, hogy Ők Isten akaratát nem a törvény aprólékos magyarázata, hanem a Szentlélek vezetése által tudják meg. Brunner szerint Krisztus egyházának ma is gyakori kísértése az, hogy zsinagógává váljék, ha t. i. a Szentlélek vezetésének helyére a törvény lép. Aki a Lélektől vezéreltetnek, nincsenek a törvény alatt (Gal. 5,18.) Így a vezetés tekintetében a törvény feleslegessé válik. De ez a vezetés csak akkor a Szentlélektől való, ha Isten törvényével összhangban van.

Köberle Adolf baseli teológus azt hangsúlyozza, hogy az Isten előtti csendben kapott Lélek általi vezetésre minden hívőnek szüksége van. Isten meg is ígérte, hogy népének ezt a vezetést meg fogja adni. Az erre vonat-

kozó ígéretek különösen Jézus búcsúbeszédeiben találhatók, a beteljesedésről pedig különösen a Cselekedetek könyve tanúskodik.

A „vezetés” Köberle szerint a harmadik hitágazat körébe tartozik. Vele kapcsolatban különös éberség és elővigyázatosság szükséges. Hiszen olyan könnyen téveszthető össze az emberi és az isteni Lélek gondolata, a tudatalatti világunk kívánsága és a felülről való igazság. Az egyház jól tudja, miért nyilatkozik a Lélek kérdéseiben mindig óvatosan.

Az azonban kétségtelen – mondja Köberle –, hogy Isten ma is ad határozott utasításokat és parancsokat övének, mint egykor Anániásnak Damaszkuszban, vagy Filópnak a gázai úton. Az ezzel való visszaélések elleni védekezésről a következő három tételt szögezi le:

1. Minden vezetés Isten szabadságában áll. Tetszése szerint szól, vagy hallgat, s bármilyen kegyes eszköz hiábavaló a kezünkben, ha Őt kényszeríteni akarjuk.

2. A Lélek általi vezetés csak akkor marad helyes és egészséges irányú, ha az szüntelen kapcsolatban és függésben marad Isten igéjétől.

3. Adódhatnak olyan esetek, amikor Isten akarata titok marad a számunkra és nem tudjuk, mit kell cselekednünk. Gyakran fordul elő, hogy a hívő ember csak a hit merész lépésével határozza el magát egyik, vagy másik lépésre. Mert Istennek tetszet, hogy hosszabb útszakason keresztül sötét völgyben vándoroljunk, ahol semmi másra nem támaszkodhatunk, mint ígéréteinek szavára, hogy el nem hagy és el nem veszít minket. Ezek az időszakok a hit próbájának különös alkalmai.

Dolgozatom végén hadd álljon itt még néhány megjegyzés.

1.) A negyvenes években a teológián egyik évfolyamtársunk nagyon szeretett volna élni a felkínált lehetőséggel és áttelepülni Szlovákiába. Hívő fiú volt s kereste Isten akaratát. Egyszer boldogan hozta a Bibliáját és közölte velünk, hogy életének ebben a sorsdöntő kérdésében mostmár világosan látja Isten akaratát. Elmondta, hogy amikor reggel kinyitotta a Bibliáját, tekintete a Gen. 12,1-re esett, ahol ez áll: „Az Úr ezt mondta Ábrahámnak: Menj el földedről, rokonságod közül és atyád házából, arra a földre, amelyet mutatok neked!” S ő elment, mert úgy látta, hogy ez az Isten akarat.

2.) Egy fiúnak nagyon tetszett egy Mária nevű leányzó. Hívő léteére kérte Istent, adjon neki útmutatást és mutassa meg, hogy vonzalma a leány iránt egyezik-e Isten akaratával. Találomra felütötte a Bibliáját s a Mt,1,20-ban szöszert ezt olvasta: „Ne félj magadhoz venni Máriaat...” Erre a „vezetésre” támaszkodva azután meg is kérte a leány kezét.

Nem vonhatjuk kétségbe, hogy Isten ily módon is tudtul adhatja akaratát. Mégis próbáljuk a Bibliát értelmes, intelligens módon használni. Nem álmoskönyv, vagy jóskönyv az, ahol egy kiragadott mondatra egyszerűen ráfogjuk, hogy az az Isten akarat. A Biblia igéjében Isten vezetését csak nagyon komoly imádság útján, az egész Szentírás gondos tanulmányozása útján és az igék összefüggésének figyelembe vétele útján kaphatjuk meg. Fontos, hogy Jézus beszéde mindig bennünk maradjon, mi szüntelenül figyeljünk a pász-

tori szóra és készek legyünk az engedelmességre, akkor is, ha az bűnös éntünk halálbaadását jelenti. Isten csak a bennem hívő, Vele állandó kapcsolatban álló, Krisztus által újjászületett embernek mutatja meg akaratát és az ilyen embert teszi készsé a Szentlélek által akaratának cselekvésére.

3.) Nagy érdeklődéssel olvastam Terray László: „Nem tehetett mást” című könyvét, Ordass Lajos püspök életrajzát. Hadd utaljak most a könyv egyik részletére, amely témánk szempontjából érdekes lehet. Ordass fogságban volt. 1949. januárjában felvitték a börtönigazgató irodájába. Túróczy Zoltán beszélgetett vele. Az igazgató megengedte, hogy amíg Túróczy és kísérője elmennek ebédelni, Ordass kölcsönkap egy Bibliát s másfél órát egyedül tölthet egy zárkában. Ezt az időt imádsággal és bibliaolvasással töltötte. Elsősorban azok az igehelyeket kereste fel, amelyek a keresztény embernek a felsőbbséghez való viszonyát érintik. Kezdte a Róm. 13-mal. Majd hosszan időzött az ApCsel 5. fejezeténél. Kikeresett olyan helyeket, ahol Krisztus-tanúk az övéhez hasonló helyzetben voltak. Többször átolvasta az ApCsel 16. fejezetét ahol Párlól és Silasról van szó, amikor ki akarták őket engedni a börtönből, nem voltak hajlandók kimenni, hanem elvárták, hogy az előljárók maguk jöjjenek és vezessék ki őket. – Mikor Túróczyék visszajöttek, közölte velük döntését: Nem mond le. (Idézet a könyv 119-121. lapjairól).

Nincs jogunk kommentárt fűzni a mártír püspök akkori bibliaolvasásához. Mégis megkérdezem: nem volt-e már készen a döntés s ő nem kerest-e a Bibliában igei igazolást ehhez a döntéshez? Csak nagyon halkán kérdezem: Miért nem olvasta el ott és akkor Jézusnak ezt a mondatát: Legyetek okosak, mint a kígyók és szelídek, mint a galambok?!

4.) Az a véleményem, hogy nem nekünk kell hordozni Isten terveit és akaratát. Isten terve és akaratát hordoz minket.

„Az ő alkotása vagyunk, akiket Jézus Krisztusban jó cselekedetekre teremtett, amelyeket előre elrendelt (elkészített) az Isten, hogy azokban járjunk.” Istennek mindnyájunkkal van terve s akarat konkrét módon meg akar valósulni életünkben. Kérjünk alázatos és engedelmes szívet, hogy Isten akaratát felismerjük s annak mindig engedelmeskedjünk is. Ebben segítjük a ránk bízott híveket is. Legyen mindennapi imádságunk az ének egyik sora:

„URAM, MUTASD MEG ÚTADAT!”

Tarjáni Gyula
ny.l elkész, Miskolc.

(U.i. Dolgozatomban felhasználtam Dr. Fabiny Tibor V. évf. Teol. hallgató szigorlati dolgozatát, amelyet 1953-ban ilyen címen írt: „A Szentlélek általi vezetés kérdése”)

Lutheránus? Inkább evangelikus!

A Lelkipásztor 1990. évi 4. számában olvashattuk Vajta Vilmos „Ökumenikus tapasztalatok (1941-1990)” című írását (119-124), melyben következetesen az „EVSZ” (Evangelikus Világszövetség) rövidítést és elnevezést használja. Folyóiratunk szerkesztője ezt, mint jegyzetében (124. old.) közli, tiszteletben tartotta. Köszönet illeti ezért, mert a magyar egyházi sajtóban nem mindig tartották tiszteletben a szerzők kéziratait, fordulatait, megfogalmazásait. Köszönet illeti azért is, hogy felhívta a figyelmet az eltérő szóhasználatra: mindennapi beszédünkben, olvasmányainkban annyi ismeretlen betűszóval birkózunk, hogy a közérthetőség megkívánja az ilyen információkat.

Mégsem csak örülök ennek a szerkesztői megjegyzésnek. A Nyugaton élő magyar evangelikusok következetes szóhasználatát az „Evangelikus Világszövetség”. Tudomásom szerint ismételtén javasolták, hogy mi, magyarországiak is így fordítsuk, hiszen egyházunknak is ez az elnevezése. Ma már ki tudná megmondani, miért nem sikerült elérni, hogy ez a név legyen használatos nálunk az evangelikus egyházak világszervezetének megjelölésére! Csak találgatni lehet: a) mindenképpen másként kellett használni, mint az „emigráció”; b) talán elegánsabbnak tartották a „lutheránus” nevet; c) netán politikai okai voltak? Mindenesetre többször szóban javasoltam az „evangelikus” szó következetes használatát, eredménytelenül. Az 1984-es világgűlési előkészületek során egyik cikkemben javasoltam is a világszövetség nevének ilyen magyar fordítását, de ez a cikkem nem jelent meg az Evangelikus Életben. Annál nagyobb volt örömöm, hogy a Sportsamokon mégis ez a felirat állt: „VII. evangelikus világgűlés!”

A szóhasználat kérdése szinte a reformációval egyidős, hiszen már 1521 végén felbukkan a lutheránus elnevezés. Maga Luther nyilatkozott róla: „Óh jámbor, te ne tégy így, hallgass

meg, hadd mondjam meg neked mikép. Először kérem azt, hogy az én nevemet ne emlegessék s ne lutheránusoknak, de keresztyéneknek nevezék magukat. Mert mi Luther? Hisz (a) tan nem enyém! Azután meg senkiért nem feszítettek keresztre. Szent Pál nem engedte (I.Kor 3,4,5), hogy a keresztyének páliának vagy péterieknek neveztesse, hanem Krisztusiának. Mikép jönnék hozzá én szegény, ocsmány féreg (német: armer stinkender Madensack), hogy Krisztus gyeremekei az én szerencsétlen nevemről neveztesse. Nem úgy atyámiai, törüljük el a pártneveket s nevezük magunkat Krisztusiának (keresztyéneknek), akinek tana birtokában vagyunk. ... Én a gyülekezettel egyetemben Krisztusnak egyetlen általános tanítását követem, aki egyedül a mi mesterünk (Máté 23,8)” (Hű intés..., vö. Luther művei, III. kötet, 176-177. Masznyik Endre kiadása. Pozsony 1906. Fordította Mayer Endre.)

Éppen sajtónknak, lapjaink szerkesztőinek és cikkíróinak, igehirdetőinek és tanároknak, presbitereknek és gyülekezeti tagoknak, – nekünk evangelikusoknak magunknak sokkal jobban kellene ragaszkodnunk evangeliumi nevünkhöz!

Dr. Reuss András

(Emlékezetem szerint az Ev. Világszövetség nevet (LVSZ helyett) az 1957-es minneapoliszi világgűlés előtt használtuk először, a salzerbadi (Ausztia) előkészítő konferencián, Dr. Nagy Gyula javaslat alapján. A minneapoliszi tudósítások nemélyikében így is szerepel. Ez a magyar szóhasználat azonban nem tudta megváltoztatni a világ evangelikuságának gyakorlatát, angol, német és skandináv jelölésben maradt a lutheránus jelző éppen az identitás érdekében, hiszen az evangelisch, az evangelical, evangelisk inkább protestánst jelent, sőt az amerikai angolban egyenesen a fundamentalistákat. Hasznosnak tartom, hogy előkerül ez a kérdés, hiszen így tudatosítjuk, hogy Krisztus népe vagyunk, az evangelium egyháza és nem egyszerűen egy 450 éves vallás képviselői. – Ezért tartom jelentősnek és helyénvalónak Reuss András prof. figyelemztetését, de igazán megoldást nem látok. Érdekeség kedvéért megemlítem, hogy az LVSZ tagegyházai között van olyan, amelyik sem a lutheránust, sem az evangelikust nem használja, mint pl. a Batak Protestáns Egyház. Szerk.)

Karácsony és Szentlélek – Az Egyházak Világtanácsa karácsonyi üzenete az egyházaknak

„Jézus születése a keresztyéneknek centráris tapasztalati tény és az egész emberi történelem fő eseménye” ezzel kezdődik az EVT főtitkáranak, Emilio Castro lelkésznek karácsonyi üzenete a 311 tagegyház mintegy 400 millió keresztyénéhez. Ezután arról szól, hogy Jézusnak, a világ Megváltójának, egész földi életében a Szentlélek Isten cselekvése, valósága jelenik meg előttünk, fogantatásától és megkeresztelésétől mennybemenetelig. „Karácsony a Szentlélek erejében és hatalma alatt” – az üzenet ezzel Karácsony olyan vonására, teológiai tartalmára hívja föl figyelmünket, ami karácsonyi igehirdetésünkben sokszor háttérben marad.

Karácsonykor azért könyörögjünk: „Jöjj Szentlélek, – tedd újjá az egész teremtettséget!” A közeledő canberrai világgűlés konferencia fő témájával azt kérjük, hogy a Szentlélek világgűlésében ünnepelhesünk. Mert egyedül Isten Lelke nyithatja meg szívünket a Gyermekekben a világ megváltójának felismerésére, és egyedül a Szentlélek állíthat minket a Megváltó művének szolgálatába. „Jövel, Urunk Jézus! – Jöjj, Szentlélek Úristen!”

Véget ért a vallástilalom Albániában

Hivatalos bejelentés adta hírtől Albániában, hogy 23 évi szigorú tilalom után újra megnyílhatnak az ország keresztyén és mohamedán templomai. Ezzel megszűnt a nyilvános vallás-gyakorlatnak 1967. óta érvényben levő tilalma.

Alia államfő az Albán Kommunista Párt november 7-i ülésén jelentette be azt is, hogy „tömegszervezetek” többé nem állnak a párt hivatalos irányítása alatt. Beszélt a múlt hibáiról, a gazdasági élet nehézségeiről, az anarchiáról a munkahelyeken. De arról is említést tett, hogy a párt egy részében még jelentkezik ellenállás a reformokkal szemben.

Ezzel a feltűnést keltő bejelentéssel megszűnt létezni a minden vallás-gyakorlatot tiltó és büntető, egyetlen ateista állam a világon.

Döntő fordulat a Dél-Afrikai Köztársaság egyházainak nemzeti kongresszusán

Valóban történelmi, sőt a színes világ szempontjából forradalminak mondható fordulat játszódott le a Dél-Afrikai Köztársaság egyházainak november 9-én véget ért nemzeti kongresszusán. A legnagyobb és legbefolyásosabb fehér egyház, a másfél milliót számláló Holland (Búr) Református Egyház aktív részvételével elfogadtak egy hivatalos nyilatkozatot, amely nyilván-

Egyházi világhíradó

1990. október-november

Kettős karácsonyi ajándék Istentől ennek a történelmi évnek a végén a világ egyházai számára: miután a vallásgyakorlat szigorú büntetésével évtizedeken keresztül kirekesztette magát a világ népeinek közösségéből, Albániában most hivatalosan bejelentették a világ egyetlen „ateista államának” megszűntét, de régen várt, történelmi fordulat következett be Dél-Afrika legnagyobb fehér egyházában is, a faji elkülönítés hamis elveinek és kegyetlen gyakorlatának elftélésével. Ez az esemény talán kezdete lesz a fajok megbékülésének ebben a sokat szenvedett részében a világnak. Isten adjon Igazi békét és reménységet a Szabadító eljövételében a reménytelenséggel küzdő, szenvedő világunknak és a világkeresztységnek mindenütt a földön!

nos bűnvallást tart a faji elkülönítés (apartheid) elméletének és politikai gyakorlatának keresztény támogatása miatt. Elsősorban a búr fehér egyház volt az, amely eddig nemcsak eltúrte, hanem hamis bibliai és teológiai érvekkel is támogatta a dél-afrikai kormányzat kegyetlen, rasszista törvényeit.

„Mint a dél-afrikai keresztység képviselői, megvalljuk bűnünket és elismerjük eretnek részvételünket a faji elkülönítés politikájában, amely nagyon sok szenvedést hozott sokakra országunkban. A faji elkülönítést mint bűnös politikát megtagadjuk, annak szándékával, végrehajtásával és következményeivel együtt” (Rustenburgi Nyilatkozat).

Még ennél is tovább megy a dél-afrikai ország lakosságának 75 százalékát képviselő egyházak deklarációja. Követeli a kormányzattól, hogy szüntesse meg a sok évtizedes faji elkülönítést a nevelés, a munkavégzés, az egészségügy minden területén. Adja meg egyenlő alapon a választójogot minden állampolgárnak. Tegye jóvá a rasszista kormányzás legsúlyosabb vétkeit, így a feketék százezreinek elűzését ősi földjükről és otthonaikból. Engedje szabadon a bebörtönzötteket és hívja haza a száműzötteket, az elmenekülteket. „Elkötelezzük magunkat a küzdelemre egy igazságos, demokratikus, a fajok és nemek közötti megkülönböztetést elvető Dél-Afrikáért” – hangzik a záródokumentum befejező részében.

A teljes örömet e fölött az egyértelmű, történelmi nyilatkozat fölött mindenesetre megzavarta az a tény, hogy a dokumentum közös elfogadása után a búr fehér egyház képviselői a sajtóban közzétett nyilatkozatukban elhatárolták magukat a megállapodás „egyoldalú politikai részeitől”. Így például attól, amely az általános és egyenlő választójog megadását követeli „egy személy – egy szavazat” alapon. Nyilvánvaló, hogy ez a fekete lakosság túlnyomó többsége miatt az eddigi kizárólagos fehér uralom végét jelentené a Dél-Afrikai Köztársaságban.

A záró sajtókonferencián Barney Pitiana, a kongresszus koordinátora, az

Egyházak Világtanácsa képviselője, konzervatív kormánytagok és elsősorban Pieter Botha volt miniszterelnök beavatkozásában látta az okát az említett fordulatnak.

Annyi mindenesetre nyilvánvaló, hogy gyökeres fordulat ment végbe a fehér egyházak magatartásában. A világökumené köreiből azt remélik, hogy a búr református egyház végül is leküzdje ezt a nyilvánvaló, kívülről jövő ellenállást a közösen elfogadott Rustenburgi Nyilatkozat ellen és mind tanításban, mind egyházi gyakorlatában csatlakozik végre a világ keresztységéhez a faji elkülönítés és diszkrimináció minden formájának teljes elítélésében.

Teológiai vita az evangélikus szociáletika alapjairól

A legújabb, figyelmet érdemlő teológiai vita ez év tavaszán kezdődött evangélikus egyházunkban. Eddig két ismert résztvevője van: André Birmelé strasbourgi teológiai professzor, az ottani Ökumenikus Intézet munkatársa, és Mark Ellingsen salisbury-i lelkész (USA), az Intézet volt kutatóprofesszora.

André Birmelé májusban megjelent tanulmányában elemezte és meglehetősen éles kritika alá vetette a főbb egyházi világszervezetek és világkonferenciák újabb nyilatkozatait (Reflexiók a jelentősebb egyházi világyűlések nyilatkozatairól). Kifogásolja, hogy ezek sok esetben igen leegyszerűsítik a bonyolult világproblémákat és gyengék teológiai érvelésükben is. Birmelé ugyanakkor támogatja a modern evangélikus szociáletikának azt a Barmeni Nyilatkozat (1934) óta megerősödött irányzatát, amely egyedül az evangéliumban és a krisztológiában gyökerező válaszokat tartja elfogadhatónak ezekben a kérdésekben.

Mark Ellingsen nemrég megjelent választanulmányában ugyan egyetért Birmelé sok megállapításával a világyűlések szociáletikai állásfoglalásairól, viszont határozott kritikát gyakorol azon, hogy Birmelé a Barmeni Nyilatkozat jellegzetesen

barthianus vonalának elfogadásával erősen eltér lutheri hitvallásos, evangélikus teológiai örökségünktől.

Ellingsen arra mutat rá, hogy A Barmeni Nyilatkozat annak idején a „német keresztény” eretnekség elleni élet-halál küzdelemben hivatkozott olyan kiélezetett az egyedüli evangéliumi és krisztológiai megalapozásra az etikai kérdésekben (nem a dogmatikában természetesen, ahol ez az alap). Luther és evangélikus hitvallásaink azonban itt egy másfajta megalapozásra utalnak, amelyek nem egyeznek sem Barth, sem Birmelé álláspontjával. Ez a keresztény szociáletikának – általában az etikának – a törvényre és evangéliumra és nem kizárólag az evangéliumra, a krisztológiára, illetve legújában a „szövetségkötesre” alapozása. A reformatori és hitvallásos tanítás a világ életrendje kérdéseiben Isten kétféle kormányzására (Isten törvényen és evangéliumon keresztül végbenemő, kétféle uralmára) utal.

Rámutat Ellingsen arra is, hogy a mai szociáletikai világproblémákban a törvényre és evangéliumra alapozás nem egyszerűen a lutheri reformációhoz való hűségünk kérdése. Mert az „evangéliumi-krisztológiai szociáletika” kizárólagosan keresztényen specifikus, ezért nincs igazi kapcsolata a keresztységnek kívüli etikai normákkal, az értelmes és igazságos világrend nem kereszténynek számára is elfogadható etikai törvényeivel. A lutheri hitvallásos evangélikus szociáletika viszont a második hitágazat mellett az első hitágazatra is épít, tehát Isten teremtésben adott rendjére és Pál apostol „szívbe írt törvényére” is. Anélkül, hogy Jézus evangéliuma megszűnne a keresztényen etika alapja és a keresztényen szeretet egyedüli forrása lenni, az említett lutheri hitvallásos teológiai alap olyan etikát autorizál, amelynek számos kapcsolata („kapcsolópontja”) van a körülöttünk élő társadalom etikai gondolkodásával. Ellingsen azt javasolja: ne vonjuk meg egyházunk mai szociáletikájától Luther és hitvallásaink néha keserű, de hatásos orvosságát. „Ez jóval egészségesebb lenne egész szociáletikánknak, nem lenne kevésbé ökumenikus sem, de értékben – minőségben jelentősen különbözne amattól” – írja.

Úgy tűnik, ezzel újra feléledőben van – ezúttal kifejezettebben szociáletikai területen – a fél évszázaddal ezelőtti heves vita a kinyilatkoztatásról és az „etikai kapcsolópontról”.

LVSZ tanácskozás a teológiáról Európában

Október közepén Tallinnban rendezte meg a Lutheránus Világszövetség az európai evangélikus teológiai karok és főiskolák találkozóját. A hatnapos tanácskozáson több mint félszáz delegátus vett részt Európa minden részéből. A találkozó fő megállapításai, követelései ezek voltak:

– az európai változások szükségessé és lehetővé teszik a teológiai képzés központjai között az erőteljesebb együttműködést, az intenzívebb tapasztalatcserét és a hallgatók, tanárok cseréjét:

– az akadémiai szabadsággal együtt szükség van a teológiai nevelésnek az egyház életével való legszorosabb kapcsolatára, a klasszikus ismeretek megszerzése mellett a hallgatók hitbéli- pasztorális gondozására,

– felhívják az európai testvéregyházak figyelmét a teológiai képzés kritikus helyzetére Észtorországban, Lettországban és Litvániában, és segítséget kívánnak nyújtani nekik új lehetőségeik között!

– javaslat hangzott el arról hogy Wittenbergben, Luther városában, az egész evangélikusság számára centrális teológiai képző és továbbképző itnézményt kellene létesíteni,

– végül kritikát gyakorolt a tanácskozás azon a tényen, hogy feltűnt volt a női delegátusok csaknem teljes hiánya a konferencián, nyilvánvaló jeleként annak, hogy még mindig alig van szerepük Európa teológiai életében.

Egyházi hírek az egyesült Németországból – A travemündei zsinat

November elején tartotta meg utolsó zsinatát a 17 nyugatnémet tartományi egyház közös szervezete (EKD). Az északnémet Travemünde városában tartott zsinat legfontosabb határozata - a keletnémet tartományi egyházak beleegyezésével - meggyorsítja az egyesülési folyamatot az evangélikus egyházban. Az egyesülést kimondó közös, ünnepélyes ülés időpontja május helyett 1991. februárja, az ezután megválasztandó új zsinat pedig november helyett 1991. májusában kezd meg munkáját. Ezzel a keleti és nyugati egyházrész egyesülése körüli vita békés megegyezéssel ért véget.

Hozzájárult a zsinat ahhoz is, hogy a 17 nyugati és 7 keleti tartományi egyház közös szervezete a jövőben ne „Kirchenbund” (egyházszövetség), hanem „Kirchengemeinschaft” (egyházközösség) legyen, a teljesebb egység kifejezésére. Ezzel a keletnémet egyházrész kívánságának tettek eleget.

A zsinat további határozatai: követeli a menekültek jogainak védelmét, a Szovjetunióból érkező zsidók korlátlan bevándorlását, a lelkiismeret-vizsgálat megszüntetését a fegyveres és a katonai szolgálatot megtagadóknál, végül a fokozott egyházi segítséget a munkanélküliek számára, elsősorban a keleti országrészben.

Továbbra is ellentmondó hírek érkeznek az egyházi adózás módjáról a keletnémet országrészben. Egyes hírek szerint átveszik a kötelező nyugatnémet egyházi adórendszert. Eszerint az egyházi adó az állami jövedelemadó 9 százaléka, s azt az állami adóhivatal gyűjtené össze. Ugyanakkor Demke magdeburgi püspök szerint ezek a hírek tévesek: a volt keletnémet területen a 9 százalékos egyházi adó fizetése önkéntes marad, mint a volt NDK-ban. A püspök arról is szól, hogy a nyugatnémet sajtó említett hírei a legutóbbi hetekben kilépési hullámot indítottak el

egyes keletnémet tartományi egyházak területén.

Érdekes hír a keletnémet Magdeburgból: ökümenikus egyházi gimnázium megnyitását tervezik az egyházak összefogásával, a keresztyén szellemű nevelés és az ökümenikus együttműködés érdekében.

Végül még egy hír: a schleswigi egyházkerületben – és természetesen nem a VELKD-ben, amint ezt októberi számunkban közöltük – izgalommal várták Stoll püspök utódjának helyi megválasztását. A schleswigi püspöki tisztségre ugyanis az egyik jelölt – első alkalommal – Ruth Rohrandt lelkész volt. Ha megválasztják, ő lett volna az első evangélikus női püspök a világon. A zsinat azonban 77 szavazattal 137 leadott szavazatból a másik jelöltet, Hans-Christian Knuth lelkészt, választotta meg Schleswig új püspökévé.

Nemzetközi fórum Budapesten az egyházak közötti dialógusokról

Hazánk fővárosában tartották meg október végén az 5. nemzetközi fórumot az egyházak közötti, kétoldalú dialógusok eddigi eredményeiről. A fórumot a keresztyén világcsaládok (world communions) megbízásából az Egyházak Világtanácsa hívta össze.

A fő téma az egyház lényege és missziója volt, az elmúlt huszonöt év bilaterális dialógusainak megvilágításában. (A „bilaterális dialógus” ebben az esetben az egyházak, denominációk, pl. az evangélikusok és római katolikusok, vagy a reformátusok és ortodoxok közötti hivatalos párbeszédet jelöli meg.)

A Lutheránus Világszövetség képviselőjében dr. Eugene L. Brand társfőtitkár szövegezte az evangélikusok és más egyházak közötti párbeszédéről. Kiemelte az „egyházközösség” (communio) centrális szerepét, az igehirdetés és a diakónia elválaszthatatlanságát az egyház missziójában, valamint az „Isten egész népe papi szolgálata” és az ordinált lelkészi szolgálat szoros összetartozását ezekben a dialógusokban.

Dr. Gassmann EVT igazgató bejelentette a budapesti fórum teljes anyagának közzétételét 1991-ben, együtt az egyházak közt folytatott eddigi hivatalos dialógusok teljes jegyzékével és bibliográfiájával.

Egyházi hírek a Szovjetunióból

A „Moszkovszkije Novosztiji” októberi kiadása az egyházi élet erőteljes növekedéséről számol be. Ez év első felében 759 új ortodox, 76 római katolikus, 38 baptista és 28 metodista gyülekezet keletkezett. Az elmúlt évben visszaadott templomok és egyházi épületek száma elérte a kétezret. Megkezdték 421 új templom építését. Az ortodox kolostorok száma a legutóbbi évek során tizennyolcra hatvanra emelkedett.

Hírek érkeztek nagyszabású evangélikizációkról is. Így a leningrádi Lenin csarnokban több mint hetvenezren vettek részt a közös protestáns evangélikizáción, egy finn ébresztő igehirdető szolgálatával. A

televízió az egész országban közvetítette ezt az eseményt.

A régebbi három ortodox teológiai főiskola (Zágorszk, Leningrád, Ogyessza) mellett négy újabb teológiai szeminárium kezdte meg működését, közülük az egyik Szipériában. Nyolc „spirituális iskola” is indult gyülekezeti lektorok, diakónusok és katechéták képzésére. Rendkívüli módon elterjedt a „vasárnapi iskolák” mozgalma. A letterszági fővárosban, Rigában, visszaállították az egyetemen az Evangélikus Teológiai Fakultást. A Finn Evangélikus Egyház 25 észt hitoktató képzését vállalta el a járvenpää-i főiskolán.

Érdekes ökümenikus hír: a szipériai Omszkbán ortodox és evangélikus gyülekezetek összefogásával rehabilitációs egyházi intézmény közös felállítását tervezik szellemileg sérült gyermekek számára.

Jugoszlávia egyházai ma

Folytatva a szomszédos országok egyházairól szóló beszámolókat, vessünk most egy pillantást déli szomszédunkra. A keresztyénység már a VI. században elterjedt a mai Jugoszlávia területén. Idővel mind Konstantinápoly, mind Róma misszionáriusai megjelentek a Balkánnak ezen a részén. A török megszállás évszázadaiban az iszlám is jelentős hódítást végzett.

Ma Jugoszlávia 24 millió lakosának egyharmada ortodox, egynegyede római katolikus. Súlyos feszültség alakult ki az ország déli felében az ortodox szerbek és a mohamedán albán nemzetiség között. Feszültségek jelentek Horvátország területén is a többségi római katolikus lakosság és a szerb ortodoxok közt. A belgrádi ortodox pátriárka legutóbb körlevélben fordult a világ egyházi közvéleményéhez az ortodoxok elleni atrocitások miatt.

A Vajdaságban és Horvátországban – jóval kisebb lélekszámban – protestáns egyházak is élnek. A reformátusság mellett három evangélikus egyház él ezen a területen: a Szlovák Evangélikus Egyház (51 ezer hívővel, püspöke Andrej Beredi), a Szlovén Evangélikus Egyház (19 ezer hívő, vezetőjük Ludvik Novák esperes), végül az Evanélikus Egyház Horvátországban, Bosznia-Hercegovinában és a Vajdaságban) 4.950 hívő, Vladó Ladislav Deutsch esperes vezetésével. A Vajdaságban több magyar nyelvű evangélikus gyülekezet is él. Szlovéniában is megható szeretettel ápolják a részben magyar nyelvű, illetve magyarul is beszélő gyülekezetek a történelmi gyökerű kapcsolatokat egyházunkkal. A három kis evangélikus egyház közös szervezete a LVSZ Nemzeti Bizottsága, amelynek jelenleg Deutsch esperes az elnöke, Novák esperes az ügyvezető titkára és Beredi püspök a kincstárnoka.

NGY

Ökumenikus felhívás

a közép-kelet-európai nemzeti megbékélés tár-
gyában, romániai, magyarországi,
cseh-szlovákiai, jugoszláviai, ausztriai és
szovjetunióbeli egyházakhoz

Országaink és egyben egész térségünk egyik legsúlyosabb problémája a *nemzeti kérdés*. A történelmi adottságokból fakadó, évszázadokra visszanyúló etnikai ellentétek napjainkban is veszélyeztetik Közép-Kelet-Európa és ugyanakkor az egész földérszékét, s gátolják országaink társadalmi-politikai kibontakozását, egymás közötti kapcsolataik békés rendeződését. Egyre többen felismerik, milyen égető szükség az itt élő népek és nemzetiségek közötti *megbékélés*, mely valójában egyetlen reális alternatívája népeink és országaink fejlődésének és az egységes Európába való beilleszkedésének.

A Duna-medence etnikai térképéhez hasonlóan sokszínű az itt élő népek vallási-felekezeti megoszlása. Népeink vallási identitása általában szorosan egybefonódik nemzeti hovatartozásukkal – miképpen az Ószövetség népénél is együttjárt vallás és nemzetiség. A történelmi egyházak szinte kivétel nélkül jelentős szerepet játszottak az egyes népek nemzeté válásának folyamatában. *Natio* és

religio egymással elválaszthatatlanul egybekapcsolódott.

A közép-kelet-európai egyházak nemzeti-nemzetiségi szerepére és elkötelezettségére apellálva, azzal a tisztelet- és szeretetteljes *felhívással* fordulok Anyaszentegyházuk Vezetőségéhez és Főtiszteletű Elöljáróihoz, hogy nemzeti ellentétek megosztotta térségünk többi egyházaival minden eddiginél inkább összefogva, segítségükre és igyekezzenek diadalra vinni a népeink, nemzetiségeink közötti megbékélés ügyét.

Isten közös fiúságra teremtett minket, és pünkösöd „nyelvén” tanít bennünket szeretetre és megértésre, hiszen Krisztusban „egy test”, „egymásnak tagjai vagyunk” (Ef, 4,25).

Az Evangélium szellemében, a nemzeti megbékélés céljából, felhívásomat egy meghívással taldom meg. A magam és Romániai Református Egyházunk Királyhágomelléki Nagyváradi Püspöksége nevében, a romániai forradalmi megmozdulások első évfordulója alkalmából szeretettel meghívom Egyházuk Elöljáróit, illetve képviselőit a Temesváron, december 14-15-én sorra kerülő ökumenikus tanácskozásra és az azt követő ünnepi megemlékezésre.

A romániai, soknemzetiségű Erdély és a nemzeti és vallási különbözőségeken felülemelkedő „mártírváros”, Temesvár méltó otthont nyújthat hitbéli és nemzeti egységtörekvéseinknek.

Isten áldását kérve Egyházuk életére, szolgatársi tisztelettel és testvéri szeretettel

Nagyvárad, 1990. X. 22.

Tökés László református püspök
Románia

Lelkészszemmel

Ösztöndíjas voltam Chicagóban

Előzmények

Öt és fél éve már, hogy némi huzavona után útnak indulhattam az Egyesült Államokba, hogy tanulmányaimat, három segédlelkészi évvel a hátam mögött ott folytassam. A vasfüggöny létezése óta elsőként utaztam egyházunkból ilyen céllal Amerikába. Az első fecske voltam? Faltörő kos? Vagy mindez véletlen volt? Esetleg a hatalom kegye? Valószínűleg mind együtt érvényes.

Tapasztalataimról azon melegében, még kintről megírtam első tudósításaimat, amelyek az *Evangélikus Élet* 1986 húsvéti, ill. a *Diakonia* 1986/1. számában jelentek meg. Ezúttal már nem az első élmény lázával és naivitásával, hanem némiképp elemzően tekinthetek vissza, a Szerkesztő kérésére arra a tíz hónapra.

Beszámolómat írva az a félelem feszít, hogy szavaimat némelyek dicsekvésnek veszik. Ez távol áll tőlem: sokkal inkább segíteni szeretnék azoknak, akik a jövőben szándékoznak külföldön tanulni. Először is azt tanácsolom: semmiképpen sem odakint akarják megtanulni a nyelvet! Pazarló luxus ez, még ha az LVSZ vagy bármely más

szervezet zsebére megy is. Idehaza is negy lehet tanulni tiszteséggel egy — akár több idegen nyelvet, s akkor a drága kinti időt nem ilyen mechanikus munkára kell fordítani. Persze felsőfokú nyelvvizsgálóval a hátam mögött is kerültem nehéz helyzetbe, nyelvtudásom ugyanis csiszolásra szorult, de mégiscsak több idő jutott a lényegre, a szakmai munkára.

Egyetemistaként

Chicagóban ismertem meg életemben először, mit is jelent egyetemi polgárnak lenni. Öt év teológia ugyan a hátam mögött volt már, de Bosnyák téri élményeim a dolgok akkori természeténél fogva — létszám, kontraszelekció és egyebek — „középkorú fokon” hatottak rám, főleg ami a légkört és életformát illeti. Az egyetemista lét valóban életformát jelent: némi szabadsággal és óriási felelősséggel. Előbbi szempontok a szabad tanárválasztásban és órarendösszeállításban jutottak kifejezésre, utóbbi pedig a folyamatos számadásban és a teljesítmény kényszerében. Minden diák munkáját egy tanácsadó (advisor) kísérte figyelemmel, ami az én esetemben a kiváló újszövetséges Linss professzor irányítását jelentette. Ő is, akárcsak a többi tanár, önálló munkára és rendszeres könyvtárhasználatra nevelt. Az órák, szemben a német akadémikus teológiai oktatással, inkább szeminárium-jellegűek voltak, ami nem azt jelentette, hogy évi egyetlen dolgozat után ki-ki ült a babérjain, hanem folyamatos kutatással járt, rendszeres beszámolóval, írásbeli feladatok, gépelt dolgozatok

elkészítésével. Az sem volt ritka, hogy egyik hétről a másikra egy rövidebb szakkönyvet kellett elolvasni. Ha valakiről kiderült, hogy németül is tud, akkor előszere-ttel osztották rá a német nyelvű irodalmat... Danker professzor szemináriumán mindössze hárman vettünk részt — a többiek valószínűleg elmenekültek a szigoráról ismert tanártól —, s a folyamatos munka mellett valamelyikünknek rendszeresen jegyzőkönyvet is kellett vezetni a vita menetéről. Munkáinkat adott esetben új könyvéhez is felhasználta a professzor.

Posztgraduális képzésen vettem részt, ami vizsgakötelezettséget is jelentett. Érkezésem után három nappal például le kellett vizsgáznom görögül. (Ez nem minden amerikai szemináriumra jellemző, de a chicagói LSTC — Lutheran School of Theology in Chicago — tudatosan helyezte magásra a mércét.) Aki pedig ilyen posztgraduális programot vállalt, az többnyire nem egy akadémiai évet töltött az iskolában hanem kettőt vagy négyet, aszerint, hogy magiszteri vagy doktori fokozatot kívánt szerezni. Az ilyen „öregdiákok”, többnyire, tehát nem pusztán kedvtelésből, önképzés céljából tanultak tovább hanem tudományos pályafutásuk részeként, annak megalapozására. Legtöbb országban ugyanis az egyetemen való tanítás előfeltétele a licenciatús, vagy annál magasabb tudományos fokozat, továbbá a szakmai publikációk megfelelő száma. Az én lehetőségem és feladatom értelemszerűen nem erre terjedt ki, de ugyanolyan komolyan kellett

vizsgáznom, mint bármelyik társamnak. Helyzetemet még sajátosabbá tette, hogy az amerikai és a 3. világi hallgatók mellett én voltam az egyetlen európai. Rádásul egy olyan országból, amelyet arrafelé akkortájt még sok misztikum övezett. Végül pedig a legnagyobb gondot az jelentette, hogy a tanulmányi rendszer a posztgraduális programot végzőktől azt követelte meg, hogy egy bizonyos szakterület *specialistái* legyenek ugyanakkor tudtam, hogy itthon *univerzalistának* kell lenni... A teológiai képzést az ökumenikus nyitottság jellemezte: a hallgatók nemcsak saját szemináriumukba járhattak, hanem az egyetemre és a többi felekezet Teológiájára is. Bizarr példának tűnik, pedig ott és akkor természetesen volt, hogy *evangélikus* lelkészként a helyi *katolikus* főiskolára is jártam, mert ott a judaizmus-kurzust egy *zsidó rabbi* vezette... Belegondolni is szomorú hogy idehaza még ma is alig van kapcsolat a különböző felekezetek teológusai között: mindez legfeljebb egy-egy futballmeccsre korlátozódik. Szólnom kell a kollégiumi diákéletéről is. Ez számomra azzal kezdődött, hogy bevezettek egy lakásba, amelynek egyik szobája egy memphis-i fekete diáké volt, a másikat én laktam volna – ha lett volna benne bútor. Amikor ezt megemlítettem a külföldi diákok felelősének, az készségesen megmutatta hogy a közelben hol találók egy használtbútor üzletet... Pénzem persze még semmi sem volt. Ez az élmény azonban megtanított arra, hogy meg kell állnom a magam lábán mert itt nem esnek hasra attól, hogy én európai vagyok. A kapcsolatok kiépítésére is ez volt jellemző: kezdetben szerényen vártam, majd csak megszólít valaki, érdeklődve aziránt, hogy érzem magam. De a felszínes „keep smiling” gesztusokon túl akkor még keveset kaptam. Rájöttem, kezdeményezni kell: meghívni diáktársaimat, vagy éppen egyik-másik tanáramat egy kávéra vagy *horribile dictu* egy pofa sörre. Ez utóbbi szempontból a helyi *pub* azért is játszott különleges szerepet, mert ott állt az ablak mellett Tillich asztala, amelynél századunk egyik legnagyobb teológusa kortyolgatta volt a seritelt. Mindebből következik az is, hogy a külföldi hallgatók különösen is összetartottak, hiszen valamiképpen sorstársak voltunk. Mái barátiságok szövődtek itt indiaiakkal, brazilokkal, kenyaiakkal, hong-kongiakkal.

Tanulmányaimról dlóhéjban

Az eddigi oldottabb beszámoló után most komolyabb hangon a teológiára mint tudományra szeretnék rátérni. Elsősorban újszövetségi stúdiumokkal foglalkoztam, de szerkezetileg ez sokszor a biblikus teológia részét jelentette. Minden tanulmányi harmadban 3-3 tárgyat kellett felvennem. Az *ősi* harmadban a következő stúdiumokat hallgattam: *Jelek és csodák*, szeminárium, a már említett Danker professzorral. Az újszövetségi jelenségeket széles görög-római környezetben helyeztük el, intenzív munkával. Hétről-hétre jelentős olvasmányokat kaptunk, a végére pedig egy 20-25 oldalas záródolgozatot kellett készíteniünk. *Csodák a negyedik evangéliumban* címen írtam dolgozatot, amelynek konklúziója,

hogy a csodák leírása itt más szerepet játszik, mint a szinoptikusoknál: lényegében azt a funkciót töltik be, amit az első három evangéliumban a példázatok. *Írásmagyarázat a Zsidókhoz írt levélről* és *Jelenések könyvéig* címmel hirdetett meg szemináriumjellegű előadásokat Linss professzor. Bevezetéstani kérdések tárgyalása után részleteiben vizsgáltuk meg az egyes könyveket. Minden alkalomra írásbeli feladatot is kellett készíteniünk. Ezek mellett „félidőben” egy-egy részletes exegézist kellett írniunk, befejezésül pedig egy záródolgozatot.

A *rabbiniista judaizmus és az ősegyház* címet viselte Perelmuter rabbinak a katolikus főiskolán meghirdetett szeminárium. (A rabbi tanszékevezető a katolikusoknál!) Sokat foglalkoztunk a rabbi személyével és tanításával, melléjük állítva az újszövetségi vonatkozásokat. A professzor egészen új megvilágításba helyezte a farizeusok szerepét, mondván, hogy ők „rejtett forradalmat” hajtottak végre. Az a tény korábban is elfogadott volt, hogy Jeruzsálem pusztulása után egyfajta súlypontát helyezésrel tehát a jamniai farizeusi akadémia létrehozásával a zsidóság megmentői lettek, hiszen lehetővé tették, hogy áldoztbemutás híján is, az Írásra támaszkodva továbbéljen a zsidóság, az azonban feltétlenül új szempont volt Perelmuternél, hogy már a Jézus korabeli zsidóságot is forradalmi lelkiület töltötte el, amit ők csakis diplomáciai okokból lepleztek. E szemináriumban intenzív kutatásokat végeztünk a Talmud és a Midrás alapján. Záródolgozatomban a rabbiniista példázatokot vettem egybe a szinoptikus parabolákkal, keresve a hasonló képanyagot és eszmerendszert, de rámutatva a döntő eltérésekre is.

A téli harmadban *újszövetségi régészet* tanulmat Egar Krentztől, az LSTC professzorától aki a szentföldi kutatásokban évtizedek óta személyesen is részt vesz. Óriási mennyiségű diaanyagot néztünk meg, továbbá a szakirodalom fontosabb munkáit és a professzor jegyzetét kellett feldolgoznom. Egy alkalommal előadást tartottam a palesztinai színházakról és amfiteatrumokról. Munkánkat itt is összefoglaló dolgozat zárta. Emellett szemináriumon vettem részt a *Cselekedetek könyvéről* melyen összesen négyen voltunk, valamennyien posztgraduálisok, valamint tagja voltam az újszövetségi szociológiát művelő Scroggs professzor Galata- és Filippi-level szemináriumának. Ez utóbbi kurzus végén *A szabadság teológiája felé* címmel készítettem dolgozatot. A téli harmadban a katolikus Senior professzor *Máté evangéliuma* előadásait látogattam, valamint a már említett Robin Scroggs *Újszövetségi szociológia* címen meghirdetett szemináriumát. Itt a szociológia módszereivel közelítettünk az újszövetségi kor vallási, politikai és kulturális életéhez. Egy szinoptikus szakasz szocio-politikai hátteréről kellett írnom rövidebb dolgozatot (Keresztelő János kapcsán) egy hosszabbat pedig ezzel a címmel: *Keresztényének sorsa egy ellenséges világban; végül pedig egy témazáró tanulmányt Jézus példázatairól, szociológiai megközelítésben. Tanácsadó professzorommal ún. önálló ta-*

nulmányt (independent study) is folytattam Jézus példázatairól, különös tekintettel az allegória megítélésére, illetve a paradox szerepére a jézusi és egyéb példázatokban. A közösen kialakított munkaterv alapján ismerkedhettem meg a téma alapvető feldolgozásaival és az egyes részproblémákkal foglalkozó tanulmányokkal.

Biblikus teológiai irányzatok

Mindezek során alkalmam nyílt az amerikai biblikus teológia legalább vázlatos megismerésére. P. J. Lambe egy elemzése nyomán három fő vonulatot lehet megkülönböztetni, amely distinkció talán segítséget nyújt a számtalan, gyakran extrém teológiai iskola közötti eligazodásban. Az első irányzat a Bibliát *mint irodalmat* tanulmányozza. A hangsúly nem az ábrázolt történelmi eseményekre esik, hanem a bibliai könyvek irodalmi formájára, valamint az interpretációra mint filozófiai problémára. Ez a hermeneutikai gyakorlat a különböző értelmezési módszereket úgy alkalmazza a Bibliára, mintha az bármilyen más irodalom lenne. Ez a modern interpretációs technika elsősorban a szöveg és a megértés folyamatában lévő olvasó viszonyát elemzi. Heidegger, Wittgenstein és Gedamer hatása érvényesül e téren. De ez az önmagát *narratív hermeneutikának* nevező iskola Bartha is hivatkozik, aki „kinyilatkoztatástörténetről” beszél.

A narratív teológia központi gondolata az, hogy a kinyilatkoztatást ne a bibliai *historia* (history), feltáráásával találjuk meg hanem egész egyszerűen úgy, hogy részt veszünk a bibliai *történetben* (story), engedvén, hogy az mint modell vagy paradigma működjön, s alakítsa életünket és magatartásunkat. A „story teológia” -val szemben sok fenntartásom volt és van, ám figyelemre érdemesnek tartottam már csak azért is, mert kedves témámról, Jézus példázatairól, felhasználhatónak tartom. A másik fő vonulat mindezzel éles ellentétben alaposan érdeklődik a *történeti háttér* iránt és új módszereket honosít meg annak érdekében, hogy mepróbálja rekonstruálni például Izraelnek és vallásának hiteles történetét, vagy éppen Jézus életét vagy az ősegyház környezetét. Itt a hangsúly nem annyira a szövegek jelentésére esik, hanem az ábrázolt események valóságára. Célja, hogy sikerüljön rekonstruálnia azt a hitelesnek tartott társadalmi környezetet, amelyben a zsidókeresztény vallás kifejlődött. Amíg az előbbi irányzat az irodalomelmélet eredményeit használta fel, addig ez utóbbi iskola elsősorban a társadalomtudományra támaszkodik. Ez a szociológiai technika jellemzi az angolra gyakran forított Gerd Theissen munkáit, vagy magának Robin Scroggsnak a munkásságát is. Ez az irányzat természetesen sok összehasonlító történeti vagy antropológiai elemzést végez, például a Közel-Kelet egyéb népeinek kultúrájáról és vallásáról. A zsidósághoz való viszonyt is ebben az értelemben elemzi: Jézusnak és zsidó környezetének vizsgálatánál a hangsúly nem a *kontrasztra*, nem a *kontinuitásra* esik. Ebbe az irányba vág az említett Perelmuter rabbi munkássága, vagy éppen az oxfordi Vermes Géza szem-

lélete. Utóbbinak különösen is a *Jézus a zsidó és Jézus és a zsidóság világa* című műveire hivatkoznak gyakran. Talán ennek is tudható be az, hogy az utóbbi időben mind több keresztyén kutató is Jézust mint a zsidóságtól elválaszthatatlan történeti figurát mutatja be. A harmadik irányzatot közvetlen teológiai motívumok határozzák meg. A szakirodalom *kánonkritika*-ként ismeri ezt az iskolát, amely biblikus interpretációban kísérel meg teológiai gondolatok kifejtését, Isten ígését a mai keresztyén közösségekre és az egyházakra alkalmazva. Ez a Brevard S. Childs nevével fémjelzett irányzat abból a tényből indul ki, hogy a Bibliát a keresztyén egyházak mint autoritativ írást használják. Imen a „kánoni szemlélet” vagy „kánon-kritika” elnevezés, amely egyúttal a történetkritika bírálata is, mert az – szerinte – olyan leíró tudomány, amely nem ad teret az Írás teológiai szemléletének. A Biblia autentikus szemlélete Childs szerint nem jelenthet pusztán irodalmi megközelítést (első bemutatott iskola), sem a történeti tények felsorolását (második irányzat), hanem a Szentírás mint *Szent Írás* funkcionál, vagyis normatív módon hat a keresztyén ember magatartására. Tekintélye a hívő számára abban a tényben áll, hogy az Írás mint *kánon* létezik. Ez a kánoni szemlélet több korábbi iskolát vesz pergőfűz alá: elégtelennek tartja ugyanis a) a forráskritikát, amely az írott szöveg mögötti eredeti dokumentumokat próbálja rekonstruálni, b) a formakritikát, amely azt a vallási környezetet próbálja rekonstruálni, amelyben a szájhagyományt továbbadták; c) a redakciókritikát, amely a végső szerkesztők és közösségeik teológiai szemléletét próbálja rekonstruálni. A kánonkritika a *forrásoktól a közvetítő szájhagyományon* át a teljes könyvig jut el, vagyis a Biblia egészéhez. A korábban említett Sanders kánon-szemlélet annyiban módosítja Childs álláspontját, hogy ő figyelmet szentel mindannak is, ami a szövegek végső formája mögött húzódik, vagyis megkísérel annak rekonstruálását, ahogy a tradíció szintjei kialakultak, eközben pedig használja a történet- és a forma és a redakciókritika ismert eszközeit.

Gyülekezeti élet

Gyakorló lelkész lévén, igyekeztem mind több gyülekezeti tapasztalatot is szerezni. A legfeltűnőbb talán a *liturgikai gazdagság* volt. A legősibb elemek fenntartásával modern elemeket is beépítenek az istentiszteletbe ami általános zenei képzettséggel is társul. Nem ritka, hogy a gyülekezet négy szövegből énekel, hangszeres változatok használata is természetes. Az igényességhez tartozik, hogy a zenei szolgálat alatt nem beszélgetnek a hívek s a postludiumot is áhítattal hallgatják végig, csak az utolsó akkord felhangzása után indulnak ki a templomból. A világiak bevonása az istentiszteletek során ma már több, mint természetes. Ennek legegyszerűbb formája, hogy érkezéskor ruhatárba teszik a kabátot, aztán valaki (az ún. „usher”) helyére kíséri az érkezőt, miközben énekeskönyvet ad kezébe. De a világiak szolgálata az úrvacsoraosztásban való közreműködésig terjedhet.

Az anyagi jólét persze nem mindenhol találkozok mértéktartással. Sok ízléstelenséget is tapasztaltam amerikai templomokban: giccses ábrázolásokat és a természetes derűnél jóval nagyobb harsányságot a templomban. Azt sem éreztem éppen méltónak, amikor karácsonykor egy hatalmas műanyag tortát gurítottak be zsúrkocsin, természetesen elektromos gyertyákkal, s a gyülekezet bugyután énekelte: Happy birthday to you... Jézus születését talán mégsem így kellenne ünnepelni... Ebben a kategóriába tartozik az a felekezeti töbződés, amely már túl van minden európai mértéken. A legfurcsább fantáziánévű vallási közösségek, szekták működnek – az egész társadalomra jellemző liberalizmus jegyében. Mormonok és Bahai egyház, karizmatikusok és a Christian Science képviselői és sokan mások jelentik ezt a már zavaróan vegyes konglomerátumot. A „televangelistákról” kell még külön szólnom, vagyis a tévé *ügynevezett* evangélicizációs műsorainak főszereplőiről. Az egész országot behálózó konszernek ezek, dúsgazdag tulajdonosokkal, akik ezt az „iparágat” is a show-business részeként s annak stílusában üzemeltetik. Krisztus ügyéhez vajmi kevés köze van mindennek bár szüntelenül rá hivatkoznak. De a sok „halleluja” kiáltás célja elsősorban a pénztárcák nyitogatása. Ezek a Billy Grahammel sokkal szélsőségesebb figurák a tömegkommunikációs sztárainálók produktumai, akik egy igen pénzes réteg igényeit elégítik ki, visszaélve Krisztus ügyével. Nem lehet véletlen, hogy Pat Robetson, Jimmy Swaggart és mások nevéhez az utóbbi időben annyiban botrány kapcsolódik: pénzügyi visszaélésektől kezdve szexuális skandalumokig. Az evangélikus egyházak Amerikában éppen kintarózkodásom során voltak az egyesülés folyamatában: a korábban elsősorban etnikailag tagozódott evangélikusok ma már gyakorlatilag egy egyháztestben élnek Chicago központtal. Csak a konzervatív Missouri Synod nem csatlakozott ehhez az egyesült evangélikus egyházhoz.

Amerikai magyarság

Egyáltalán nem homogén a tengerentúli magyarság, sok politikai ellentét is húzódik közöttük. Valóságos többpártrendszer tombol, ami nem is csoda hiszen egészen más okból került Amerikába ama „kítántorgó nemzedék” vagy a 48-as és 56-os menekült. A forradalom barikádjainak mindkét oldaláról találunk itt embereket. „Népiek” és „Urbánusok” kalandorok és talpig becsületes emberek egyaránt élnek közöttük. A magyarországi látogató számára nyilván nemcsak véletlen, hanem jóízűs kérdése is, hogy kikkel kerül elsősorban kapcsolatba. A chicagói magyarság szellemi összefogására jó lehetőséget kínált az ún. Irodalmi Kávéház, amely rendszeresen látott vendégül ellenzéki magyarországiakat is. A mai honi politikai élet számos személyiségével találkozhattam ezeken az alkalmakon, Krassó Györgytől Könczöl Csabán és Csurka Istvánon keresztül Bánffy Györgyig, s a kinti magyarok olyan legendás személyiségeit is megismerhettem, mint az 56-os forradalom Corvin közti

főparancsnok, Pongráz Gergely vagy a torontói író Faludy György. Ugyanígy újszerű volt a magyarországi látogató számára a cserkészlet munkája vagy éppen az október 23-i ünnepségen való részvétel.

Az Amerikában élő magyar evangélikusok is a „17. egyházmegye” részének tekintik magukat. Nehéz szórványhelyzetben élnek: a mi szórványlelkészeinkhez hasonlóan ők is gyakran órákat utaznak néhány hívőért – csak éppen nem Trabanton, hanem repülőgépen. De a gyülekezetek zöme sajnos előregedőben van, a felnövekvő nemzedékek kevésbé őrzik identitásukat. A maroknyi hűséges lelkipásztor minden elismerést és tiszteletet megérdemel, hiszen szolgálatukat a jövőtlenség kísértésével is dacolva végzik. Részt vehettem az Amerikai Magyar Evangélikus konferencia AMEK – két évente esedékes közgyűlésén, sőt a nyitó istentiszteleten prédikációval is szolgálhattam. Emlékezetes marad Brachna Gábor főesperes szelíd bölcsessége, Bernhardt Béla testvéri szeretete, Juhász Imre fáradhatatlan szerkesztői munkája, Buthy Dénes szívóssága és sokak gondoskodó figyelmessége, elsősorban a clevelandi két gyülekezetben, ahol többször is szolgálhattam.

Amerikai ösztöndíjas évem sokkal több, mint szép élmények sora. Lehetőséget adott elmélyült tudományos munkára, valamint egy olyan egyházi struktúra megismerésére amely sokkal közelebb áll a magyar körülményekhez, mint a német vagy az északi modell, hiszen az állam és az egyház szétválasztása az Egyesült Államokban alapelvek számát. Ezért is, és a nálunk kevésbé ismert és népszerűsített angolszász teológiával való találkozás céljából is, kíváncsún tartanám, hogy az eddiginél nagyobb mértékben használja ki egyházunk az amerikai ösztöndíjak lehetőségét.

Számomra személyesen pedig azért is volt ez egy nagyon bolog esztendő, mert átélhettem azt, amire egy hazai evangélikus lelkésznek ritkán van lehetősége. Nem az anyagi jólétre gondolok, mégcsak nem is a nagyszerű kutatási és munkafeltételekre vagy a legendás szabadságra hanem arra, hogy *egyszerre csak egy dologgal*, tanulmányaimmal, kellett és lehetett foglalkoznom. Sem előtte, sem utána nem adatott meg ez az elmélyülési lehetőség, számtalan napi feladat közepette.

Fabiny Tamás

Pályám emlékezete

A nemzedék, amelyhez tartozom, abban a szerencsés vagy szerencsétlen helyzetben van, hogy életünk s benne lelkészi szolgálatunk átíveli a század elejétől annak utolsó évtizedéig terjedő időt. Gyermekkorunk őrzi az első világháborút követő nehéz gazdasági élet emlékeit, a két világháború közötti idő konszolidációját, az 1938-41 évek országgyarapodásának eufóriáját,

majd a hadszíntérré vált haza nyomorúságát, az összeomlás utáni új Magyarország születésének reménységét, majd az azt lehvászító négy évtized légkörét, ami életünk felét, annak derekas részét határozta meg. Megértük ennek összeomlását is, egy polgári demokratikus jogállamiság kialakulását. Éltünk nyilas és kommunista terrorban, éltünk a „regnum Marianum” szemléletében, majd egy tudományos világnézetűnek mondott ateista életrendben. Ilyen háttérrel hozom elő lelkészi pályám emlékeit. Talán lesz, akit érdekel vagy akinek tanulságul szolgál.

Budapesten születtem 1920-ban. Gyermekkorom emléke a Deák téri és fasori istentiszteleteken való részvétel. A vasárnapi iskola (gyermekmunka) kedves diakonisszája, akitől 1927-ben egy Újszövetséget kaptam, amit ma is féltve őrzök. Az első ige, amire pontosan emlékszem: Máté 10:30-31. „néktek pedig még a fejetek hajszálai is mind számon vannak. Ne féljetelek azért ti sok verebecskénél drágábbak vagytok”. A kedves diakonissza nevét már nem tudom, de az ige, amit adott, elkísért. Harmadikos voltam, amikor Hódmezővásárhelyre kerültünk. Itt ismertem meg az evangélikus iskola légkörét. Az osztályon iskolát, ahol I-VI. osztályosok tanultunk egy teremben, egy tanító vezetésével. Ma sem értem, hogyan tudott ennyi gyereket foglalkoztatni úgy, hogy nem éreztem magam hátrányban a többiekkel akik nagyobb iskolából jöttek, a gimnáziumban se. A kis Vásárhelyi gyülekezet nagy áldozattal tartotta fenn iskoláját. Eleinte még két lelkész volt, de azok nyugdíjazása után már csak egyet választott és az iskolát is átadták az államnak. Túl nagy volt a teher. Ifjúsági munka csak akkor kezdődött a gyülekezetben, amikor az új lelkész Dr. Keken András megszervezte. Az ifjú lelkészházaspár olyan meleg légkört teremtett, ami vonzotta az idős, a fiatal híveket és szolgálatuk szívvonalára városszerte rangot adott a kis evangélikus gyülekezetnek. A helyi református gimnáziumba kerültem és a 111-es „Erő” cserkészcsapat tagja lettem. A felsőbb osztályokat VI-VIII. Szegeden jártam – oda költöztünk és az 510. Thurzó György evangélikus cserkészcsapat segédtsíjtje, majd tisztje lettem. A csapat vezetősége egyszermind bibliakör is volt. Így kapcsolódtam a Pro Christo diákszövetség munkájába és jártam a tahi konferenciákra, így kerültem az ezeken szolgáló fiatal és izzóan lutheránus lelkészek hatása alá és lettem elkötelezett a tudatos, élő Krisztus-hit és annak veretes lutheránus szemlélete mellett.

Így kerültem a soproni Teológiára. Professzoraim közül a legközelebb szívemhez idős Pröhle Károly, Kerner Károly, Solyom Jenő, Podmaniczky Pál és Deák János kerültek, de mindegyiktől sokat nyertem tudományban is és emberségben is. Akkor a teológus élet fegyelmézet volt. Nemcsak tanulmányainkat végeztük hűségesen, de pl. tudtuk, hogy csak evangélikus leány lehet papné, és vállaltuk ezt. Nem emlegette senki emberi szabadságjogait, azt önként korlátoztuk egyházunk belső rendje érdekében és senki sem lett boldogtalan ettől.

Felszentelésem után először Lévára kerültem. Feledhetetlen három hónapot töltöttem itt. Kicsiny volt a gyülekezet, de nagyon kedves, meleg szívű. Minden nap találtam az ablakomban egy kis kosárka gyümölcsöt, de sohasem tudtam meg ki tette oda. Ez a figyelmes szeretet szárnyakat adott a szolgálatban. Ismételten éreztem, sok verebecskénél drágább vagyok.

Kardos püspök úr váratlan halála az én helyzetemet is érintette. Azonnal Komáromba kaptam áthelyezést. Először nem szívesen mentem, de Isten nagyon sok áldást készített itt a számomra. Jó tanulóévek voltak ezek. Egyszerre voltam a lelkészi, az esperesi sőt a püspökhelyettesi hivatal munkása. Így tanultam meg az egyházi adminisztrációt igazán. Mostanában sok lelkészüket egy életre leterheli, hogy nyomban önálló lett és nem tanulta meg valaki mellett a hivatali ügymenetet és mindig nehézségei vannak emiatt. Komáromban ismertem meg a feleségemet is. Együtt tanítottunk. Itt voltunk jegyesek és itt is kötöttünk házasságot. Olyan szegények voltunk, hogy a háborús nehézségek között nem tudtuk mi lesz a másnapi ételünk, mégis boldogan hordoztuk egymást szeretetben. Háború volt. A lelkész nem bújhat el ha légiveszély van és mennie kell bombázás alatt is, mert temetésre várják vagy úrvacsorát kell vinnie valamelyik óvóhelyre. Három hónapig éltünk úgy, hogy a lakásunktól egy kilométernél közelebb volt a front vonala. Pincében, gyertya fényénél olvastuk az ígét, ami erőt adott és reménységet, más-kor egymás kezét szorítottuk, amikor feletünk dübörgött a repülőbombák sorozata és vakolat pora hullt a fejünkre. Láttuk az ablakunk alatt vonuló felpakolt szekerek sorát, a kocsik párnáin gyermekek sírtak. Mi egymást átfogva határoztuk el, nem menekülünk sehová sem, életünk Urunk kezében van. Ő őrzött meg a harcok veszedelme, idegen katonák erőszakossága között, nincstelenségben, hiszen sok verebecskénél drágábbak vagyunk. Egy éjszaka erőszakkal kergettek át a Dunán a déli Komáromba, Magyarországra. Minden értékünk elveszett, de kegyelme őrzött, amikor egy pinciny gyermekkel egy éven át laktunk úgy, hogy a szobáknak mennyezete ugyan volt, de felette háztető már nem. Sem mi, sem kisfiunk még náthás sem lett és kirendelte a minden napi kenyerünket is.

Építkezünk. A hívekkel együtt szedtük össze a szétrobbant falak tégláit és építettük vissza a helyükre. Elkészült a fal majd a tetőszerkezet is. Megérkezett 6000 darab cserép is, amit a fuvaros azon reggelen az épület mellett rakott le. Vasárnap volt, istentisztelet. A végén elmondtam a híveknek, hogy itt a cserép, de ha most kint hagyjuk az udvaron az éjszaka folyamán legalább a felét bizonyosan elviszik, hiszen cserépre mindenkinek szüksége van. Be kellene hordani az épületbe, hogy védett helyen legyen. Az egész gyülekezet kicsinyek és nagyok, férfiak és asszonyok, akik a legjobb ruhájukban voltak, hordani kezdték a cserepet. Egy jó óra múlva kipirult arccal porolták egymásról a téglaport, de bent volt az épületben valamennyi cserép. Valaki azt mondta: ez volt életem leg-

szebb istentisztelete. Elkészült a lakás, megújult az épület, átkerültünk Tatabányára.

Itt is egy szétesett gyülekezet volt. Sokféle érdek ütközött. Egy bizonyos: itt, e két gyülekezetben tanultam meg az egyházjogot, eligazodást a törvények útvesztőiben. Ma sok lelkész nézete, hogy felesleges az egyházjog, jól kell prédikálni, az a fontos. Igaz, de ha valaki csúri-csavarja a jogot, az ellen csak a jog ismeretével lehet védekezni. Úgy éreztem, most már itt az ideje, hogy megállapodjunk valahol. Elhatároztam, hogy minden meghirdetett lelkészi állást megpályázok. Nem sok sikerrel. Én voltam az, aki indult még, de más futott be.

Ezekben az években mind jobban növekvő mértékben vettem részt egyházunk belmissziói munkájában. Nagyon sokszor a főti konferenciákon, de a győri és a gyenesi konferenciákon is és több gyülekezeti evangélizációt is végeztem. E szolgálatokon át Isten az én életemben is sok áldást adott. Láttam, hogy csak úgy lehet másoknak szolgálni, ha magam is Jézus pásztorolása alatt élek. Ez sok erőt adott.

Ekkor hirdették meg a paksi állást. Bár ott senkit sem ismertem és még a környékén sem jártam soha, beküldtem pályázatomat, de különösebb reménység nem volt bennem. Amikor megtudtam, hogy 26 pályázat érkezett összesen, ez a reménység még kisebb lett. Meglepett, amikor bemutatkozni hívtak, s még jobban meglepett, amikor értesítettek, hogy szótöbbséggel engem választott meg a gyülekezet. Lehetetlen volt meg nem látnom, hogy ez Isten útja. Megérkezve ismertem meg, hogy mennyi gond is vár itt. Egy sokéves belső viszályban meghasonlott gyülekezetet kell összegyűjteni, óriási adósság terhe van a gyülekezetben és a leromlott épületeket, a lakást sem lehet addig rendbehozni, amíg az adósságot ki nem fizettük. Újra egy ígét kaptam, a napi rendben. Csel. 18, 10 „mert én veled vagyok és senki sem támad rád, hogy néked ártson, mert nekem sok népem van ebben a városban.”

Ez egyértelmű volt, építeni lehetett rá. Ugyanekkor egy másik esemény is megerősített ebben. Feleségem középiskolai tanár volt. Már Tatabányán sem kapott helyet a Gimnáziumban, de az egyik általános iskolában helyet biztosítottak számára. Most Paksra való áthelyezését kértük. Meg is kaptuk, de Pakson nem fogadták el, és visszautasították Tatabányára. Így kényszerítették, hogy vagy elszakad családjától, három gyermekétől, vagy ha ezt nem teszi mondjon le állásáról. Ez utóbbit tettük. Igaz, ez komoly anyagi nehézséget jelentett, Isten mégis a javunkra fordította, mert így lett „főhivatású papné” aki így minden munkatárs lett a gyülekezetben, igazi édesanya a gyermekeiért a családban, áldás mindkét vonatkozásban. Isten jól tudta, mire van szükségünk.

Ha innen egy pillanatra visszanezél, látom, hogy a mi nemzedékünknek nem adatott meg az akkori politikai, történelmi helyzetben, hogy külföldi tanulmányútra mehessen és ott magát továbbképezhesse. Életünk legproduktívabb éveit vagy a családlád megélhetéséért való küzdelem vagy az

egyházpolitikai harcok hullámverése tette meddővé. Ma erre az időre elég sematikusán néznek vissza sokan és mondanak róla ítéletet, akik nem köstöltek bele e kor problémáiba. Nem szeretném, ha a mostani írásomat valaki azzal intézné el, hogy az önmegmentés vagy öngazolás. Ez távol legyen tőlem, de legyünk tárgyilagosak. A háború alatti és utáni évek szellemi arculata sokkal bonyolultabb, mint azt ma elgondolják. A teljesség igénye nélkül, a magam életpasztalata szerint ilyen motívumokat láttam benne. A német náciizmus megítélése. Sokan éltek akkor a kétségtelen lenyűgöző **német munkaszervezés és háborús teljesítmények bővületében, és ez egész gondolkodásukat meghatározta.** Az én életemet Isten úgy vezette, hogy már gyermekkorom óta ettől elhatároltam magam. A magyar történelem ismerete óvott meg ettől. Diákéveim kerékpártúráin személyes élményeim voltak a „Wandervoegel” aknamunkájáról. Ugyanakkor erősen hatottak reám a magyarság igazi problémáit felvető népi írók (Féja Géza, Veres Péter, Németh László, Kodolányi János, és még sokan.) Ez ötvöződött Karácsony Sándor lelki, szellemi hatásával, akit személyesen igen jól ismertem. A falukatatás, a magyar észjárás tudatosulása, a cserkészlet, a pro Christo konferenciák együttes hatása formálta mindezt bennem. Azt reméltem, hogy a háború után ez a magyar életszemlélet kap utat, lehetőséget. Eleinte ez így is tűnt, mégsem így lett. Korán felismertem az ideológiai diktatúra népünkől idegen szemléletét. Így vált számomra izgalmas a német hitvalló egyházi magatartás és a norvég egyházi ellenállás vizsgálata. Abban, hogy eljött-e már vagy mikor jön el a status confessionis állapota, eléggé különböző nézetek voltak. Éjszakába nyúló vitákon beszélünk egymással mi lelkészek – akkor Tatabányán hárman is voltunk ezeket a kérdéseket. Ige feletti tusakodásban, imádságban, vitakozva igazán nem könnyű döntéssel kerestük a választ, hol van az a pont, ahol Istennek kell inkább engedni, mint az embereknek. Azt sem szabad elfelednünk, hogy 1945-48 között nagyon szegények voltak a gyülekezeteink. Nehéz teher volt az iskolák fenntartása, a szükséges és felismert modernizálások megvalósítása, elég sok negatív tapasztalatunk volt az egyházi tanfolyamok hitbéli magatartását illetően. Én is többször vettem részt iskolavizsgálatokon. Komolyan éreztük, hogy nem az iskola az a kérdés, ahol törésre kell jutnunk az állammal. Ugyanakkor láttuk egyházi középiskoláink értékeit, de az elemi iskoláinknál ezt nem éreztük olyan súlyosnak. Ilyen problémáinkra mutat az is, hogy ekkor szervezték a pedagógus evangélikációkat, mert az egyházi vezetőség is látta, hogy hitbéli újulásra van szükség. Ilyen gond volt az államsegély kérdése is. Nézzük a realitásokat. Túl voltunk a német kiteleptetés, a szlovák kivándorlás. Voltak gyülekezeteink, ahol 1200 lelkes gyülekezetből 17 lélek maradt. Ezekben a gyülekezetekben a lelkészek egyetlen létalapja az akkori értékben egy pedagógus fizetéssel felérő kongrua volt. Mi láttuk és hallottuk ezeknek a szolgáltatásnak a sóhaját, miből lesz a lelkészcsaládnak kenye-

re. Igaz, voltak tehetősebb gyülekezetek, ahol a stóla egy második fizetést tett ki, de nem csak ilyenek voltak. Volt elég sok lelkésziünk, segédlelkészek, missziói lelkészek, hitoktatók, akiknek a létalapja nagyon megingott. Lehet, hogy a hitünk fogyatékosága volt, hogy féltünk, mi lesz ezekkel a szolgáltatásainkkal. De amikor tudtuk, hogy még fizikai munkára sem lesz lehetőségünk, akkor ez olyan kényszer volt, ami gondolkodásunkat olyan irányba vitte, hogy ellenállás esetén nem egy-két hónapi kitartásról van szó, hanem sokkal többről. Ebben az esetben mégis az az első, hogy a gyülekezetekben az **istentiszteletek, a hitoktatás, a konfirmáció lehetőségei kell nézni és inkább feláldozni mást.** Ebben az időben a számomra döbbenetes erővel szólt Reményik Sándor verse: Ahogy lehet... Igaz ez csak vers és nem Isten ígéje, igaz mi is Péterek voltunk, de higgyétek el, mi is sírva könyörögtünk erőért, megtartásért és így kaptunk békességet.

Van még egy emlékem. 1950. nyara volt. Szabó József püspök úr hívott össze egy kis csapatot Főtra, hogy beszéljünk meg coram Deo a családtervezés kérdését a keresztény ember életében. Voltunk ott fiatalok, idősebbek, két gyermekesek és nyolc gyermekesek, igazán sokszínű társaság. Ilyen egyetlen témára koncentrálok, azt a legszemélyesebb életünkben konkretizáló, őszinte, egymást nem ítélő, hanem szeretetben hordozó konferenciát még azóta sem voltam. Ilyen meleg légkör nem éreztem még, s ma is áldom érte Istenet. Példamutató volt ez a számomra, ilyen teológiai diskurzusnak van értelme ma is.

Ilyen célrattérrel végeztem paksi szolgálatomat. Csendben, nem vertünk semmit sem nagydobra, még az egyházi újságunkban sem adtunk hírt róla. Volt gyülekezeti evangélikáció, csendes hét ősszel és tavasszal, gyermekmunkára képző tanfolyam és ezekre vendégeket is hívtunk a szomszéd, de távolabbi gyülekezetekből is. Végeztünk ifjúsági munkát és a leánykörünkbe 30-40 leány jött hetente. Ma is ók alkotják a gyülekezet magját, akik hűségesek maradtak mindvégig és ez a családjainkon is meglátszott. Rendszeresen szerveztünk a diákjainknak több napos tábort, a közeli holt Dunaág mellett, ahová a gyerekek kerékpáron mentek, én pedig egy jó kilométerre követtem őket, hogy ha kell közel legyek a segítséggel, mégis ne együtt menjünk. Az ifjúsági órákra a kertek alatt jöttek a gyerekek, de folyamatosan volt ilyen tevékenységünk. Olykor szétugratták a csoportot, de néhány heti szünet után újra kezdtük. Ezekre nem tudok úgy visszanezni, hogy elárultuk vagy feladtuk volna az egyház igazi kincsét, az evangéliumot.

Tartottunk lelkészcsaládi találkozókat a megyében. Volt papné- konferenciánk, papgyerek találkozóink. Isten úgy adta, hogy volt 5-6 olyan lelkészcsalád, ahol közel egykorú gyermekek voltak és ezek ma – immár 40 évesen – boldogan emlékeznek ezekre a találkozásokra. Többen közülük a lelkész édesapák utódai lettek a szent szolgálatban.

A legnehezebb években is éltek a gyü-

lekezetek. Szépen gyarapodtak anyagilag is. Növekedett a persely, voltak adományok. A kisebb gyengébb gyülekezetekért egyre növekedett a segítőkézség. Az évi persely több mint 50 %-a ment el más gyülekezetek megsegítésére. Ez az összeg 1980 körül már felette volt az évi 50.000-Ft-nak.

Az ideológiai harc legnehezebb éveiben is volt természetes szaporodás a paksi gyülekezetben. A hívek tehát nem engedtek a névadók, vagy társadalmi temetések vonzásának, ha mégis előfordult az ritka kivételnek mutatkozott. A gyülekezet nem esett szét, sőt a felekezetek között a legmasszívabb közösség volt.

Van negatív szolgálati élményem is. Egy gyülekezetet mindig megrostál a Sántán. Sértődéseket, hiúságokat támaszt, nagyon is emberi szempontokat. Volt egy kemény év, amikor a próbára került az én szolgálatomban is, a tűróképesség, az alázat, a szolgálat kötélyének felvétele. Hála, hogy kaptam hozzá erőt felülről, szelídséget, vissza nem ütést, késszé tett megalázkodni a dühödöt vádolók előtt, és amire senki sem gondolt volna Isten csendet teremtett. Valamennyi vádolóm koporsója mellett nékem kellett szolgálnom, erre is Isten adott erőt.

Isten úgy vezette életutamat, hogy az felfelé ívelt. Sohasem törekedtem nagyobb tisztségre. Amikor 1960-ban espereshelyettes lettem egy viruló, egészséges esperes mellett álmomban sem gondoltam, hogy tíz év múlva egy lelkesgyűlésre érkezve azzal fogadnak amár jelenlévők, hogy vegyem át az elnöklést, mert az esperesünk kórházban van, agyvérzést kapott. Később kiderült, hogy agydaganat volt, és az egy év múlva hazavitte az Egyház Urához. Így lettem esperes. Ezután még háromszor választottak meg. Az volt a tapasztalatom, hogy a vezetés határozottsága mellett a rend megtartása, ugyanakkor megértő szeretet a testvérek felé, amire szükség van. Ez olykor feszültséget is hozott. Ha rendet, adminisztrációs fegyelmet kívántam, azt a választ kaptam, mi nem akarták kell, hogy gyártsunk, hanem evangéliumot kell hirdetnünk. Ez igaz is. Ha elengedem a terminusokat, magam kerülök nehéz helyzetbe, hiszen nem tudom az összesítéseket időre elkészíteni. Hol a helyes út? Akkor találtam meg, amikor úgy vittem a lelkészek elé az ügyet: X.Y. nem tudta időre elkészíteni a feladatát, ki csinálja meg helyette, hogy segítsünk rajta. Mindig akadt, aki vállalta és sokszor a késedelmeskedő maga is erkölcsi kötelességének érezte, hogy pótolja, ami elmaradt. Így rend is volt és a megértő türelem sem szenvedett hiányt. Mindig fontosnak éreztem, hogy a lelkészek mindenről pontos tájékoztatást kapjanak. Így elejét vettem az esetleges pletykáknak, és a fraternitás is erősebb lett. Éreztem, hogy az esperes nemcsak a püspök munkatársa, amit a törvény kimondott, hanem a lelkészek pásztora is, akiket védenie kell és érdekeiket képviselnie. Híd az egyházvezetés felé, de híd a lelkészek és a gyülekezetek felé is.

Én voltam a legjobban meglepve, amikor 1983-ban püspökhelyettesé választottak. Itt is kaptam egy ígét, ami helyre tette

bennem a dolgokat. János 3:30 „Néki növekednie kell, nekem pedig alább szállnom” It is megnyugtattak, nem sok dologom lesz. Egy agilis, rutinos, (25 éven át szolgáló) püspök mellett, nem lesz rám szükség. Igaz szóba került az LVSZ Nagygyűlése után, amikor ő lett az elnök, hogy meg kellene bizonyos feladatokat osztani, hogy ez segítsen jelentesen a számára, de erre sohasem került sor. Két év múlva telefonon hívott, hogy vegyem át az ügyeket. Az egész szituáció jelezte, hogy nagyon sikos talajon vagyok. Világos volt előttem, hogy a kormánykeréken fordítani kell, de azt is tudtam, hogy egy erőteljes kormánymozdulattól felborul a kocsi, csak lassú, de tudatos irányváltás lehet a feladat. Próbáltam meghallgatni embereket, szolgáltni csendben észrevétlenül. Sikertől? Megértették? Ki tudja. Bizonyos, hogy magamat sohasem kiméltam, és az a két év, három tisztséget betöltve, életem legnehezebb időszakává volt. Isten bármilyen jó egészséget, szívós szervezetet adott, azért ez már sok volt.

Mostmár mint nyugdíjas nagyon csendes lettem. Isten megadta, hogy ha hívnak ad erőt szolgáltni. Pályám emlékezete már inkább a számadásra irányítja gondolataimat. Örülök minden szolgáltatásnak. Utamon visszatekintve, vannak dolgok, amiket szívesen kitörölnék, de nem lehet. Ezek is jönnek velem, fájó vagy keserű emlékek. Vannak amikre úgy nézek, ma sem tenném másként. Hála vagyok azokért, akiket Isten az úton társakul adott. Családomért, szolgatársaimért, előjáróimért. Akiknek hitéletemben a legtöbbet köszönhetek Turóczy Zoltán, Ordass Lajos és Szabó József, akik meghatározták ige- és szolgálati stílusomat. Áldott eszközök voltak életemben. Amint említettem, egy-egy ige mindig meghatározta utamat. Most újra egy ige áll előttem, amire sokszor gondolkodom. János 21:17. Tőlem is kérdezi Jézus egy életút sok bukdácsolása után: „szeretsz-é engem?” Én sem tudok mást válaszolni, mint Péter: „Uram, Te mindent tudsz. Te tudod, hogy szeretlek Téged.” Az a legfőbb kívánságom, és milyen jó lenne, ha nekem is azt mondhatná: „Legeltesd az én juhaimat”.

Sólyom Károly
ny. ev. lelkész

Az alagút vége?

Töredékes írás

Örömmel kívántam eleget tenni a szerkesztő cikk-kérésének most, a folyóirat megújulásának idején, hiszen magam is szerkesztője voltam a lapnak 1947-től 1952-ig s 1957-ben. A felkínált témák közül a választott így hangzott: „Egyházunk mai helyzetéből kivezető útra is mutatnánk: miben látod elég siralmas helyzetünkben az alagút végét?” A választ egyikünk sem tudhatja, de a kérdéssről kész lettem volna, bár szorongva, elbeszélgetni lelkésztestvé-

reimmel a sorokon át. Ám nem sikerült. Gyorsírással fogalmazásom közben rájöttem, hogy helyzetünk felmérésének és a továbbvezető útnak annyi összetevője van, amelynek tárgyalása szétfeszítené egy cikk keretét. A másik gátló ok tárgyi természetű: egyházi közéletünk egyre élesebb viták színterévé vált és egyre inkább kiszűködik. Most nem szólni, hanem csendben lenni kell; mindegyikünknek a maga helyén hűségesen tenni közvetlen feladatát, a birkózást másokra hagyni, nagy terveket nem készíteni, az Isten által adott kis munkákat becsületesen elvégezni, szerénynek és halknak lenni. S rábíznai Istenre, hogy mikor és hogyan ad egyházi megújulást.

A szerkesztőt mégsem akarom cserben hagyni, s néhány töredéket leírok jegyzeteimből. Próbáljunk szembefordulni a múlt árnyaival, amelyek kísérnek. Ilyen az egyházi öntetszelgés. Ne akarjuk egyházi életünket jobbnak feltüntetni, mint amilyen. Templomjubiläumok hálára köteleznek a régmúlt iránt, de nem feledtethetik a jelen valóságát. Diagnózis nélkül nem lehet gyógyítás. Tanulhatnánk a nálunk összehasonlíthatatlanul jobb helyzetben lévő hazai katolikus egyház Országos Lelkipásztori Intézetének Értesítőjéből (1990.1.): „Meg kell... barátkoznunk a ténnyel, hogy *diaszporális egyház* vagyunk... Az előregedés, a fokozódó paphiány, az anyagi és szolgálati gondok mindannyiunkat nyomasztanak. Ahhoz, hogy maroknyi erőnket jól osszuk be, *tájékozódunk és terveznünk kell*... A helyzet reális felmérése és a következtetések nem szabad, hogy aggodalommal töltsenek el minket. Isten ügyéről van szó. A Lélek ott fúj, ahol akar. Nekünk csak a *saját, testreszabott feladatunkat kell megtalálnunk és elvégeznünk*, akár megszokott módszereink fokozatos átalakulása árán is.” (Kiemelések az eredetiben) Reális szemlélet, bizakodás és munkavállalás – a három együtt!

Vége megnyílhatnának ablakaink a korszerű teológia felé! Az előző egyházi rendszer a „diakóniai teológia” pártállami érdekekhez formált képletével nem a hatása terén okozta az igazi kárt, mert nem volt formáló ereje, inkább csak jó pontok szerzésére adott lehetőséget az érvényesülni kívánóknak. Ellenben a hozzákapcsolt kizárólagossági igény megfosztotta a lelkészképzést és a lelkészi továbbképzést korunk teológiai áramlataitól. Igazságmozgatai – alapvető teológiai tévedése mellett – csak elfedik a valóságot, melyet a Világosság című folyóirat annak idején pontosan meghatározott: a protestáns egyházak a szolgálati-diakóniai teológia kialakításával megtalálták az ideológiai alapot a „szocialista” állammal való együttműködéshez. A teológiai megelevenedéstől visszatartó gátnak ma nem ez a létűnt, hivatalos egyházvezetői tanítás bizonyulhat, hanem a hazai evangélikus teológiára – kevés kivételtől eltekintve – régebben is jellemző *konzervativizmus*. Az alagút homályát oszlató, igehirdetést megújító ereje a korunk teológiai gondolkodásának társalgó friss teológiának lehet.

Az alagút legsötétebb árnyai közé tartozott a püspöki hatalommal való visszaélés és lelkészek megalázása, emberi méltosá-

guk megsértése. Ezt lehetővé tette az Állami Egyháziügyi Hivatal, mely biztosította a püspök személyes teljhatalmát lelkészre felett. Ennek vége. De azért nem árt megállapítanunk, mert ez nem látszik természetesnek: püspök és lelkész *kölcsönös* tisztelettel legyenek egymás iránt. *Azonos* megbecsülés és bánásmód illeti meg mindkét felet egymással szemben. Erre nemcsak a humanitás kötelez, hanem dogmatikai és egyházi jogi megfontolás is. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy erről élő személyektől függetlenül beszélhetünk. Néhai Pröhlé Károly *A hit világa* című, Bevezetés a keresztényen hittanba alcímű könyvében írta: „... az egyházi hivatal mint a kegyelmi eszközökkel való szolgálat hivatala elvileg az *egyetlen* isteni rendelésen alapuló hivatal az egyházban és a saját keretén belül sem ad helyet hierarchikus fokozatoknak... A püspökség nem magasabbrendű hierarchikus méltóság... A püspök az anyaszentegyház szolgálatában „első az egyenlők között” (primus inter pares) ...Egykori neves dogmatikusunk hierarchikus csökevénynek mondja a hazai evangélikus egyház alkotmányának azt a rendelkezését, „mely szerint a *lelkészavatás a püspök kizárólagos joga*”. Ennek a kizárólagosságnak – folytatja – „csak az apostoli ill. püspöki „*successio*” dogmatikai gondolatkörében van helye és értelme, ezt pedig egyháznak egyébként nem ismeri el.” (Győr 1948. 291-292.) Sólyom Jenő néhai egyháztörténésziünk helyeslőleg idézi a fentieket, de a hazai hagyományra támaszkodva a püspöki tisztt különleges hatáskörének az *ordinatit* és a *visitationit* tartja. Nyomban hozzáfűzi: „A püspöki tisztt szolgálat. Aki viseli, megbízást kapott, nem hatalmat.” (Kiemelés tőle.) A püspöki tiszttel az egyházkerület bízza meg az illető személyt. Sólyom professzor a már akkor jelentkező reformtörekvések között hangsúlyozza: „A püspöki szolgálat időtartamának korlátozása újítást akarja vágni a püspöki tisztt további elhatalmasodásának.” (Lelkipásztor 1949. május. 179-181) Most készülő zsinatunknak érdemes egyházunk eme két jelentős tanítójára figyelni, annál inkább, mert a szavuk óta eltelt négy évtized tapasztalatai nélkülözhetetlenül teszik a mindenkor *törvényes* biztosítékokat a püspöki hatalom elburjánzása ellen.

Ezzel már rátértünk az alagútból bennünket ma is kísérő 1966. évi Egyházi Törvényekre. E törvénykönyvnek nemcsak az ünnepélyes nyilatkozata és az arra való íméltel hivatkozása tarthatatlan, de struktúrájában sem túlrözi, amit 1. paragrafusa kimond: egyházunk „a Magyarországon élő evangélikusok közössége”. A *koinóniának* megvalósítása az új egyházalkotmányban azonban olyan nagy és hosszú feladat, amelyre aligha lenne képes és érett mai egyházunk. A szükséges változtatásokhoz több tekintetben jó segítséget nyújthatnak Sólyom Jenő egyháztörténész korábbi, zsinatelőkészítő cikkei a Lelkipásztor 1948-1949. évi számaiban. Belőlük egy témakört említek meg. A felügyelői intézményt – írja Sólyom Jenő – „teljesen meg kell tisztítanunk a *patronátus vonásaitól, annak minden csökevényétől, még az emlékeitől is*”

(Lelkipásztor 1948.185). Ez a követelmény továbbra is fennáll a jelenlegi egyházi törvénykönyvvel kapcsolatban az országos felügyelői tisztet illetően. A gyülekezet elnöksége a lelkész és a felügyelő, az utóbbi „a lelkész munkatársaként a gyülekezet egyik vezetője” (II.törvény.14.paragrafus, 57.paragrafus). Az egyházmegyei elnökség az esperes és az egyházmegyei felügyelő. A gyülekezeti és az egyházmegyei felügyelőt hat évre választják. Az egyházkerületi elnökség a püspök és az egyházkerületi felügyelő. Ezen az önkormányzati fokon a felügyelő – a püspökhöz hasonlóan – élet-hossziglan választják. Az országos egyházi elnökség „az országos egyházi felügyelő és a hivatalára nézve idősebb püspök” (II.t.107.paragrafus). Itt már megváltozott az eddigi sorrend: a nem lelkész elnök megelőzi a lelkészi jellegű elnököt. A zsinat elnökségénél hasonló a sorrend. Az országos egyházi felügyelő kiemelt helyet foglal el az egyház vezetésében: „Az országos egyházi iroda az országos felügyelő rendelkezésére áll. Vezetője az országos főtitkár.” (II.t.109.paragrafus) Szerepét fokozza a zsinat összehívásának és elnapolásának kizárólagos joga. Ezek a mozzanatok a történelmi múltban hasznos patronátus ma már időszzerűtlen és teológiai szempontból is helytelen maradék vonásai. Legfelsőbb fokon megtörik a lelkészi és nem lelkészi elem egyensúlyát. Ennek nemcsak a régmúltban voltak történelmi okai, hanem az 1966. évi említett kiváltságokat is a történelmi helyzet magyarázza: a pártállam eme kiemeléssel biztosítani kívánta felügyeletét az egyház felett. Hogy mennyire így volt, mutatja a további tényleges alakulás: a gyakorlatban az országos felügyelőnek Mihályfi Ernő után nem volt jelentősége, mert a hivatalára nézve idősebb püspök mellett nem neki kellett állami befolyást biztosítani; az országos egyházi iroda sem az ő rendelkezésére szolgált.

Az országos egyházi felügyelői tisztnek a hazai jellegzetességű evangélikus felügyelői intézmény keretébe való beillesztése – idetartozik a hat évi időtartamra való választás az egyházkerületi felügyelővel együtt – a kezdődő zsinaton személyi bántódás nélkül megtörténhet, hiszen egyházunk országos felügyelője kijelentése szerint csak a zsinat munkájáig kívánja feladatát ellátni. Viszont az országos felügyelői tiszt rendezése fontos a jövőt illetően, hogy törvényes biztosíték legyen a kúria elnök, mely egyházunkra ugyanúgy kárt hozhat, mint a hierarchia.

Vannak az egyház életében olyan idők, amikor különösen nyilvánvalóvá válik, hogy Krisztus egyháza elsősorban a gyülekezetben valósul meg. Negyven évvel ezelőtt, amikor egyre szűkültek a szélesebb lehetőségek, a jövőre tekintő szemünkben a gyülekezet került a középpontba, mint a továbbélés be nem zárult ajtaja. 1950. augusztusában, a kényszerűleg megszüntetett Új Harangszó országos hetilapunk utolsó számában szerkesztői kérésre Tarjáni Gyula írta az egyik cikket: „Él az egyház gyülekezetében”. A valóságos gyülekezeti helyzetekről a hit látását szolgáltatta meg, melyet jelek is kísérték. „Amikor az egyház

holnapjára gondolunk, sohasem arra gondolunk, ami emberi, ami belőlünk való s amit kereszténységünkben szemmel láthatni. Egyedül Jézusra építünk, aki „tegnap és ma és örökké ugyanaz”. S így biztosak vagyunk benne, hogy mivel Ő él és szeret minket, az egyház holnap és holnapután is **Élni fog a gyülekezeteinkben!** Ennek a meggyőződésnek igazságában nem csalódtunk négy évtized megpróbáltatásai között sem. Lehet akármilyen kusza is a kép, amelyet egyházunk jelene mutat, a legfontosabb ma is nem az, ami „fent” vagy az egyházi közéletben történik. Mert az egyház a gyülekezetekben él! Arra szeretném biztatni minden szolgatársamat: amikor aggódva szemléli egyházunk „elég siralmas helyzetét”, vesse bele magát a gyülekezeti szolgálatba, hirdesse az evangéliumot és nem mást, keresse fel a gazdasági helyzet és személyes sorsuk terhei alatt szorongó, kedvetlen híveit, s legyen bizonyos abban, amiről az idézett cikk tanúságot tett: „Él az egyház a gyülekezetekben, mert Krisztus feltámadott!... mert állandó pünkösdben élünk!... mert hirdetik az ige és kiszolgáltatjuk a szentségeket!” A fraternitások ápolását szorosan kapcsolom a „gyülekezetekben él az egyház” látomásához. A „fraternitás”, testvéri közösség szó aktuális jelentését a háború után Schulek Tibortól tanultuk, aki azt közel lakó lelkészekre és szomszédos gyülekezetekre egyaránt vonatkoztatta: a fraternitást „amely a lelkészeket olyan áldott és serkentő módon egybekapcsolja, sürgősen ki kell terjeszteni a gyülekezetekre is.” (Részletek 1950. évi esperesi jelentéséből. In: Veöreös Imre: A harmadik egyházi út.76.) Amit a lelkészi fraternitásokról mond, magam is tapasztaltam: az 1940-es években Győrött szolgálati beosztásokban, s hetente egy estét együtt töltöttünk igéről és aktuális kérdésekről folytatott beszélgetésben. Ezek a találkozások mindegyikünk munkája, élete és az egyház ügye számára gazdagító erőforrást jelentettek. Szomszédos lelkészek ma is kereshetik egymás kezét. A lelkészi munkaközösségekről nincs személyes áttekintésem, de a kényszerű korlátok megszűnésével lehetőséget adhatnak kötetlen eszmecserekre is, mely mindig termékeny hatású. Gyülekezetek találkozását pedig már távolság és országhatár sem gátolja, ha anyagilag megoldható.

Ma számos új kezdeményezés született az egyházban. Ezek között volt, amely az „alagútból” nőtt ki: a gyenesdiási ifjúsági konferenciák a szellemi korlátok ellenére évek óta teremték gyümölcszeit. Az új indulások és az újjáéledések részben „alulról” szerveződnek, részben az egyházi vezetés által szorgalmazottak. Mindegyiknél igen fontos, hogy kialakítsák és megőrizzék mozgalmi jellegüket. Új típus az egyházi tévé-műsor s a rádió vallási témájú adásai. Az egykori tanítványok mozgató ereje hozta létre újra a gimnáziumot.

Hasznos lenne az új kezdetekre, mozgalmakra egy-egy pillantást vetni, de ezt sem a terjedelem, sem a csend magamra vállalt parancsa nem engedi. Az egyház új képének alakulása sokban függ attól, milyen tartalommal töltődnek meg a születő

keretek, s mennyire kíséri az egyház szabadságából lehetővé vált kezdeményeket Isten igéjére figyelés, teológiai megfontolás és – imádság. Negyven év sok rombolása után csak nagyon lassú, türelmes, szívós, de reményes, missziói lelkiületű építés követhet.

Három tanácsom van azoknak, akik

nek életkora lehetővé teszi, hogy újat kezdjenek az egyházban. Azt csak Isten tudja, hogy a ma élő nemzedékek közül melyik éri meg az egyház megújulását. A pusztai vándorlás hagyományában találkoznak azazal az isteni szóval, hogy „azok közül a férfiak közül, akik Egyiptomból kivomultak, húszévestől fölfele egy se látja meg” az ígéret földjét (4Móz 32,11). A mai egyházra alkalmazva vajon a „húszéves” milyen életkornak ad helyet Isten tervében? De most a kezdésről van szó.

1. A mintegy 1940-1950. közötti időszak jelen századi egyháztörténetünk jelentős évtizede – a háború és a rendszerváltozás ellenére. Érdemes ebbe a sötét árnyak között is fénylő egyházi múltba belelapozni! Lehet tanulnunk belőle sok tekintetben, a legkülönbözőbb egyházi munkaterületen.

2. Talán nincs egyetlen egyházi munkaág, életmegnyilvánulás sem, amelyet ott folytathatnánk, ahol negyven évvel ezelőtt abbamaradt. Az újrakezdésben mindenütt új kezdet, új szellem, új módszerek, új látások kellenek. Nostalgia, sőt áldott emlékek sem torlaszolhatják el lelkiünkben, szolgálatunkban a ma kihívásának meghallását és vállalását.

3. Vegyük segítségül más egyházak eredményeit. Idehaza a történelmi egyházak közül mi vagyunk a legkisebbek. Érthető, ha alkalmasság, karizma tekintetében kevesebb a megfelelő emberünk. Most az ökumenikus szellem összehasonlíthatatlanul jobban összekapcsolhat a többi felekezettel. A napokban kézbe vettem a református konfirmációi kátét. Megsajdult a szívem. Bizonyára lehetne vele kezdeni valamit némi változtatással, testvéri engedély birtokában. S az sem véletlen, hogy e soraim első töredékét egy katolikus kiadvánnyal kezdem ámulva és örvendezéssel.

Most már félretehetjük az alagút hasonlatot. Bizonyára segítségünkre volt közös gondolkodásunkban. De forduljunk egy felragyogó újszövetségi szóhoz: *kairos*. Kedvező alkalom, Istentől rendelt döntő időpont. A keresztény ember képes – nyilván nem a maga erejéből – a *kairos* felismeri és a benne rejlő lehetőséget, igényt teljesíteni (Ef 5,16; Kol 4,5). Amit a mi oldalunkról látunk: az egyház „elég siralmas helyzete”. Amit Isten elénk helyez: a *kairos*, a sürgető esély. A körülöttünk élő emberek, a társadalom nem kis része fordul várakozással az egyház felé. „Nagy és sokat ígérő kapu tárult fel” előttünk, s nem tehetünk mást, akármilyen gyengék, kevéssé alkalmasak vagyunk: élnünk kell a misszió Istentől munkált lehetőségével (1Kor 16,9).

A hit tekintete előtt az alagút ködbe vész. Szinte káprázik szemünk: nagy nyitott kaput látunk.

Tanít az egyháztörténet...

A Veszprém megyei Gic községi Általános Iskoláját és Nevelőotthonát a tantestület határozata alapján Sztéhlo Gábor nevére keresztelték. Ezt az emléktáblán is megörökítették. A névadó ünnepséget és az emléktábla avatását október 20-án tartották. Az intézmény történetét Vock József igazgató ismertette, Sztéhlo Gábor életútjáról D. Koren Emil tartott előadást, majd az emléktáblát Keszthelyi Lajosné Sztéhlo Sára leplezte le. A gic-i iskola és nevelőotthon az első intézmény, amely Sztéhlo Gábor nevét vette fel. Egyházunkban eddig emléktáblája van a Bécsikapu téri templom falán, a nagytarcsai templomon és a parókián, valamint ugyanott utcát is neveztek el róla. A tokaji evangélikus nevelőotthon is az ő nevét viseli.

Sztéhlo Gábor emlékezete

Most, amikor a Gici Általános Iskola és Nevelőotthon felveszi Sztéhlo Gábor nevét, és ezt emléktáblával is megörökíti, szeretnék szólni róla egyrészt a barát ismeretével, másrészt a gyermekmentő munkában a munkatárs látásával. Korai ifjúságunkban lettünk barátok, s maradtunk azok haláláig. Összekötött minket a közös pálya, a közös látás. Életünk útját hol összefonta, hol elsodorta egymástól a sorsunk, de közelben és távolban más-más látószögből érzékelttem emberi nagyságát. Engedtessek meg nekem, hogy kifejezzem róla értékelésemet: kortársaink egyik legnagyobbika volt, de olyan szerény, hogy tettei mögött személyében eltűnve sikerült szinte névtelenné maradnia. Harminc éven át feledkeztek meg róla azok, akiknek feladatuk lett volna humánus, emberszerető, mindig segítő lényét világgá kiáltani. Mielőtt életűjét vázolnám, hadd idézzem egyetlen mondatát.

Jómódú családból származott. (Apja ügyvéd volt.) Amikor – a huszas évek végén – egyetemre került, hazulról bőséges zsebpénzt kapott, de nagyobb részét karitatív célokra mindig szétosztotta. Amikor társai efelől csodálkozva kérdezték, így felelt: *nem menne le egyetlen falat a torkomon, amíg látom, hogy körülöttem mennyien éheznek!*

Egyetemi éve alatt hosszabb tanulmányutat tett Németországban Béthel-Bielefeldben, ahol a városnegyedet kitevő evangélikus egyházi szeretetintézményben a legkülönbözőbb fogyatékos betegek gondozásában végzett tanulmányi munkát.

Egyetemi tanulmányait befejezve az evangélikus Hittudományi Karon lelkészé szentelték, s kiküldték Finnországba egyéves tanulmányútra. Itt főképpen a népfőiskolai munkával ismerkedett meg.

1. Hazakerülve első lelkészi szolgálati helyén, Hatvanban, rendkívüli szervezőkészségéről tett tanúbizonyságot. Az addig 200 lelkes kis gyülekezetében két év alatt templom- és parókiaépítést szervezett, amely ma is áll.

2. Innen meghívták Nagytarcsára, ahol ugyancsak parókiát épített. Majd megszervezte és megépítette az első magyar népfőiskolát, a Tessedik Sámuel Evangélikus Népfőiskolát. A több tájba-illő épület egyikét a finnek költségén építette fel. Az intézményt maga szervezte meg, finnországi tapasztalatai alapján állította össze a tantervet, gyűjtötte össze a neves folklóristákból és szakemberekből az oktatói gárdát, sőt azonnal kijuttatott egy falubeli értelmes parasztfiút Finnországba egy évre, aki hazatérve oktatója lett az intézménynek.

(Néhány évi igen eredményes működés után a háború után államosították, majd megszüntették. A finnek által adományozott épületben ma falumúzeum van.)

Sztéhlo Gábor nevét Nagytarcsán három év óta utcanév őrzi, s két emléktábla, a templom s a parókia falán.

3. A háború vihara elsodorta Nagytarcsáról. Budapestre került egyházközelbe ifjúsági lelkésznek, majd kórházi betegek lelki gondozását bízták rá. Eközben döbbenet vette észre a német csizmák dobogása s a közelgő gettószállítás láttán az egyre szaporodó *elhagyott gyermekeket*. A minden szükséglet-szenvedő iránt dobogó szíve most nagyot dobbant. A közvetlen egyházi szolgálatból tartós elbocsátást kért, s a református egyház vezetésével folyó *Jó Pásztor* akció keretében saját szervezésű munkába kezdett. Otthont, védelmet, biztonságot akart teremteni az üldözött, elhagyott, talajtalanná lett kicsinyek számára. Hamarosan 32 *rejtett* gyermekotthont szervezett városzerte, hallatlan leleményességgel, óvatossággal, ugyancsak üldözött felnőtteket szervezve be melléjük gondozónak.

Engem ebben az időben fűjt ki a háború vihara Kárpátaljáról a lelkészi szolgálatból. Budapestig sodort. Így találkoztam újra, hosszú évek után Sztéhlo Gáborral, aki azonnal maga mellé hívott munkatársnak.

Végignéztem és végigéltem azt az ismételtelen, döbbenetes és csodálatos időszakot mellette, amit naptár szerint nem lehet mérni, legfeljebb proust-i mértékkel: percek, helyzetek, félelmek, szorongások, hosszú éber éjszakai várakozások és emyedt kiengedések korszakát, amikor fölöttünk imbolygott két világ határa s mi golyófütyök, kiszámíthatatlan razziák árnyékában éltünk. Sztéhlo Gábor a gyermekekért aggódott, cselekedett empatikus szenvedéllyel, miközben a magunk élete is szüntelenül kockán forgott.

„Átvészeltük” ezt az időszakot is. Lassan, szakaszonként előkerültek szülők, rokonok is, de sokan maradtak vissza, akiknek hozzátartozóik emlékét Mauthausen komor füstje takarta el.

Végül is 1600 gyermek és 400 felnőtt ment át a kezén – és mindnyájan életben maradtak!

A szoros életmentő és megtartó munka befejeződött. (A svájci követés s a Nemzetközi Vöröskereszt adtak háttérsegítést.)

4. Egybefolyt ezzel a Gaudiopolis, az „örömváros” története, a Pax Gyermekmentő Akcióból „visszamaradt” gyermekek részére, akiknek most már nem csupán megmentéséről volt szó, de neveléséről, az új társadalomban elhelyezéséről. Ő új lehetőségek kidolgozásával foglalkozott. Ez vezetett a Gaudiopolis létrehozásához, alapításához. A visszamaradt gyermekek jó része a Holocaust árvái, másrészt utcára került otthontalan gyermekek soraiból adódott.

A 32 rejtett otthon fokozatos összevonásának utolsó állomása a budai Völgy u-i ideiglenes otthon volt, s ez hovatovább szűknek bizonyult az új stílus követelő helyzet megoldására.

Sztéhlo Gábor ekkor néhány elhagyott, nagyrészt a Weis Manfréd család tulajdonát képező házat „foglalt” el az Árnas úton és környékén. Ennek „honfoglalásáról” a két film (a Gyermekmentő, s a Gaudiopolis) részletesen tudósít. Ehhez Sztéhlo Gábor – a munka folyamatában – igen sokat olvasott, gondolkodott és tervezett.

Külön tanulmányt érdemelne ez a benső előkészülete. Főként film és német könyveket olvasott (mindkét nyelven folyékonyan beszélt) és Pestalozzival, Makarenkóval foglalkozott. Kialakított egy olyan előremutatónak újszerű oktatási módszert, amelynek keretében viszonylag teljes humán oktatás mellett kézkezi iparra is nevelt, s teljes önkormányzat keretében működött. Nem alkalmazott semmiféle faji, vallási, származásbeli, s egyéb megkülönböztetést. Mindenki saját meggyőződését hangoztathatta s egymás vitáiban az érvek súlyának kellett győznie. Ő maga is – meglepő toleranciával – részt vett e vitákban, mégis mindenekelőtt szeretetteljes magatartása és példaadása győzött.

A Gaudiopolis mindössze kerek négy évig állt fenn. Akkor államosították, majd megszüntették. Neveltjeivel haláláig levelezésében kapcsolatot tartott fenn.

Mind a mentés korában, mind nevelői működése alatt volt növekedési a háború végezetével szétszóródtak a világ minden tájára. Harminc év kellett hozzá, hogy keressék egymást is – hiszen bizonyos körök magát Sztéhlo Gábor is feledtetni próbálták. A „Sztéhlo-gyermekek” reneszánsza a „Gyermekmentő” dokumentumfilm után kezdődött. Sok még a „rejtőző”, de biztos vagyok benne, hogy nem „elveszett”. Mivé lettek a már megtalált Sztéhlo-gyökérből fakadtak? Orvosok, tudósok, művészek, egyetemi tanárok, szobrászok, írók, költők, filmrendezők, diplomaták, nagykövetelek stb. Mind emberséges emberek!

5. „Elsüllyedtek” látszott Sztéhlo Gábor maga is. Visszajött egyházi szolgálatba, de az egyháza nem tudta őt megfelelő helyre

állítani. Átmenetileg mellém osztották be segédlelkésznek. Ké- nyelmetlen volt neki is, nekem is, hogy beosztottammá tették a nálam toronymagasan emberebb embert, a nálam hat évvel idősebb barátot, de nagyon jól „kibírtuk” egymást. Itt sem tagadta meg magát: kereste hogyan lehet segíteni. Azokban az években folyt a gyászos emlékfű *kitelepítés*. Bútorokat cipeltünk s mentettük, amit lehetett, ő pedig szerzett egy oldalkocsis motorkerékpárt s vitte a gyógyszereket, élelmet a távoli Nyíregyházi tanyákra s Békésbe, – pedig ez hatóságilag tiltva volt.

6. Aztán megint megtalálta önmagát. Egységge szervezte az országosan 16 helyen működő, részben létesítendő egyházi szere- tet-intézményt, s budai irányításával működtette – mert erre volt égető szükség. Az intézményeket megtöltötte mintegy 600 sérült, fogyatékos, vagy beteg gyermekkel. Ehhez is sokat tanult, egykori Béthel-Bielefeldi emlékeit továbbépítve. Bárczy Gusztáv volt ez ügyben gyakori vendége és Pető Andor rendszerével igyekezett dolgozni, mielőtt az még a mai hírére jutott volna.

Ebben a szolgálatban körülvette ez a rendkívül szeretetre vágyó, szeretetigényes világ. S ez megfejthetetlen, kölcsönös visz- szasugárzás volt.

Közben az ötvenhatos események után a családja, felesége és két gyermeke Svájcba ment, a gyermekek taníttatása miatt. Kilátástalan volt, hogy magasabb iskolákba felvegyék őket. Ő nem ment. Szétszakadt az összeforrott család. Nehéz napokat élt át. Miért nem megy te is, kérdeztük, amikor a család már döntött. „Nem tehetem – mondta – nézd, ezek mind úgy szeretnek, nem állnak meg a lábukon nélkülük” – mutatott a sok sérült gyermekre, akik ha megjelent közöttük, fűrtökben csüngtek rajta. Értük talpalt, kilincselte, olykor harcolt, sőt veszekedett.

Évek múlva a vágy, hogy láthassa közvetlen vérszerinti családját, egyre jobban kínozza.

Régi mentettei felajánlották, hogy kivándorló útlevelet sze- reznek neki. Nem fogadta el. Csak látogatni megyek, s visszajövök – mondta. Nekem itthon a helyem! Csak látogató útlevelet kért.

7. Ám mennybéli Gazdája pihenésre szánta az életét. Kint néhány hét után súlyos infarktust kapott. Felgyógyult ugyan, de utazóképtelennek mondták orvosai. Így maradt hát Svájcban vég- leg. Nem „kényszerült” kimenni – mint nemrégiben itthon Lőcsei Gabriella írta róla. De felépülvén kint is folytatta segítő mun- káját. Egy ideig a Schweitzerhof-hegyi üdülő gondnoka volt, majd kisegítő lelkészi állást vállalt előbb Hohfluhban, majd Interlaken- ban.

Itthon elismerés alig érte. Volt idő, amikor tudatosan mellőzték. De kint Svájcban utólrta a Yad Vashem jeruzsálemi kitüntetése, az emléklapok francia nyelvű felirataival: „aki egy életet ment meg, egy világmindenséget ment meg” – s a jogot, hogy fát ültessen ő maga ott, ahol mestere egykori lábnyomát őrzi az emlékezet. Ő már ezt sem tehetette meg, fia ültette el a fát helyette. S ha nem is ő kapta meg, de megérte, hogy Svájc állama felter- jesztette őt béke Nobel-díjra.

Ám mentő, megsegítő munkáját ott is folytatta. Megszervezte itthoni munkatársainak, megfáradt kollégáinak svájci üdültetését. Több tucatnyian áldják a nevét – akik ezek közül még élnek. Anyagi fedezetet ehhez levelezés útján a finn papnékon keresztül biztosított.

Tizenkét évig élvezhette így övéi közelségét. 1974-ben sétára indult. Útközben vette át bőséges napi postáját. A városon kívül leült egy padra pihenni. Órák múlva a postás hazatérőben még mindig a padon ülve látta. Hozzálépett: halott volt... A Geiger, a Mönch, a Finsteraarhorn s a Jungfrau néztek rá a messzi magasból. Élt 75 évet.

D. Koren Emil

Hiteles memoár

– útjelző kortársaknak és az utókorak

Néhány gondolat egy új kiadványunkhoz: *Veöreös Imre: A harmadik egyházi út (1948-50) Bp. 1990.*

E másfélszáz oldalas könyv *hiánypótló* munka. A második világháború utáni korszak hazai egyháztörténetének feltárása mind- annyunk állandó feladata a jövő érdekében. Minden munka ebben az irányban köszönetet érdemel. *Veöreös Imre* kötete is. Figyelem- mel olvassa a kortárs és talán még nagyob érdeklődéssel a ma és

holnap szolgáló lelkész-nemzedék minden tagja. Ők nem éltek át a címben is szereplő esztendőket. Történeti tisztázás – újra értékelés.

Merész könyv ez. A szerző vállalja a tükörbenézést, négy évtizeddel ezelőtt készült írásait, vállalja az önmagával való azo- nosságot. Nem mindenki mer így szembenézni múltjával ma.

Fontos könyv ez. Megmutatja, hogy a második világháború utáni legkritikusabb évek, sokkal bonyolultabbak voltak egyházi vonatkozásban is, semhogy sémákba lehessen szorítani, vagy hi- teles fekete-fehér képet lehessen készíteni róluk.

Hasznos könyv ez. Nemcsak lelkészeknek, de gyülekezeti tagoknak is, akik egyáltalán nem ismerték a részleteket abban a korban, esetleg mások elmondásából tudtak valamit a történetekről.

Objektív és subjektív egyszerre. Objektív, mert adatol, részben saját forrásokból, részben korabeli más forrásból merít, az Országos Evangélikus Levéltár segítségével is. Egy-egy írás dokumentum- értékű. Subjektív is, mert ugyanígy senki sem írhatta volna meg, csak az aki így, a szerző pozíciójában él, nagy egyéniségek, jelentős teológiai és kegyességi áramok sodrásában. Az egyházi néplap (Új Harangszó) írója, főleg Dunántúli háttérrel, a teológiai Otthon igazgatója, a korabeli hallgatók ismeretében, saját akkori teológiai álláspontján állva írja e sorokat Veöreös Imre.

Jól gondozott könyv ez, a törzsanyaga, a jegyzetei, az utóhang is. Míves munka, veretes írás. Tiszta stílus. Nem fecseg, mint az gyakori a memoáirodalomban ma.

Teológus írása. Szerzője tudatosan teológus: az ébredéshez közel állva, a diákmozgalmakban részt vállalva, az újság(ok) szerkesztése közben is. A Szentírás szövegéhez éppen olyan közel áll, mint a körülötte hullámzó valósághoz. Egy kísérlete, hogy az Exodus vándorló népével párhuzamban látja és látatja a magyar protestantizmust kifejezetten speciálisnak mondható mai evangé- likus teológusok között. – A későbbi Moltmannra emlékeztet, a Reménység-teológusára.

Meleg hangú írás, ahogyan Iltz és Mihályról ír például, vagy az általa különösen is tisztelt két püspökről: Túróczy Zoltánról és Szabó Józseféről, az több, mint tárgyilagos tényközlés, pontos krónika. Ugyanez elmondható még azokról is, akikkel nem min- denben értett egyet: Scholz Lászlóról, vagy Schulek Tiborról is. A két másik út vezető egyéniségei: Dezséry László és Ordass Lajos is emberközelbe kerülnek, ugyanakkor nincsenek túlszínezve vagy túlábrnyékolva. Még vitában is kerül a bántó megjegyzéseket (pl. Vajta V. könyvét, vagy Ordass Lajos életrajzát idézve). Valami megérzünk itt az „európai vitakultúrának mondott” discussióból.

Több okból *szívesen* olvasom ezt a könyvet s kézikönyvnek tekintem, amit nem volt elég egyszer végigolvasni. Még újra és újra előveszem majd. Két okot külön is megemlítek: az egyik – 1948-49-ben amikor a könyv legizgalmasabb cikkei íródtak én *nem voltam itthon.* Amerikából, ösztöndíjasként tekintetem haza, az akkori hírzárlatos időben ez nem volt könnyű. Azóta is érzem, hogy voltak a MEE közelmúltjának eseményei, amiket csak saj- tótermékekből ismerhettem meg, s tulajdonképpen sohasem tudtam pótoni a „mulasztásomat”. Más a történelem a valóságban és más „balzsamozott” formában szemlélve, az frott szó segítségével meg- ismerni. Hazatérve alaposan megtanultam, mit jelent közelről figyelni egyházi eseményeket. Veöreös Imre könyve segített a múlt fehér foltjait újra térképszerűen kiszínezni. A *másik ok:* a szerzőhöz több évtizedes munkatársi, szolgatársi, baráti kapcsolat fűz. Fiata- labb testvérként gyakran örültem annak, hogy megtisztelt barátság- gával. Ezt a kapcsolatunkat két „szembekerüléstünk” sem tudta megváltoztatni. Ma már kevesen emlékeznek arra, hogy Ordass Lajos és Túróczy Zoltán közös (!) javaslatára az akkori egyetemes presbitérium 1957. júliusában egyhangúan engem jelölt egyetemes főtitkárnak. VI. egy másik barátja ellenindítványként VI.-t jelölte a közgyűlésen. Erre én visszaléptem – hiszen abban az időben a természetes az volt, hogy a presbitérium egyhangú ajánlását elfo- gadja a közgyűlés. (v.ö. Ev. Élet 1957. július 21, és Ordass önéletrajzi írások II.642.lap-szűkszavú beszámoló...) Elsőnek gratuláltam megválasztásához s barátságunk töretlen maradt. – A másik eset néhány éve történt: a Diakonia Szervezettségébe elő- zetes megbeszélés nélkül behozott valakit. Töröltettem a nevem a szerkesztő bizottság tagjai közül. Barátságunk töretlen maradt. E két epizód jelzi, hogy A harmadik egyházi út szerzőjével nem kell mindenben egyetértenünk, de szolgálatát mindenképpen becsül- nünk kell. Ez a könyv ún. „muss” anyag ma lelkészek könyv- tárában. Jó értelemben vett *kötelező olvasmány.*

HK.

A lelkipásztor imádsága

Az 50-35 évvel ezelőtti lelkészavatások alkalmával minden új „Timotheus” ajándékba kapta „A lelkipásztor imádsága” című könyvecskét útravalóul. Úgy tudom, hogy minden útjára bocsátott „bojtár” nagyon örült ennek a szerény külsejű, de annál igényesebb tartalmú „breviárium”-nak. A katolikus egyház papjai számára kötelező a Breviárium mindennapi olvasása. Neve is invitálón jelzi, hogy ami a kolostorlakók lelki derűjének éltető forrása: a gyakori és rendszeres ima, abból meríthetnek az ún. „világi papok” is, ha nem is naponta kilencszer, de legalább négyszer (reggel, délben, este és lefekvés előtt) rövidebbre („breve”) fogva, mint a rendházak falai között. Az egyetemes egyház évezredes tapasztalata ugyanis az, hogy az imádkozásra ösztökélni szükséges mindenkit, mert még a kezdetben legbuzgóbb imádkozók is meglustulnak idővel és a sivárosodás monotonája is bekövetkezhet. Ezért az ember húzóerőre, jó példákra szorul. Az evangélikus „breviárium”: A lelkipásztor imádsága is erre jó, ezt nyújtja annak, aki kézbe veszi és használja.

A könyvecske ismertetése Tekus Ottóra vár, aki 50 évvel ezelőtt (1941-ben) magyarra fordította, a szerzőtől engedélyt kért és kapott a kiadásra. Szaklapunk, a Lelkipásztor Szerkesztője tőlem a kis „breviárium” összeállítójának személyéről és indítékairól kért 4-5 oldalnyi cikket. Szívesen megteszem annál is inkább, mert Karl Bernhard Ritterrel személyesen találkozhattam és beszélgettem több alkalommal is. Mindig igen melegen érdeklődött elsősorban természetesen a magyarra fordított breviárium sorsáról, de Magyarországról általában is, ahol csak átutazóban járt. Különös lelki köteléket érzett hozzánk, mivel annak a Marburg városnak volt egyetemi lelkésze, ahol „Árpádházi Szent Erzsébet” koporsóját őrzik a reformáció óta lutheránus székesegyházban.

Mit kell tudnunk Karl Bernhard Ritterről? Először is azt, hogy 1890. március 17-én született Hessen-Nassau-i Hanau nevű városban. Tehát már ebben az évben (1990-ben) illik megemlékezni róla. 1991. a breviárium magyarra fordításának 50. évfordúja. Ez a kis jubileum is jó alkalom a két nevezetes dátumra együtt gondolni. Talán ötven, meg száz éve is ugyanolyan aszályos lelki idők jártak, mint 1990-1991-ben, amikor ismét, meg újra szüksége van a lelkipásztoroknak az imádkozás iskolájára, jó példákra, húzóerőre.

Karl Bernhard Ritter református lelkész fiaként született. Maga is a lelkészi pályát választotta. A berlini egyetemen Kant valláskritikájának okaival foglalkozó disszertációt írt és ott doktorált. Az első háború kitörésekor nevelőként működött a katonatisztképző akadémián. Utána Berlin egyik főtemplomának az ún. „Német Dóm”-nak lett a lelkésze 1919-től 1925-ig. Ez a hat év indította el benne azt a lelki ébredést, aminek a gyümölcse többek között a „Lelkipásztor imádsága” is. Az uralkodó teológiai liberalizmus oly sivárrá tette a német protestantizmust hogy kiürültek a templomok és a papi otthonokból is eltűntek az imazsámolyok. K. B. Ritter megfigyelése szerint ennek oka a racionalizmusban és szektáriánus pietizmusban található. Az egyik szélsőség, túlzott észuralom („Verkopfung”) még a vallásgyakorlatban is: a pietizmus hajlama pedig a túlzott szubjektívizmus minden téren. E két véglet egyike sem kedvez az „egészséges” kegyességnek és tradíciós formáknak.

Sokan felfigyeltek a „Der Deutsche Dom” című, tulajdonképpen csak ún. gyülekezeti értesítőnek indult kiadványaira, de még ennél is inkább az 1925-ben Marburgban megkezdett munkásságára. Az ősi egyetem templomának és egyben a város református gyülekezetének a lelkésze volt itt, mint ilyen elég szabadon kutathatott tovább tudományosan is. De még ennél is döntőbben hatottak rá azok a találkozások, ahol hozzá hasonló korúak és gondolkodásúak beszélgettek a német protestantizmus gyengeségén keseregve. A Berlinton délkeletre található falucska neve, BERNEUCHEN lett a jelszavuk. A kastély ura sem volt lelkész, mint az összejötteknek legtöbbször a fele sem, de valamennyien egyfajta lelki ébredés gyermekeinek érezték magukat és az ősegyház „communio” (közösség) voltát kívánták újra megvalósítani, élni, megélni. 1923-ban jöttek össze először, aztán évenként legalább egyszer. A szóvivő hamarosan K. B. Ritter lett, aki összeállította a programokat. Természetesen imádkoztak is. Kezdetben mint a pietisták: szubjektív – individualista „szabad” szövegekkel. Hamarosan rájöttek, hogy ez oda vezet, ahová a protestáns „fejtagító” istentiszteletek juttatták őket. K. B. Ritter ajánlotta a szerzetesek imarendjét, illetve ennek rövidített formáját. Ebből született előbb

a „Gebet der Tagezeiten” (1928-ban) és egy évvel később a „PFARRGEBET”, ami 1954-ig ötszöri újabb kiadást ért meg sokezer példányban. A „berneucheni” társaságra egyre többen figyeltek fel. Tagjai száma a húszas évek végére többszázra nőtt, méghozzá az egyetemi tanárok legnevesebbjei közül éppen úgy, mint a polgári és gyülekezeti élet értelmeljei közül. Ez okozott később nehézséget: a közben párttá erősödött nemzetiszocializmus veszélyes vetélytársnak tekintette a berneuchenieket. Némi okuk volt is rá. Maga K. B. Ritter sem csak a papi imádságokkal foglalkozott. Felsorolni szinte lehetetlen csak az önállóan megjelentetett frásait is. A 70. születésnapjára kiadott „Festschrift” 13 oldalon próbálja meg ezt, de etc.-val utal a többire. Mindenesetre már a „spektrum” is széles: „Das Reich Gottes und Statsgedanke”, „Vom Schweigen”, Das Geheimnis der Sprache, Das Reisetagebuch „Fahrt zum Boporus”, aztán „Gebete und Lesungen für das Jahr der Kirche” (1933) és „Die Eucharistische Feier” (1961).

Tudományos munkája mellett lelkipásztorként is sokoldalú. Rajongónak tartották az egyetemisták és a templomi gyülekezet tagjai is. A város földrajzi közepén emelkedő egyetemi templom, a reformáció előtt a pápa leghűségesebb szerzetes rendjének a domonkosoknak kultuszhelye volt, majd Hesseni Fülöp örgróf, mint a tartomány ura, a kálmínistáknak adta át használatra, de manapság, ha valaki odamegy istentiszteletre, nem hisz a szemének: a Luther idejében kialakult „evangélikus-katolikus” misén vehet részt, ministránsok serege, sőt a tömjénillat sem hiányzik. Igaz, a berneucheni mozgalmat a liturgikus ébredés egyik főcsoportjaként emlegetik, de ez csak a külső színe („formája, ruhája”). Karl Bernhard Ritter és az általa vezetett „testvér-közösség” („Szent-Mihály Bruderschaft”) sokkal mélyebb és szélesebb „spektrumú” annál, hogy csak a külsőséges „ceremóniákkal” lehetne vádolni. 1931-ben, vagyis éppen 60 éve 22 férfi, igen különböző foglalkozásbeli, elkötelezte magát önmaguk és általuk az egyetemes egyház lelki megújítására. „Az egyházat csak az alkalmas építeni, aki önmaga is élő kő” – hangzik az alapokmány.

A Szent-Mihály Bruderschaft nem protestáns szerzetesrend, mint például a Taizé-i „communoute”, vagy a hangsúlyozottan „lutheránus” Kasteller Ring apácai és Christofelmeig Wigibert-Bruderschaft stb. szerzetesek. (V.ö.: Lydia Prager: Frei für Gott und die Menschen c. könyv.) A „testvériség” szó szerinti fordítást a francia forradalom fordította ki először eredeti értelméből, azután a náciok, napjainkban pedig a szektások.

A Szent-Mihály Bruderschaft fogalma az őskeresztény KOINONIA megfelelője: a sokak és sokfélék közössége. Mert napjainkban már 700 névvel is több van a „taglistán” felsorolva, és ezek lakhelye Izlandtól Dél-Afrikáig, Japántól az USA-ig megtalálható. Noha nem kiáltják ki, hogy csak „ágostai hitvallásúak” lehetnek tagjai, valójában valamennyien a CA-t élik és tanítják, ki-ki abban a konkrét gyülekezetben, ahol éppen lakik. Amiként K. B. Ritter hivatalosan nem „lépett ki soha” a református felekezetből és mégis leghitelesebb „lutheránus” ugyanúgy a német ókatolikus egyház jelenlegi püspöke (Dr. Sigisbert Kraft) is. De ha felsorolhatnám a világhírű neveket, akik felvetették magukat a Bruderschaft listájára, mint „elkötelezettek”, akkor szikrázna a magyar evangélikus papok szeme. Azért engedtessek meg, hogy most ezt mellőzzem.

A LELKIPÁSZTOR IMÁDSÁGA kis ízelítő és minta a Szent-Mihály Bruderschaft fogalmáról, és arról, hogy ki volt Karl Bernhard Ritter, a 20. század egyik alázatos imádkozója, akire érdemes felfigyelni nekünk is. 1968. aug. 15-én halt meg Marburgban.

Csonka Albert

Végre megjelent magyarul

is Ordass Lajos életrajza:

Terray László: Nem tehetett mást Bp. 1990

Kiadja az Ordass Lajos Baráti Kör, felelős kiadó id. Kendeh György

Ezt a norvégul 1984-ben, a LVSZ budapesti világggyűlése előtt megjelent könyvet most bárki olvashatja magyarul is a szerző – fordító jóvoltából. Köszönet érte.

Számomra azért is különösen is érdekes olvasni ezt a 232

oldalal könyvet, mert 1987 nyarán a svédországi Siljan tó partján, Rättvikben olvastam eredetiben. Két éjszakám volt rá. A helyi ny. lelkész, Glen Akerlund adta kezembe, mint amit ismerni kell. Ő büszke volt rá, hogy az északiak előbb olvashatják a „saga-vá” lett életrajzot, mint Ordass saját egyházának tagjai. Akivel csak beszéltem svéd lelkészek közül 1987 nyarán – az LVSZ 40 éves évfordulóján, mindenki ismerte Terray könyvét. Terray László komoly szolgálatot végzett e könyv megírásával nemcsak Berggrav püspök hazájában, de az egész északi evangélikusságban, nemcsak Ordass Lajos személyének ismeretével, hanem azzal, hogy egész egyházunkra felhívta a figyelmet ott, ahol tulajdonképpen nagyon keveset tudnak rólunk.

Ez a magyar változat *bővített kiadás* – az eredetiben nem szerepel a kortárs r.k. Furiakovics Miklós szemtanú írása. Egy élő tanú bizonyásgtétele címen. A magyar olvasó számára is új adatok, élmények kerülnek elő – a magyar ökümené e különös jellegű kiadványában. Ez a felekezeti határokat átszelő írás segíthet, hogy evangélikus egyházunk keretein túl is megbecsülté tegye Ordass Lajos nevét, személyét és egész magyar evangélikus egyházunk szolgálatát pl. római katolikus körökben is. A Csillagbörtön 12 személyes papi börtöncella egyetlen evangélikus „lakója” Ordass Lajos volt, szerzetesek és plébánosok megtanulták becsülni őt.

Terray László könyve *részben* dokumentált anyag – emlékeztetőként sokat segít a Névmutató is – *részben* szépírói eszközökkel szinte naplószerűen leírt életrajz: 1901. február 6-tól 1978. augusztus 14-ig, Torzsától-Budapestig... de főleg a második világháború utáni idők „egyik koronatanújáról van szó”, ahogy a könyv szerzője a könyv értelmét megjelöli és a magyar evangélikusság közelmúltbeli történetének egy szakaszára fényt vet, önértékelésre is vezethet. *Aktuális írás* mindenképpen, nemcsak történeti értékű. A 31. fejezet „Ez is az igazsághoz tartozik”... csak a magyar kiadásban jelenthetett meg, mert Kulcsár Kálmán volt igazságügyminiszter 1990. áprilisában kelt, Ordass Lajos rehabilitációját tartalmazó levelének kópiája. Ebben az özvegyet és családját nemcsak értesíti a miniszter, hanem *meg is követi*. 1984-ben egy ilyen levél még elképzelhetetlen lett volna. az eredetiben a könyv lezárul a Luther wormszi szavára utaló mondatl: *Másként nem tehetett*. Talán a magyar változatban is ez lett volna a jobban hangzó cím, legalább is a reformáció történetét ismerő emberek szemében vagy fülében.

Szépafalusi István hallatlan sok és precíz munkájának a három kötetes „Lila könyvek”-nek – ahogyan sokan nevezik egyházunkban – méltó párja ez a könyv, ha más is a célja és más forrásokat is fölhasznál, személyes élményekkel kiegészítve. Természetes, hogy ilyen méretű könyvben nem lehetett mindent megfmi Ordassról, de éppen ez a válogatás és egyensúlyérzék lehetett a könyv egyik erőssége. Könnyebb olvasmány, mint a lábgyezetekkel bőven ellátott Szépafalusi gyűjtemény. Mindkettő a maga módján szolgál. – Az is természetes, hogy Terray László leegyszerűsítette azt a helyzetet, amit háttérként ábrázol, nemcsak a norvég olvasók érdekében, de a magyar olvasókra is tekintettel. A dolgok, események, véleményütközések, a fehér-fekete-figurák a valóságban sokkal bonyolultabbak, színesebbek, vagy árnyaltabbak voltak-érezhetik a kortárs olvasók.

Terray László nagyon jó szolgálatot tett nemcsak azoknak, akik kortársak voltak, hogy újrálják Ordass Lajos életének eseményeit, hanem a fiatal nemzedéknek is, amelynek tagjai csak hírből, nagyon különböző aspektusból ismerték Ordass Lajos gazdag tartalmú életét és szolgálatát.

Második olvasásban is meglepett, hogy Terray László ugyanúgy ismerte Ordass életét, mint Túróczyét, akihez pedig talán magyarországi tartózkodása, teológus éve során közelebb állt. A lelképásztor szerkesztőjeként várok tőle Túróczy püspök életéről és szolgálatáról cikket, s talán a MEE várhat egy ugyanilyen Túróczy életrajzot is!

Ordass Lajos tavaly megjelent imádságos könyvéről írtam annak idején recenziót az Evangélikus Életben. Azt írtam akkor, hogy amíg egyesek dicsőítették, mások meg ócsárolták őt, addig Ordass Lajos imádkozott, ez volt O.L. legigazibb arca. Most Terray kitűnő Ordass életrajza ismételt olvasása után hadd álljon itt az az igehirdetés-vázlat, aminek alapján halála 10 éves évfordulója napján és órájában sírjánál – családja kérésére – prédikáltam, egy héttel egyházunk hivatalos megemlékezése előtt, 1988. augusztus 14-én. – dr. Harmati Béla püspök aznap délelőtt a Deák téri templomban a prédikációban említést tett az évfordulóról, és az oratio ocumenikében imádkozott a családjáért és egyházunkért.

Textusom Zsid 11,1-2 32-38 és Zsid 12,1-2 12-15 volt. Ez a szöveg még sajtóban nem látott nyilvánosságot.

Szoloz László ny. lelkész, a megemlékezést követő napon ezt írta nekem. „Kedves Kari! A magam részéről is köszönöm tegnapi méltó megemlékezésedet. Tíz évvel ezelőtt én sem lehettem jelen a temetésen, mert nem voltam idehaza. Mind a családdal, mind a Deák térirel való kapcsolatomban indított arra, hogy ezen a megemlékezésen vegyek részt, mely különben is Lajosunk halála évfordu-

lójára esett. Ismételten köszönöm, hogy veletek lehettem”.

Talán ez az igehirdetés és ez a baráti néhány sor is hozzátartozik már az Ordass életrajzhoz...

Minden a hit!

Gyászoló Család, emlékező Gyülekezet!

Ezen a napon és ebben az órában, Ordass Lajos halálának 10 éves évfordulóján ígét hallgatni jöttünk össze, hitünk erősödésére...

Beszélhetnénk magunkról...... én pl: először vagyok itt lutherkabátban, mert 10 éve megtiltották)... *beszélhetnénk arról*, aki elment, jelleméről, vívódásairól, értékeléséről..., *beszélhetnénk egyházunkról*, az elmúlt évtizedekről és a máról – de mi azért vagyunk együtt, hogy hitben erősödjünk... azért a felolvasott szakasz: a hit egyetlen meghatározása, a hit emberi, a hit Fejedelme, a hit hétköznapi következményei – ez a felolvasott rész tartalma, Isten vándorló népének vizsgáló iratából, a Héber levélből. Aktuális mondanivalója kétségtelen.

1. *A hit bizalom és meggyőződés*, erről tettek bizonyosságot a régiek, hitben őseink, akikről azt írja az előző fejezet vége: nem veszítették el bizalmukat, nem voltak a meghátrálás emberei, .. az én igaz emberem hitből fog élni... mi sem vagyunk a meghátrálás emberei, hogy elvezzünk, hanem a hitéi, hogy életet nyerjünk...

2. *A hit embereiről szól hosszasan a 11. fejezet*. Nem a hit hőseiről, hanem a hit modelljeiről, Abeltől Ráhábíg, majd a felolvasott neves és névtelen férfiakról, asszonyokról, akikre nem volt méltó a világ, akik a bizonyosságok fellegei. *Ezek sorában látom Ordass Lajost is*. Sofkéle jelzővel illették már barátai és ellenségei egyaránt... én ezt tartom egyedül alkalmasnak: *a hit embere volt...* aki mint lutheránus tudta, hogy a hit egyszerre ajándék és meggyőződés. Ha ennek látjuk őt, úgy *nem esünk embermagasztalás* vétkébe, amitől irtóztott... s amiért kérte, hogy ne legyen temetésekor más, csak igeolvasás és imádság... és *nem esünk a napi értékelés csapdájába sem*.

3. *A hit fejedelméről*, kezdőjéről és bevégzőjéről szólnak a következő versek: Jézus Krisztusról, akit Ordass Lajos úgy szeretett, hogy meditációiban bizalmasan beszélgetett vele, s akiről vallotta, hogy ha mindenki elhagyta is. Ő vele maradt... Nézzünk fel Jézusra! Ez a jó irány itt is, ma is, holnap is.

Louis Armstrong néger énekes, hívó keresztény ember, egyszer ezt vallotta: Életem mottója, amit énekel is: Look up some times! (Nézz fel néha!)... ez a keresztény életút. Nézz fel Istenre!

Harminckét évvel ezelőtt, nyáron a Deák téri templomban prédikált Fuglsang Damgaard dán primás-püspök. Kiváltságom lehetett, hogy én tolmácsoltam. Mt. 17-ről beszélt, Deák-téri oltárképünk textusáról. Az északiaknak kedves textus, külön ünnepük a megdicsőülés ünnepe, Kristi förklarningsdag. Angolul beszélt, de a legkedvesebb verset dánul mondta: *de soa ingen uden Jesus alene*. „Nem láttak mást, csak Jézust egyedül” Jesus alene... Ordass Lajos élete títka ez volt... Jézus alene. Nem akart tudós teológus lenni, még nagy egyházi diplomata sem. Jézust szerető ember akart lenni. SOLUS CHRISTUS!

4. *A hit következményekkel jár...* A Héber levél felszólítja olvasóit, „ezért tegyünk le minden terhet, a bennünk megkőrmékező bűnt, így fuggunk meg az előtünk levő pályától”! Ordass Lajos letette... Jézust, Mesterét akarta követni. Konzekvensen járta, „futtotta” a keresztény életút pályáját, figyelte az ígét és segített, segít nekünk is érteni az ígét: „ezért a lankadt kezelet emeljétek fel”: az imádság pozíciója ez az ótestamentum népénél..., a megroskadt térdeket erősítsétek meg.. egyenes ösvényen járjatok.. törekedjétek mindenki iránt békességre és szent életre... ügyeljétek arra, hogy a keserűség gyökere felnövekedve kárt ne okozzon és sokakat meg ne fertőzzön”... mennyi keserűség gyűlt össze a mi nemzedékünkbe! ... micsoda aktuális jótanács-sorozat ma is!

Azzal fejezem be, ami szubjektív vallomás is: 1964 pünködjén levelet kaptam tőle – nem az elsőt, nem az utolsót –, benne két Kierkegaard prédikáció frissen készült fordítása. Néhány sorát idézem: „Örömmel szoktam hírt hallani igehirdetői és lelkigondozói szolgálatodról. Határozottan evangélikus tanításnak mondják. Boldog vagyok, valahányszor ezt hallom. Nemrégiben kaptam meg Kierkegaard gyűjteményes kiadását, amelyet szorgalmasan olvasgatok. Két Kierkegaard beszéd nekem sokat mondott. Rád is gondoltam. Megküldöm azzal a reménységgel, hogy szívesen fogadod... Szeretettel ölel öreg bátyád Ordass Lajos.”

S a Kierkegaard prédikáció vége: „Minden a hallgatón fordul meg! Ha szeretjük Istent, minden javunkra van: Oh, kedves hallgatóm, aki megszoktad, hogy mindent az előadótól várj, itt most megláthatod, minden a hallgatón fordul meg. Nem a beszéd kelt riadalmat az egyikben, és nem a beszéd nyugtatja a másikat. A beszédben önmagát értette meg az egyik is, a másik is!”

– Itt is, ma is minden a hallgatókon múlik. Ámen.

Andorka Rudolf

A szociológia önértelmezésének változásai: lemondás a világmagyarázatról és a világmegváltásról

Amikor egy tudomány megszületik, az ifjúságra jellemző nagyot akarással és önbizalommal hajlamos azt hinni és hirdetni, hogy képes megmagyarázni az emberiség változásának törvényeit és megmondani, merre kell az emberiségnek fejlődnie. Hosszabb-rövidebb idő után azonban a tudomány „fel nő”, „éretté válik” és ennek egyik jeleként szerényebbé, belátja korlátait mind a magyarázat, mind a programkijelölés területén. Ezzel együtt szokott járni, hogy „fiatal korában” a tudomány úgy gondolja, hogy minden más rokontudomány helyére léphet, „érett korában” viszont belátja, hogy más tudományokkal együttműködve tud a legjobban előrehaladni a valóság megismerése felé.

A szociológia megszületését *Auguste Comte*hoz (vagy *Saint-Simon*hoz, akinek titkáráként Comte egy ideig tevékenykedett) szokták kapcsolni. Magát a „szociológia” nevet is ő „találta ki”. A szociológiát a hat alaptudomány (matematika, csillagászat, fizika, kémia, biológia és szociológia) között a hierarchikusan legmagasabb rendűnek tekintette, mert a társadalmi fejlődés törvényszerűségeit képes megmagyarázni. Erre a természettudományos módszereket használja fel, ezért nevezte a szociológiát korábbi műveiben a „társadalom fizikájának”. Feltételezte, hogy az emberi társadalomban ugyanolyan determinisztikus törvényeket lehet felfedezni, mint ahogyan a XIX. században a természettudományok a természetben determinisztikus törvényeket véltek kimutatni. Az emberiség fejlődésében ennek megfelelően három nagy korszakot látott egymás után következni: 1. a teológiai vagy fiktív stádiumot, amelyben az eseményeket természetfeletti okokkal magyarázzák, 2. a metafizikai vagy absztrakt stádiumot, amelyben filozófiai spekulációval az események lényegét próbálják megragadni, 3. a pozitív vagy reális stádiumot, amelyben a valóság megfigyelése alapján meg tudják állapítani az események közötti tényleges kapcsolatokat és így racionálisan előre tudják látni a jövőt (Comte, 1979).

A Comte munkássága óta eltelt más-

félszáz évben a szociológusok fokozatosan távolodtak az általa megfogalmazott nagy ambícióktól, a szociológia egyre inkább szaktudománnyá vált. Ez a fejlődés nem mindig volt egyenes vonalú. Például a második világháború utáni húsz évben nagy léptekkel haladt előre a „professzionizálódás”, az 1960-as évek második felétől viszont újra nagyobb számú szociológus és irányzat lépett fel azzal az ígérennyel, hogy egyértelműen megmagyarázza, sőt előre lássa az emberiség világtörténelmi fejlődését. (Ezeknek a szociológusoknak, a „történelem bizalmasainak” szellemes szépirodalmi karikatúráját írta meg M. Bradbury, 1979). Az idén júliusban Madridban tartott szociológiai világkongresszuson számos szociológus válságnak nevezte azt a helyzetet, amelybe a szociológia ennek következtében az 1970-es években jutott, de úgy látta, hogy az 1980-as évek végén, többek között a világban bekövetkezett nagy változások, nem utolól sorban a kelet-európai átalakulás hatására a szociológia kezdett kiemelkedni ebből a válságból.

Az alábbiakban az utolsó évek nemzetközi szociológiai irodalma és a világkongresszuson elhangzott előadások alapján próbálom meg felvázolni, merre tart a világ szociológiája.

Úgy látom, hogy ma a legtöbb szociológus elfogadja *Karl Popper* bécsi származású angol tudományfilozófusnak már az 1940-es években kifejtett gondolatait a tudományok módszeréről. Eszerint ha felvetődik valamilyen megoldandó probléma, akkor a szociológus megpróbál egy elméleti hipotézist felállítani annak magyarázatára, majd valamilyen módon empirikus adatokat gyűjt, és azokkal összevetve ellenőrzi a hipotézisét. Ha az empirikus adatok nem cáfolják meg a hipotézist, átmenetileg a lehető legjobb magyarázatnak mondhatja, mindaddig, amíg egy újabb empirikus megfigyelés nem cáfolja meg azt. *Popper* (1976) szerint tehát elméleti hipotéziseinket sohasem tudjuk végérvényesen igazolni, csupán annyit állíthatunk, hogy meglévő ismereteink azokat nem cáfolják meg, de mindig nyitva van az a lehetőség, hogy

később megcáfolódik a hipotézis, és egy új, jobb hipotézist kell kidolgozni. *Eszerint a szociológia sohasem képes a „végső igazságot” megismerni.* Nagyon lényeges és természetesen sokak által nagyon vitatott *Popper*nek az a tétele, hogy minden olyan tudományos elmélet, amelyet nem lehet a valósággal összevetve cáfolni (ilyen például *Popper* szerint a marxizmusnak a jövőbeni társadalmi fejlődésre vonatkozó felfogása, valamint Freud pszichoanalitikus elmélete), nem tekinthető tudománynak. (Ettől még hasznos lehet ilyen elméleteket megfogalmazni, de tévedés azokat tudományosan igazolt elméleteknek tekinteni.) Ennek elfogadása természetesen *nagyfokú szerénységre indítja a szociológusokat*, de visszatérhetjük őket súlyos tévedésektől is. Egyszerűbben, de számomra nagyon szimpatikusan fogalmazta meg a szociológiai „szerénység álláspontját” *Artur Meier* kelet-berlini szociológus, a világkongresszus programját összeállító alelnök, a záróelőadásban: „Szomorú lenne, ha azt hinnénk, hogy tudjuk a végső választ, mert ez jövőbeni kutatásaink halálát jelentené”.

Mivel a legtöbb „nagy elmélet” nem cáfolható empirikusan, hanem lényegében a „hiten” alapul az elfogadtatásuk, a szociológusok nagy része sokkal tartózkodóbbá vált a nagy elméletekkel szemben. Ismét uralkodóvá vált *Robert Merton* (1980) 1949-ben kifejtett álláspontja, hogy a szociológia elsősorban „középszintű elméleteket” használjon, tehát olyanokat, amelyek egy jól körülhatárolt jelenségnek egy adott társadalomban és korszakban (például a bűnözés a XX. század közepén Amerikában) való magyarázatára szolgálnak. A szociológia egyik „legnagyobb és legerőteljesebb nagy elmélete” a marxizmus volt. A belőle való kiábrándulásban szerepet játszott a marxizmusra hivatkozó kelet-európai politikai rendszerek összeomlása. Szeretnék azonban utalni arra, hogy a jelenleg Magyarországon nagyon divatosá vált liberálisizmus (*Hayek*, 1944; 1982; *Ludassy*, 1989) ugyanúgy nem igazolható vagy cáfolható, mint a marxizmus jóslatai az emberi társadalmak jövőbeli fejlődéséről.

Popper (1989) az ilyen történelmi jóslatok miatt beszél a „historicismus nyomorúságáról” és kritikája egyszerre irányult Platon, Hege és Marx ellen, mert szerinte az ilyen historicista elméletek inspirálták mind a marxizmust, mind a fasizmust (Popper, 1974).

Mindez nem jelent elméletellenességet a mai szociológiában. Éppen ellenkezőleg, a világkongresszuson kifejezetten hangsúlyozták az új elméletek kidolgozásának szükségességét. Termékenyítően hatnak a régi nagy elméletalkotók, Marx, Weber, Durkheim gondolatai is. De, mint Piotr Sztompka lengyel szociológus mondta, *egyetlen kizárólagos elmélet helyett az elméleti pluralizmust tartjuk kívánatosnak*

A nagy elméletek azon a filozófiai felfogáson alapultak, hogy a társadalmi fejlődést determinisztikus törvények uralják. Nem minden elmélet, de közülük sok azt is feltételezte, hogy a gazdaság változásai az elsődlegesek, és azok határozzák meg a társadalmi intézményeknek és a tudatnak a változásait. Ezt hirdette a marxizmus, vagy pontosabban: annak vulgármaterialista változata, de a Nyugaton az elmúlt évtizedekben divatos ipari társadalomelmélet is. Az utóbbi szerint a gazdasági fejlődés, az iparosodás szükségképpen egyforma változásokat fog hozni minden társadalomban, az iparosodott világ így egyszínűvé fog változni. A világkongresszuson tartott elnöki előadásában Margaret Archer angol szociológus ez utóbbi elméletet bírálta. Rámutatott, mennyire változatos maradt a fejlett országok társadalmi berendezkedése és kultúrája. Még nagyobb változatosságot fedezett fel az utolsó években gyors gazdasági fejlődésnek indult ázsiai országokban. Külön kiemelte, hogy a *szekularizáció tétele*, amelyet az ipari társadalom elméletének egyes képviselői hirdettek, teljesen tévesnek bizonyult. Alain Touraine francia szociológus pedig egyenesen úgy látja, hogy a *modern társadalmakban a spirituális értékek a korábbinál nagyobb szerepet fognak játszani*.

Ahogy a társadalom szintjén nem érvényesülnek determinisztikus törvények, úgy az egyén cselekvését, gondolkodását sem determinálják rajta kívülálló társadalmi erők. A szociológia klaszikusai közül Marx és Durkheim (1978) nagyon erősen hangsúlyozták az egyén társadalmi determináltságát. Ez akkor azt a célt szolgálta, hogy ellensúlyozzák azt az uralkodó individualisztikus felfogást, hogy az ember a társadalmi környezetétől teljesen függetlenül dönt. Azt, hogy a konkrét társadalmi jelenségek magyarázatánál ennek milyen messzemelő jelentősége van, az alkoholizmus példájával érzékeltetem: Ha az individualisztikus megközelítést alkalmazzuk, akkor az al-

koholizmus oka az egyén valamilyen lelki tulajdonsága, némileg leegyszerűsítve az erkölcsi romlottsága. A szociológiai megközelítés viszont az egyén társadalmi helyzetéből származó feszültségekre, a társadalmi környezet ivási „kultúrájára” mutat rá a mértéktelen ivás okai közt. Mondanom sem kell, hogy az alkoholizmus megelőzésére és gyógyítására vonatkozóan is nagyon eltérő javaslatok következnek a két fenti megközelítésből.

A keresztyén emberkép az önálló döntésre való képességet és ezért az egyéni felelősséget hangsúlyozza, tehát távolról sem determinisztikus (Balswick, 1987).

A legutóbbi időben azonban a szociológia érdeklődésének középpontjába kerül az *egyén és a társadalom viszonya* és ezt sokkal árnyaltabban értelmezik, mint a korábbi felfogás, amely az egyént a társadalmi erők által teljesen determinálnak mondta. Az új felfogás szerint a társadalmi környezet befolyásolja ugyan az egyént, meghatározza azokat a feltételeket, amelyek közt az egyén cselekedhet, de az egyén mégis maga dönti el, hogyan cselekszik, és nyitva áll számára a többféle döntés lehetősége. Továbbá a társadalom valójában nem a tagjaitól teljesen függetlenül és azok által befolyásolhatatlanul létezik, hanem az egyének cselekedetei hozzák létre a társadalmi feltételeket (Giddens, 1979, 1987). Tehát az egyének cselekedetei és döntései formálják a társadalmat.

Az indeterminizmus vagy nem teljes determinizmus következménye, hogy a szociológia nem jósolhatja meg azt, ami a társadalomban a közeli vagy távoli jövőben történni fog. Bizonyos tendenciákat – például a halandóság alakulását – előre lehet becsülni (bár itt sem tudjuk megmondani, hogy például mi lesz az AIDS betegség hatása), másokat különösképpen a politikai változásokat nem lehet pontosan előre látni. Ez nagyon látványosan világossá vált a világ szociológusai számára az elmúlt két évben, mert – mint a világkongresszuson ismételtén elhangzott – *egyetlen társadalomtudós sem számított arra, ami Kelet-Európában 1988. és 1990. közt történt*. A magam részéről nem is hiszem, hogy ez elvárható volna a szociológiától. Csupán azt tudjuk megtenni, hogy kimutatjuk a különféle kedvezőtlen jelenségeket és tendenciákat, és jelezzük azok megváltozásának szükségességét. Ezt a magyar szociológia és a többi társadalomtudományok megtették (Mozgó Világ, 1988).

Mindez egyben azt is jelenti, hogy a szociológia végleg lemond világmegváltó ambícióiról. Saint-Simon az ipari társadalomtól, Comte a pozitív tudományos stádiumtól, Marx a kommunizmustól várta, Hayek a liberalizmustól várja a „földi

paradicsom” eljövételét, az emberiség történelmének beteljesedését. Az ipari társadalomról, a tudományról és a kommunizmusról már kiderült, hogy nem hozzák el az „Isten országának” valamilyen evilági megfelelőjét vagy pótlékát. Ezért – úgy látszik – a szociológia megfogadja Popper (1963) tanácsát: ne gondoljuk, *hogy mindent tudunk; legyünk intellektuálisan alázatosak; dolgozzunk inkább a konkrét bajok elhárításán, mint valamilyen absztrakt jó célok megvalósításán*. Azt ugyanis viszonylag könnyen megmondhatjuk, hogy melyek a legnagyobb bajok a társadalmunkban, de azt sokkal kevésbé vagyunk képesek eldönteni, hogy milyen lenne az ideálisan jó társadalom.

Ez a hozzáállás nemcsak a szociológia szaktudományosságát erősíti és társadalmi hasznosságát növeli, hanem csökkenti a más tudományokkal való konfliktusait is. *E szerény megközelítés alkalmazása esetén ugyanis a különböző tudományok nem helyettesíteni kívánják egymást, hanem kiegészíthetik egymás nézőpontjait és tudásanyagát. Úgy gondolom, hogy ez érvényes lehet a teológia és a szociológia viszonyára is*.

Idézett szakirodalom

- Balswick, J.O., 1987, Sociology, Christianity and Humanity. In Swatos, W.H.Jr. szerk.: Religious sociology. New York. Greenwood Press. 15-24.p.
- Bradbury, M., 1979, A történelem bizalmasa. Budapest. Európa.
- Comte, A., 1979, A pozitív szellem. Budapest. Magyar Helikon.
- Durkheim, E., 1978, A társadalmi tények magyarázatához. Budapest. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Giddens, A., 1979, Central problems in social theory. London. Macmillan.
- Giddens, A., 1987, Social theory and modern sociology. Cambridge. Polity Press.
- Hayek, F.A., 1944, The road to serfdom. London. Routledge and Kegan Paul.
- Hayek, F.A., 1982, Law, legislation and liberty. A new statement of the liberal principles of justice and political economy. London. Routledge and Kegan Paul.
- Ludassy Mária, 1989, Szabadság, egyenlőség, igazságosság. Budapest. Magvető.
- Merton, R.K., 1980, Társadalomelmélet és társadalmi struktúra. Budapest. Gondolat. Mozgó Világ, 1988, A helyzet. Merre menjünk? Budapest. Műzsák.
- Popper, K., 1963, Conjectures and refutations. The growth of scientific knowledge. London. Routledge and Kegan Paul.
- Popper, K., 1974, Unended quest. An intellectual autobiography. London. Fontana.
- Popper, K.R., 1976, A társadalomtudományok logikájáról. In Papp Zsolt szerk.: Tény, érték, ideológia. Budapest. Gondolat. 279-301.p.
- Popper, K.R., 1989, A historicizmus nyomorúsága. Budapest. Akadémia.

Fórum

Országos Egyházi Rendkívüli Közgyűlés

A zsinat összehívása meghirdetésének alkalmából
Budapest, 1990. november 30. 13 óra Püspöki jelentés
Tisztelt Közgyűlés! Kedves Testvérek!

A második dimenzió

Ez évben jelent meg nálunk Herbert Marcuse német származású amerikai filozófus társadalomkritikai műve „Az egydimenziós ember” (Kossuth Könyvkiadó). Huszonhat éves késéssel csak most olvashatjuk magyarul a mai ipari társadalom kritikáját az egydimenzióssá torzított, a munka, a robot, a termelés és a fogyasztás dimenziójába szorított emberről.

A jézusi meghatározás szerint az egyház „két-dimenziós”, az evangélium jánosi megfogalmazása szerint „világban, de nem elvilágból” él. Az emberi, a történelmi oldal mellett spirituális, történelmet átjáró és azon felülemelkedő dimenzió létetemenyese. Újra és újra hangsúlyoznunk kell a „proprium”, a sajátos krisztusi mondanivaló jelentőségét. Vajon mennyire tudjuk felmutatni az etikai bibliai normák szükségességét, a keresztyén értékrendszer megvalósítását? Különösen is önvizsgálatra indít az a tény, hogy október 15-én Debrecenben a Magyar Bibliatanács meghívására együtt ünnepeltük Károli Gáspár Vizsolyban megjelent teljes magyar Bibliafordításának négyszázadik évfordulóját. Vajon mennyire látjuk meg a magyar közéletben, az emberek egymás közötti viselkedésén, hogy hazánk keresztyén háttér?

Egyházunk feladata, hogy a „második dimenziót”, a hétköznapi mellett az ünnepet, a robot és fogyasztás materiális dimenziója mellett a spirituális mutassa fel, azaz „nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, amely Isten szájából származik” (Mt 4,4). Igehirdetés és evangélizáció, a szentségek kiszolgáltatása, tanítás és vigasztalás az, amit mások nem végeznek el helyettünk.

A spirituális dimenzió felmutatására és megélésére hadd hozzak egy nemzetközi példát.

Ez év november 5-én és 6-án Újvidéken, Jugoszláviában találkoztak először a romániai ortodox, református és evangélikus és a magyarországi református, evangélikus és baptista egyházak vezetői. Ezt a megbeszélést évek óta szorgalmaztuk már magyar részről. Az évtizedes meg nem értés és szembenállás után kinyilvánítottuk, hogy „nincs más megoldás, mint a kiengesztelődés”. A közös nyilatkozat aláhúzza, hogy „összinte bűnbánattal, mélyen sajnáljuk minden múltbeli hibánkat és kompromisszumunkat ... Egyházaink kijelentik, hogy országainkban valamennyi népnek és etnikai kisebbségnek azonos jogokkal kell rendelkeznie, és lehetővé kell tenni, hogy saját iskoláikban, kulturális intézményeikben és az élet minden területén gyakorolhassák kultúrájukat... A romániai egyházak, legnagyobb sajnálatukra, sokszor kényszerültek csöndben maradni az emberi jogok és etnikai kisebbségek megsértésének elítélésében. ... Elhatározzuk, hogy hasonló jellegű találkozókat hívunk majd össze és reméljük, hogy azokon országaink többi egyháza is részt vesznek majd”.

Valami felragyogott a „második dimenzióból”, egy lépést tettünk a kiengesztelődés és gyógyulás folyamatában. azt gondolom, sok ilyen lépésre van szükség kicsiben és nagyban, egyéni, családi, egyházi, társadalmi és nemzetközi méretekben.

Mennyire tudjuk megvalósítani ezt a második dimenziót saját körünkön belül? Hiszen az a szomorú helyzet, hogy híveink és egyházunkon kívül élők csodálkozására vagy sokszor öröme országos felgyűlésünk egyik újságunkban megjelent írásának címét idézve, lelkészek támadtak az egyház ellen. Fokozta a bajt, hogy bevetették a hazugság, a ferdtetés, az ocsmány gyalázkodás minden formáját is. Sajnos, országunk még nem érte el az európai kultúrmentezetek jellemző helyzetet, hogy a magyar médiák, újságok és a televízió minden

esetben megkérdézza a megtámadottat és a másik felet.

Az ellentmondásos helyzetben sok gyülekezeti tag és lelkész is megkeseredett, elvesztette munkakedvét és megrendült a hite és bizalma.

A mai rendkívüli közgyűlésünkön meghirdetjük törvényalkotó zsinatunk összehívását. Jó alkalom ez, hogy újra odaforduljunk a sajátos egyházi feladatokhoz, hiszen egész egyházi életünk szabályozó rendszerét megújítani, új törvényeket alkotni, ez óriási feladatot jelent. Több egyházmegyében, ahol eddig nem vették elég komolyan az előkészületeket, most döböntek rá arra, hogy lejár év végével a közvetlen javaslatok ideje, ők pedig még az alapkérdéseket sem vitatták meg.

A zsinati előkészületek során végleg föl kell adnunk az amerikai típusú „catch-as-catch-can” birkózás módszerét, ami a másik ellen bármilyen fogás alkalmazását jelenti, azaz más szóval pankrációt. Több teológiai tisztázásra és teológiai elemzésre van szükségünk a személyes ellentétek keresése helyett. Az a véleményem ugyanis, hogy az egyes ellentétes vélemények mögött kibeszéletlen és rejtett teológiai ellentétek húzódnak meg, illetve olyan egyháztörténetből már ismert magatartási formák, amelyek újra és újra megjelennek.

Így láthatjuk például, hogy több olyan lelkészünk is van, aki a pápai csalatkozhatatlansági tanítást alkalmazza magára és zsinati elképzeléseire. Van, aki olyan messzire megy, hogy azon kívánja lemérni a zsinat és minden más egyházi munka, így az egyházi vezetés eredményességét, hitelességét, mennyire felelnek ezek meg a saját elképzeléseinek. Ha nem egyezik a gyülekezet presbitériumának, az egyházmegyének, az egyház vezetőinek a véleménye az övével, akkor azok nem legitim vélemények.

Több teológiára, több beszélgetésre és tisztázásra van tehát szükség a zsinati folyamatban! Éppen a lelkési karnak kell megtanulnia, a klerikusoknak, benne természetesen az espereseknek és a püspököknek is, hogy a spirituális dolgokban való nagyobb feladatok felelősséget jelentenek, lehetőséget adnak a szélesebb körű szolgálatra. A hierarchia nem hiero-archia, azaz szent elsőség, hanem hiero-diakónia, azaz szent szolgálat! A múlt teológiai tévedései miatt nem szabad megfélemlenünk Isten és emberek szolgálatáról. Az, hogy a múlt évtizedekben ezt a diakóniai teológia keretében „kiszolgálásnak” értelmezték az állam irányában, nem jelent ma felmentést a bibliai értelmű, jézusi szolgálat alól!

„Evilágban” vagyunk, annak minden nehézségével, környezetünk gondjaival és bűneivel együtt, amit csak tetéznék saját mulasztásaink és bűneink. Ugyanakkor az az evangélium, a jó hír, hogy „nem evilágból” élhetünk, azaz Jézus bűnbocsánata, szeretete, békessége ölelhet át. A hívó ember nem „magabiztos”, hanem „Krisztusban-biztos” ember, „a második dimenzió”, a spiritualitás embere. A lutheri reformátor 95 tétel elején nem véletlenül áll ott mint első a megtérésre, bűnbocsánatra, megújulásra való felhívás. A spirituális dimenzió hangsúlyozása azt is jelenti, hogy gyülekezeteink, egyházunk, országunk, a világ megújítását, reformálását önmagunkon kell kezdeni, ahogyan a régi imádság mondja: „Uram, változtasd meg az egész világot, és ezt a változást kezd el rajtam!”

A második dimenzióban való gondolkodás velejárója az is, hogy a sokszor ismételt tétel szerint a struktúrák nem elsődleges, hanem másodlagos, a proprium után következő dolgok. Tehát például nem lehet a zsinatot azzal kezdeni, hogy területi rendezési törvényt hozunk addig, míg a spirituális szolgálatból adódó alapkérdések el nem dőltek. Hozzájárul ehhez az is, hogy a gyülekezetekben folyó felmérés nem ért véget. A zsinatnak szembe kell nézni azzal a ténnyel is, hogy mennyi az egyháztagunk. Minden más történelmi egyháznak is feladata ez a szembenézés a mai valósággal. Amint az bizonyosnak látszik, egyháztagság tekintetében csak a népegyházi lélekszám fele az, akikkel számolhatunk. Ennek a ténynek döntő jelentősége van misszióknak, szervezésünk, törvényalkotásunk számára. A központi egyházi struktúra kiszolgáló és nem uralkodó jellege miatt a gyülekezeti munka segítése a megszervezendő, olyan infrastruktúra kialakításával, amelyik arányos a feladatokkal. A jelenlegi központi infrastruktúra ugyanis elégtelen, a megnövekedett feladatokkal nem tudunk megbirkózni

adminisztratív területen. Az államosított egyházi ingatlanok, lakások és hivatalok visszaadásának ígérete a megfelelő törvény előterjesztésével a jövő évben, reményt ad arra, hogy ebben a helyzetben segítséget kapunk.

A struktúra másodlagossága viszont nem jelenti azt, hogy semmi jelentősége sem volna egyházi életünkben. Éppen most érezzük, amikor 1966-os Egyházi Törvényeink körül a deregulálás tekintetében annyi vitánk támadt, hogy mennyire szükséges az egyház szolgálatához a külső jó rend, amegalapozott törvények rendje. Itt külön kitérek arra, hogy vannak olyan kísérletek, hogy zsinati munkánkat úgy intézzük, hogy semmiféle formai kifogás, alaki panasz ne érje a törvényalkotó munkát.

Hadd fogalmazzam kicsit élesebben: nem gondolom, hogy a mai egyházi helyzetben olyan zsinati munkát, olyan törvényeket tudnánk alkotni, és olyan módon, hogy mindenki számára kielégítő legyen. Tehát nem számolok azzal, hogy nem lesz ellenvélemény egyes részletekben vagy az egészre vonatkoztatva. Itt kellene megtanulni nemcsak egyházunkban, hanem egész társadalmunkban azt a szabályt, hogy többségi vélemény és kisebbségi vélemény milyen módon tud egymás mellett élni. Akkor lehetséges ez, ha nem személyi hanem a közös jó keresésének kérdéseiben, közös programban találkozhatnak valahol a vélemények.

Egyházunk elmúlt három esztendejére az volt a jellemző, hogy az oppozíciós és a vezetést és intézkedéseit megkérdőjelező kritikák nem más programból, ütöképes változat előterjesztéséből, hanem személyeskedő és egy-egy részletet félremagyarázó vagy másképpen értett törvényolvasásból származtak. Az egyházi elnökség 1990. márciustól van hivatalban a jelenlegi összetételben és kínosan vigyáztunk arra, hogy formai vagy tartalmi szempontból érkezett kritikákra nézve megfelelő módon intézkedjünk. Nem számítom ide a rosszindulatból, szakmai-jogi és teológiai tévedésre alapozott kritikákat. Az eddigi tapasztalatokra építve azt mondhatom, hogy nehezen tudom elképzelni, hogy új törvényeinket mindenki elfogadhatóan tartja majd, és azok legitimitását, érvényességét ugyanúgy megkérdőjelezi majd, mint minden egyéb mostanit. Lényegesnek viszont azt tartom, hogy egyházunk nagy többsége álljon oda a munka elvégzéséhez és az eredmények megvalósításához a zsinati törvényalkotás folyamatában. Óriási feladataink vannak egyházi hagyományaink és egyházi rendünk ismeretétésének terén. Hiszen a beadott zsinati hozzászólások azt mutatják, hogy lelkészeink közül sokan alapvető egyházi jogi és teológiai kérdésekben is bizonytalanságban vannak.

Lényegesnek tartom, hogy kétezerre és tovább szóló törvényeink legyenek! Olyan kerettörvényekre gondolok, amelyek kiegészíthetők, ahogyan az egyes részletekben erre az élet változásai minden törvényt kényszerítenek, mégis az egyházi alapkérdésekben, mint az egyháztagság, a persbitériumok és a közgyűlések viszonya, a lelkesítő és nem-lelkesítő elem aránya, a gyülekezeti alapelv, az önkormányzati lehetőségek az egyes egyházi szinteken a gyülekezeti szintől felfelé, ezekben a dolgokban évtizedekre előre néző törvényeket kell alkotni. A régi alapelv szerint a lényeges kérdésekben egység, a lényegtelenekben különbség, mindenképpen pedig szeretet szükséges!

Tisztelt Presbitérium!

Rendkívüli közgyűlésen nem tartozom részletes jelentést adni. A zsinati munkához elengedetlenül szükséges, hogy az egyes egyházi testületek közgyűlései összeüljenek és megválasszák 1991. júniusáig a zsinati küldötteket. 1991. tavaszán rendes országos közgyűlést kell tartanunk zsinati tagok választása tárgyában is. A mai közgyűlésen azért nem gondoltunk erre, mert az országos küldöttek, megfelelő szakemberek és egyes csoportok vagy egyesületek képviselőiben (pl. ME-VISZ, Diakonissza EGYesületek, stb.) az egyházmegyei és egyházkerületi választások után jelölhetők.

Szeretném jelentésem végén egységre, nagyobb szeretetre és fokozottabb együttes munkára kérni egyházunk tagjait. A törvényalkotó zsinati munka mellett identitásunk, szolgálatunk teológiai kérdéseit is fel kell dolgozunk. Isten adjon áldást a gyülekezetek és egyházi szervezetek életére. Minden gyengeségünk, bűnünk és mulasztásunk mellett Isten sok áldással ajándékozott meg az elmúlt időszakban, nyitott kapuk állnak előttünk, egyházunk missziós, evangélikációs lehetőségei óriásiak. Veni Creator Spiritus!

Megköszönöm az Országos Egyház tiszttségviselőinek, az Elnökségnek, munkatársaimnak a segítséget és jó munkát. Istentől áldott ádventet és karácsonyt kívánok, és kérem jelentésem elfogadását.

dr. Harmati Béla püspök-elnök

A zsinatról

A zsinat egyik fontos feladata lesz a püspöki hatáskör átgondolása. Ha visszafelé tekintünk, azt látjuk, hogy a püspök nemcsak beleszólt minden, az egyházat érintő kérdésbe, hanem legtöbbször a végső döntést is ő hozta. Mindenki előtt világos, hogy ezen a ponton változtatásra van szükség. Ha komolyan vesszük azt a reformatori elvet, hogy az egyháznak mint szervezetnek alapját a gyülekezetek alkotják, s a gyülekezetek demokratikus módon építik fel a különféle egyházi szervezeteket, melyek biztosítják az egyház működését, akkor máris egy új típusú püspök képe rajzolódhat ki előttünk.

Ahogy egy király vagy királynő ma nem foglalkozik a kormányzással, úgy a püspöknek is függetlennek kellene lennie minden ilyen adminisztratív feladattól. De akkor mivel foglalkozzon? Elsősorban szolgatársainak lelkipásztora, tanácsadója és testvére lenne, akinek ideje van arra, hogy hallgasson, figyeljen és gondolkodjon. Egy mindig elfoglalt, rohanó püspök nem sokat ér. A mindentudás helyett szerénység, a határozott kemény fellépés helyett szelenség és mások megértése legyen jellemzője a nyilvános szereplésben.

Hány püspökre van szükség? Ma kettő sem látszik elégnek. De nem lenne komikus, ha kis egyházunknak pl. négy püspöke lenne? A fentebb vázolt független püspök viszont éppen egyedül tudná legjobban ellátni ezt a feladatot.

Valószínűleg többen lemondóan sóhajtának: Hol találunk egy ilyen személyiséget? Nem lenne nehéz. Igaz ugyan, hogy az elmúlt évtizedek alatt egyházunk szelleme is megromlott, de amint egy lelkész felszabadul a hétköznapi rohanásából, az adminisztratív terhektől, amint van ideje figyelni, hallgatni és imádkozni, új emberré lesz.

Szilas Attila

Néhány elvi szempont a zsinattal kapcsolatban

Ernek a rövid eszmefuttatásnak nem az a célja, hogy a zsinat várható joganyagával foglalkozzék, hanem inkább negatív szeretném három kérdés köré összpontosítva kiemelni azokat a területeket, ahol nem látszik helyénvalónak a zsinati szabályozás.

Az 1966. évi Egyházi Törvények szerint (1) „a Magyarországi Evangélikus Egyház törvényhozó és legfőbb intézkedő testülete a Zsinat.”

Ez a meghatározás az 1981-94. évi budapesti zsinat született, és kétségkívül módosításra szorul. Ha ugyanis a montesquieu-i elveknek megfelelően a hatalmi ágakat az egyházon belül is szét kívánjuk választani, akkor a zsinat hatáskörét kizárólagosan az egyházi törvényhozásra kell fenntartanunk, annál is inkább, mert a zsinat, „mint legfőbb intézkedő testület”, gyakorlatilag nem működött, nyilvánvalóan azért, nem, mert a legfőbb intézkedő szerv az egyetemes (országos) közgyűlés. Az állam és az evangélikus egyház közti 1948. dec. 8-án kötött szerződéssel kapcsolatos zsinati tevékenységet is jogszabályalkotási tevékenységnek kell minősítenünk, és ezért került az egyezmény a zsinat elé. Az „intézkedő testület” kifejezés egyházközi-gazgatási ténykedésre utal.

A zsinat az egyház legfőbb hatalmának a letéteményese: a suprema protestas, a suverenitás megtestesítője, ami azt jelenti, hogy az egyház tagjaira és szerveire valamint intézményeire kötelező jogelveket pozitív joggá szilárdíthatja. Kifelé pedig mentességet jelent minden más jogi közösség, – így az államhatalom – beavatkozásától is. A suverenitás fogalma (2) az egyházzal kapcsolatban suprema potestast in spiritualibus jelent. Az egyház tehát maga állapítja meg hitvallását és egyházi szervezetét, azaz egyházi alkotmányát. Mindazt szabályozhatja, quae ad disciplinam et regimen ecclesiae pertinent. Gyakorlatilag csupán az állami törvények szabnak korlátot a zsinat tevékenységének.

Az egyik zsinatelőkészítő megbeszélésen felvetődött annak szükségessége, hogy – nyilván a II. vatikáni zsinat konstitúciójától indítva – kívánatos lenne, ha az összeülő zsinat is állást foglalna a társadalmat érintő néhány fontos kérdésben.

Erre az evangélikus egyházi jogalkotás keretében nincsen jogi lehetőség. A reformáció egyik igen jelentős vívmányát nem szabad odadobnunk és a lelkiismeretet megkötni dogmaszerű megállapításoknak a jogrendszerbe iktatásával. Günther Holstein német egyházjogász

frja, (3) hogy a katolikus egyház valósággal „eshatologizálta magát tanaiban és magát az eshatológiai beteljesülést egy darabjának, Isten országának tekinti.” Természetesen annak nem lehet akadály, hogy valamelyik püspök, vagy püspökök pástorlevélben foglaljanak állást aktuális kérdésekben, – de semmi esetre sem kerülhet ez bele az egyházi törvénykönyvbe.

Ezzel kapcsolatban felvetődik az a kérdés is, hogy fel lehet-e használni a teológiai kutatások eredményét a zsinati jogszabályalkotásnál? Ez a kérdésfeltevés annál is inkább jogosnak látszik, mert teológia és jog között bizonyos kapcsolat fennáll.

Mint ismeretes, Luther álláspontja az egyházi jogrendszerekkel kapcsolatban az, hogy azt célszerűségi, a józan ész szempontjai szerint kell kialakítani: csupán arra kell vigyázni, hogy az egyház lényegével nem álljon ellentétben. Ezért mutatnak a világ evangélikus egyházai olyan sokszínűséget jogrendszerükben, és ezért nincs kifejezetten „evangélikus” egyházalkotmányi típus, inkább csak közös alapelvek. Johannes Heckel mindezt azzal magyarázza (4), hogy Luther a középkori terminológiát használja ugyan, de a jog fogalmának már új tartalmat ad, másrészt viszont a nyilatkozataiban jelentkező bizonytalanság forrása abban kereshető, hogy tőle, mint teológustól akarnak jogászra tartozó állásfoglalást.

Ha az egyház jogrendet alakít ki, olyan aktust végez, amely nem igazi, nem elsőrendű feladata, hiszen a lelkek építése a fő feladata, az egyházi jogalkotás viszont – a hitvallás elfogadásán kívül – nem érinti az egyház szellemi centrumát, hanem azt külső, evilági megjelenésében szabályozza. Bár kétségkívül belső kapcsolatnak kell lennie az egyház feladatai és a jogrend konstitutív elemei között, a zsinati jogalkotásra mégsem a teológiai, hanem döntő módon a világi jogalkotásra vonatkozó szabályok az irányadók. Az érintkezési pontok ellenére is nyilvánvaló, hogy más a teológia és más az egyház jog funkciója. Míg a teológia a hittételek tartalmának, a hitben foglalt valóság – és igazság megismerésének rendszeres kifejtésével és magyarázatával foglalkozik, az egyház jog feladata az, hogy az egyháznak célszerű, az egyház lényegével nem ellentétes olyan jogrendet alkosson, amely maximálisan előmozdítni képes az egyház eredményes működését. A zsinat tehát ne akarjon teológiai kérdéseket eldönteni vagy társadalmi kérdésekben állást foglalni, mert ez nem feladata, hanem igyekezzék alaposan átgondolt, minél hosszabb távra szólóan olyan jogrendet kialakítani, amely világos szabályozásával a jogviszonyokat tisztázza, és kizár eleve kétértelműséget.

A jog lényegéből következők, hogy csak evilági dolgok szabályozására alkalmas eszköz, a lelki élet alakítására csak igen korlátozott mértékben képes. Ezért nyilvánvaló, hogy csak olyan kérdéseket szabad szabályozni, ami valóban szabályozható is. Nincs értelme, hogy erkölcsi szabályokkal töldejük tele a törvényeket, amelyek gyakorlatilag alig konkretizálhatók, és végrehajthatók, illetve felmérésiük eleve nem kényszeríthető ki, legfeljebb önkéntes teljesítés útján. Számolnunk kell azzal, hogy az állam és egyház szétválasztásával az egyházi jogszabályok végrehajtásához az államhatalom nem nyújt segítséget, mint korábban nyújtott. Természetesen ezzel távolról sem akarom a jogszabályoknak az erkölcsiektől való függetlenülését hangoztatni, éppen ellenkezőleg: fokozottan kell erkölcsi tartalommal teltetnek lenni az egyházi jogszabályoknak.

Még egy kérdést szeretnék felvetni: nem kellene-e a zsinatnak az egyházi cselekmények rendjének problematikáját szabályoznia? Úgy gondolom, szükség lenne rá. Nemcsak az egyházba való ki- és betérés, hanem a keresztség, az esketés, temetés végzésének feltételei is szabályozatlanok, néha az agenda e téren némi eligazítást ad, de az inkább csak a szertartási részre vonatkozik.

Végül célszerű lenne, ha a zsinat keretszabályozásra törekedne. Ez azért lenne célszerű, mert mivel általában 20-30 évenként ülésezik a zsinat, célszerűtlen lenne felesleges részletszabályozással (természetesen ezt nem minden viszonylatban értem) hosszú időre megkötöni az egyházi életet, másrészt nem lenne helyes, ha elzárnánk az egyes tájegységek evangélikusságát attól, hogy szabályrendeleti jogalkotás útján maguknak olyan speciális jogszabályokat alkossanak, amelyek annak a vidék evangélikusságának a kialakult gyakorlata alapján jobban megfelel. Gondolok itt pl. a gyülekezeti lelkészválasztás szabályozására. Ezzel elkerülhető lenne a felesleges uniformizálódás.

dr. Boleratzky Lóránd

1.) Egyházi Törvények II. tc. 115

2.) Heinrich Brandweiner: Die christlichen Kirchen als souveräne Rechtsgemeinschaften, Graz-Wien é.n. 78-79.1.

3.) Günther Holstein: Die Grundlagen des Evangelischen Kirchenrechts, Tü-

bingen, 1928. 224. 1.

4.) Johannes Heckel: Lex charitatis. Eine iuristische Untersuchung über das Recht in der Theologie Martin Luthers. München, 1953, 19.1.

Kell-e egyáltalán zsinat?

A zsinat megtartása, munkájának mielőbbi megkezdése, de minden sietségtől és sürgetéstől mentes, mégis tempós, ugyanakkor alapos és körültekintő törvényalkotása, mely megszabja az elkövetkező évtizedek evangélikus egyházi életének külső kereteit, számomra is kikerülhetetlen feladatnak tűnik. A cím nem ezt a feladatot kérdőjelezi meg.

Miközben az egyik oldalon a zsinat *mielőbbi összehívását* és a munkakezdést sürgetik, a másik oldalon az *alapos előkészítésre* helyezik a hangsúlyt. Pontosan ez a helyzet késztet arra, hogy felvessem a címben szereplő kérdést: Kell-e egyáltalán zsinat? Az egyházi törvényalkotás zsinati rendszere a leginkább megfelelő keretet nyújtja-e egyházunk szolgálatahoz? Nem tartanám fontosnak a kérdés felvetését, ha nem lenne alkalmas az idő, ha nem éppen most készülne zsinatra, amely egyedül dönthet egyházunkban e kérdésről.

Milyen érvek szólnak a zsinat, tehát az eddigi rendszer mellett?

(1) Elsősorban a történelmi tradíció, mely most már évszázados múltra tekint vissza egyházunkban. S a hagyományok nem szabad változtatni, ha azok nem gátolják, hanem lehetővé teszik egyházunk zavar-talan működését, szolgálatát. (2) Mellette szól az összehívás nehézsége is: hiszen éppen ezzel kivonhatja magát múltó divatoknak, hangulatoknak, a jelen szükséghelyzeteinek, személyi érdekeltiségeknek és ellentéteknek vagy a külső nyomásnak a befolyása alól. (3) Ritkasága tekintélyt és állandóságot ad az egyházi törvényeknek. (4) Mivel az országos felügyelőn és az egyházkerületi elnökségeken kívül minden tagja választás útján lesz tagja, ez a demokratikus döntéshozatalt segíti.

Milyen érvek szólnak a zsinat, tehát az eddigi rendszer ellen? (1)

A zsinatok – minden nehézségük és tagjaik demokratikus megválasztása ellenére – sem tudták kivonni magukat a külső befolyások kényszerítésére alól. Ez a megállapítás közhely az 1948-as, 1952-es és az 1966-os egyházi törvények esetében. Megleppő viszont (és az idősebbek vagy a szakemberek részéről további információra szorul) Solyom Jenő megjegyzése az 1934-37-es zsinatról: „Az egyházi törvényhozás”, „autonómiaját” tudvalevően a legutóbbi zsinat alkalmával sem sikerült biztosítani” (Lelkipásztor 1948. november, 456. oldal). (2) A nehézség, lassúság akadály olyan időkben, amikor átgondolt, de mégis gyorsabb változásokra van szükség. (3) Az egyházi testületeknek ne határozataik változathatatlanúsága, hanem minősége adjon tekintélyt. (4) Ha a zsinat a „legdemokratikusabb” testület az egyházban, akkor meg kell kérdezni, hogy a többi testület miért nem vagy miért nem legalább annyira demokratikus?

Mindezek figyelembe vételével *javasolom olyan egyházi szervezet kialakítását a zsinaton és a zsinat által, melyben az országos közgyűlés egyházunknak legfőbb törvényalkotó és a legfőbb ellenőrző szerve.* Ennek a közgyűlésnek csak választott tagjai lehessenek és vezetőit a közgyűlés maga válassza. Ne legyen a közgyűlésnek szavazati joggal bíró tagja, akinek vállalt országos feladat vagy munkakör terheli, de legyen kiváltságuk és feladatuk a hozzászólási joggal való részvétel. Legyen kötelező a közgyűlést évente legalább egyszer, de inkább kétszer vagy háromszor összehívni, mert csak így érhető el, hogy ellenőrző és törvényhozó szerepének képes legyen eleget tenni.

A többszöri ülésezéssel és a magasabb létszámmal járó többletköltségek kifizetődnek az elérhető nagyobb mozgékonyssággal, a parlamentáris munkamódszertől várható több tapasztalat beépítésével, a megélénkülő országos egyházi, egyházkerületi, egyházmegegyi közélettel. Az országos testületet viselő akcióképessége vagy döntési joga nem csorbul, hanem egyenesen növekszik, ha akcióik és döntéseik hátterében választott, és tőlük nem függő, testület tekintélye és döntése áll.

Dr. Reuss András

1990. november 30. (kiemelés a szerkesztőtől)

Hallásból

– az Útitárs 1990. 4. számából –

Keskeny, vékony törzs. Aránytalanul nagy fej. Határozott pontra irányuló tekintet. Elálló, nagy fülek, amelyek szinte megnőne a kezekből formált hangtölcsér által. A hall(gat)ó a neve ennek a szobornak. Egy németországi templom előterében áll, amelynek Krisztus békéje a neve.

Minden ízével-porcikájával a hallásra összpontosít ez az ember. Erről árulkodik a tágranyílt szem, az aktív befogadást tükröző arc. A fülcimpák szinte megnyúlnának, ha végül is bele nem olvadnának a nagy kezek folytatásába. Ám nemcsak a kezek, hanem a megnyúlt karok is vonzzák a tekintetet, oda, ahol a hallás célhoz ér, a fülekre. Így keletkezik valami saját-

(Toni Zenz: Der Hörende, Essen)

ságos háromszögalakú tölcser, amely tökéletesen befogadni látszik a hallottat.

Sehol jobb helyen nem állhatna ez a szobor, mint éppen a templom előterében. Elképzelem, ahogy előtte vonul el mindig a gyülekezet, amikor igehallgatásra gyűlik össze. Inteni látszik minden templomlátogatót: aki ide belépsz, összpontosíts a hallottak befogadására. Légy csupafül hallgató! S bár az emberi test, nemcsak fülből vagy szemből, kézből vagy lábból áll, mégis elsődleges szerepet itt a fül játszik. Jó, hogy idehoztak a lábak, ideirányított a szempár, ajtót nyitott a kéz. De most összpontosíts a hallásra. Ne csak tartsd nyitva a füledet. De nagyobbítsd is meg túldimenzionáltra. Növeszd meg a hangtölcsért, nehogy valami is veszendőbe menjen a mondottból...

Nyomorúságunkra is rámutat ez a szobor. Vajon tudunk-e még összpontosítani az egy legfontosabb hangra? Ki tudjuk-e még választani a nagy hangzavarból azt a hangot, amelyre ilyen feszülten érdemes összpontosítani minden erőt és figyelmet! Vagy válogatás nélkül minden szírehang jó nekünk, s úgy földob bennünket, hogy kritikátlanul a bűvkörébe kerülünk?

Persze, inkább ennek ellentéte áll fönn veszélyként. Képtelenek vagyunk ilyen összeszedetten figyelni. A sok fajta hang elbódít, elidegenít, majd közömbössé tesz. Az összpontosítás

ellentéte a szétszóródás, a szórakozottság. Szétszórn magunkat, a figyelmünket, az érdeklődésünket modernebbnek, idősebbnek látszik, mint az összpontosítás. Utóbbi erőfeszítést, összeszedettséget, fegyelmet kíván. Előbbi látszik könnyebbnek, egyszerűbbnek, erőmegtakarítóknak.

Van ország, ahol a fiatalok nagy hányada hallássérült. No, nem a lényegesre való összpontosítás következtében. Hanem a lényegtelen hangos és megszakítás nélküli bombázása miatt. Mert, aki összpontosít a lényegesre, annak minden erejét meg kell ugyan feszítenie. De utána beáll a csönd, a feszültség feloldódik. Mert a hallottat meg is kell emészteni, föl kell dolgozni, be kell juttatni a szellemi vérkeringésbe. A földolgozás pedig feltétlenül csendet igényel. S a hallás, hallgatás feszültsége után a csönd pihenteti a hallásszerveket a legjobban.

Szólj, Uram, mert hallja a Te szolgád! – ezt látszik imádkozni ez a szobor. S aztán átengedi magát a hallgatás örömeinek, teljesen összpontosít az egy lényegesre: az Isten hallható, mert élő szavára. Tudja, hogy Isten nem tűr konkurenciát. Elvárja, hogy ha szól, nem csak fülemmel, tölcserre nagyobbított hallószervemmel, de minden idegszálammal is csak rá figyelek.

Talán minden templom bejárata elé föl kellene ilyen szobrot állítani?! Hátha figyelmeztetne arra – hallgatót és prédikátort egyaránt, – hogy az istentiszteleten egyedül a halláson múlik minden.

A hit hallásból van, a hallás pedig a Krisztus heszéde által.
(Róm 10,17)

Vízkereszt utáni

1. vasárnapra

Lk 2,41-52.

A textus megértéséhez

Ez az egyedüli történet, amely Jézus gyermekkorából reánk maradt. Arról tanúskodik, hogy Jézus nemcsak testileg növekedik, hanem feladatának, küldetésének felismerésében is. *Rövid exegézis:* a 41. v. a 12 éves Jézus első templomi útjáról szól. A zsidó törvény szerint ebben a korban lettek a fiatalok Isten népének felnőtt, felelősségteljességgel bíró tagjaivá. Ettől az időponttól kezdve számukra is kötelező volt Isten törvényeinek a megtartása; tehát az évenként egyszeri jeruzsálemi templomlátogatás is. 43-47.v.: A páskaünnep hét napig tartott. (2Móz 12,18.) A visszafelé vezető úton a családok nem mentek szükségszerűen együtt. Jézus a hasonló korú fiatalokkal, Mária az asszonyokkal, József a férfakkal tartott. Így következhetett be, hogy az első estén Jézus hiánya nem is tűnt fel. 46-47.v.: Másnap azonban észrevette Mária és József, hogy Jézus nincs velük. Visszatérve Jeruzsálembe végül három nap múlva a templomban találják rá. Az ige nem azt mondja, hogy Jézus tanította az írástudókat, hanem, hogy ő tanult tőlük. Lukács olyan helyzetről ír, amely nem volt szokatlan. Az írástudók gyakran gyűjtöttek maguk köré kisebb tanítványi csoportokat, akikkel kötetlen beszélgetés formájában tárgyalhatták meg a törvény egyes kérdéseit. A csoport tagjai kérdéseket tehetek fel, ami azonban Jézus rendkívüliségét tanúsítja, az a megjegyzés, hogy „mindenki, aki hallotta, csodálkozott értelmén és feleletein.” Ebből azt a következtetést lehet levonnunk, hogy Jézusnak

átfogó és újszerű értelmezése volt az „Írásokról”. 48-51. v.: „Atyád és én” mondja Mária. Feltűnő, hogy Lukács, aki Jézus születésének rendkívüli voltát hangsúlyozza (Lk 1,30-35.) itt most úgy említi Józsefet, hogy ő Jézus atya. Törvény szerint ez valóban így volt. Jézus azonban válaszában helyre teszi a dolgokat. „Az én Atyám házában kellennem” kijelentése figyelmeztetés, hogy ő tudja, valójában kinek a gyermeke. Az „anya” kifejezést Józsefről Istenre irányítja. Az Ószövetségben csak néhány helyen fordul elő Isten, mint Atya, ott is azonban az egész választott népre vonatkoztatva. Jézus azonban egészen személyesen használja ezt a megjelölést, hogy „az én Atyám.” Ez egészen új szemlélet és bizonyosságtétel. Az Ószövetség ezt a személyes atya-gyermek kapcsolatot csupán a Messiás személyére nézve tudta elfogadni. (2 Sám 7,14.) József és Mária nem is értik meg gyermekük szavát.

Az igehirdetés kidolgozásához

1. *Jézus, az igazi ember és az igazi Isten.* Sok ember számára nehéz Jézus gyermekkorát elképzelni, hogy ő is ugyanolyan volt, mint a többiek, meg kellett tanulnia járni, beszélni. Vajon Jézus is ugyanolyan engedetlen, sőt, szemtelen volt, mint amilyenek mi látjuk a gyermekeinket? Vagy mint Isten fia, maga volt az ártatlanság és a jóság? A Biblia ettől az egy történettől eltekintve semmit nem szól Jézus gyermekkoráról. Van egy sor olyan apokrif történet, amely Jézust már gyermekként is idealizálva mutatja be, aki már kiskorában csak jót tett, csodákat művelt. Ezek a történetek azonban ellentmondanak a biblikus látásmódnak. A Biblia azt hangsúlyozza, hogy Jézus valóságos ember volt, aki tudott örülni és bánkódni, tudott szenvedni, gyöttrődni és sírni. Ugyanakkor mégis mindig az ő mennyei Atyjának akarata szerint tudott dönteni. A Biblia ezt a kettősséget nem oldja fel. Lukács ezzel valószínűleg azt az egyoldalú Jézusról kialakult, hogy ti egy teljesen idealizált, spirituális, a valós élettől távol álló személynek látják őt. Ezért hangsúlyozza, hogy volt gyermek, akinek meg kellett tanulnia az engedelmisséget, akinek növekednie, tanulnia kellett, mint minden más gyermeknek. A templomban Jézus tanul az írástudóktól, és nem fordítva, ahogyan ma is sokak képzeletében él ez a történet. 2. *Aki a gyülekezetben él, az növekszik lelkiében.* Mária és József tiszteletben tartották a törvényt. Rendszeresen elmentek a páskaünnepen a jeruzsálemi templomba. Az ott tapasztalt lelki hatások nélkül, szüleinek a törvényisztelete nélkül Jézus számára sem lehetett volna a lelki növekedés. Számunkra és gyermekeink számára nekünk is meg kell teremtenünk ezeket az alkalmakat. Ünnepeinket tudatosan Isten jelenlétében kellene átélnünk a gyülekezetben. Gyermekeinket pedig nemcsak hogy nem szabad kizárni ezekből az alkalmakból, hanem aktívan be is kell vonnunk őket. 3. *A család a gyermekek növekedéséhez az alapvető indítékokat tudja megadni.* Ezt a természetesnek vett, magától értetődő igazságot mégis külön ki kell hangsúlyozni. Igénkben is ez áll előttünk. Jézus családjában voltak félreértések is az ő személyével és küldetésével kapcsolatban. Mégis, szüleinek szeretete meg tudta teremteni azt a szabadságot számára, hogy nem gátolták „bölcességben, testben, Isten és emberek előtt való kedvességben” való növekedését. Vajon gyermekeink számára tudjuk-e biztosítani ezt a szabadságot? Ez a megadott szeretet és szabadság tette lehetővé Jézus és szülei között azt a kapcsolatot, hogy nem kerültek szembe egymással. Nem egyszerűen Jézus jósága és engedelmissége, büntelensége, de ez a kapcsolat is hozzájárult ahhoz, hogy Jézus engedelmeskedni tudjon szüleinek. 4. Az igehirdetés során felvetődő kérdések: a) Textusunk mely helyei mutatnak rá Jézus valóságos ember voltára, és melyek arra, hogy valóságos Isten? b) A gyülekezet milyen alkalmi segíthetnek gyermekeinknek, hogy lélekben növekedjenek? Hogyan lehet gyermekeink számára vonzóvá tenni ezeket az

alkalmakat? c) Milyen veszélyek fenyegetik ma gyermekeinket egészséges lelki fejlődésükben? Mit tehet ezek kivédésére a gyülekezet, a hívő család?

Balicza Iván

Hálaadó istentisztelet

Szekszárd, 1990. szeptember 29.

Zsolt 127,1-2 Ha az Úr nem építi a házat *hiába* fáradoznak építői, *hiába* vigyáznak rá az Örök, *hiába* kelnek korán és fektésznek későn... szerelmesének az Úr álmában ad eleget... 1Kor 15,58... ezért legyetek szilárdak, rendfihetetlenek, buzgólkodjatok az Úr munkájában, tudván, hogy fáradozástok *nem hiábavaló* az Úrban.

Testvéreim, vendégeink, jelenlévők!

Aki épít előrenéz: derülátó, reménykedő, konstruktív ember. Hisz a jövőben (1990-ben vagyunk!), *de aki felújít, renovál az nemcsak előrenéz, hanem a múltra is gondol:* megbecsüli az értéket, őrzi és használható formában tovább akarja adni kincsét. A szekszárdi gyülekezet most nem épített, hanem felújította, amit értéknek tartott. Amikor hat évtizedre visszatekint, megbecsüli a múltat és megszállt templomával, felújított parókijával készül a jövőre. Az egyházban ez a kettős munka állandóan folyik a Szentlélek erejével: 2000 év értékeit őrizzük, ugyanakkor mindig érezzük a megújulás szükségét is. (Ma már a protestáns egyházakban is tudatosan vállalják 450 év helyett a 20 évszázados múltat, másfelől a római testvérek is ecclesia reformanda-t emlegetnek, mint V. Asztrik püspök az elmúlt nyáron egy interjúban)

Építeni, de felújítani sem lehet egyedül – ez mindig közös munka. Itt Szekszárdon is az volt. Nemcsak a lelkész szívügye, vagy a presbitérium tagjainak vállalkozása volt a renoválás (a presbiterek felvették a korhoz illő tempót, fordulatszámot), nem is csupán a gyülekezet magja, a templomosok vállaltak felelősséget, hanem a gyülekezet peremén elhelyezkedők, kishagyományos és jómódú keresők, öregek és fiatalok egyaránt benne voltak, *sőt* másvallásúak is, *sőt* hitüket nem gyakorló keresztények, *sőt* vállalatok, intézmények, maga a város. Már az ízléses meghívó hangsúlyozza, hogy ez a felújítás jó és közös ügyért történt összefogás jelképévé válhatott itt. Ez önmagában is értékes jelenség, a közös konstruktív munka szimbóluma.

Mi azonban *még többet látunk ebben a renoválásban:* Itt Isten eszköze lett – tudva vagy tudatlanul – mindenki, aki a felújításban részt vett. – A helyi választások előtti napon vagyunk most itt együtt. Lehet, sokan jogos félelemben élnek: Egyre inkább széthull, részekre bomlik, atomizálódik társadalmunk ma – mi viszont itt az egységnek, összefogásnak, eredményes közös törekvésnek vagyunk tanúi. S ahol ennyien vannak egy akaraton, ott nem marad el Isten áldása sem. Ezért szabad így fogalmaznom a zsoltáros szavaival: itt az Úr építette házat.. tudom emberi eszközeivel. Ha Szentírás még Cyrust is Isten eszközeinek tekinti, ha az Egyháztörténelem Attiláról Isten ostoraként beszél, úgy bárki lehet eszköze. Így is lehet látni és ez nem rajongás. Őseink vallották Isten láthatatlan s mindig látható eszközein át (nisi per externa) végzi munkáját.

Mindkét, felolvasott, bibliai szakaszunk minden szava izlelgetésre érdemes.. tartalmas szavak, nyugtalanító szavak, megmozgató szavak. Nem engedik, hogy az ember magára maradjon saját gondolataival. Kizökkenenek a megszokott kerékvágásból. A Szentírás fényében mindent máshogyan láthatunk. Az Ige szétfeszíti megszokott kereteinket, repeszi megkövesedett emberi gondolatainkat. A zsoltár szava és az

apostoli szó felelgetősnek is felfogható. A meghívóra is ki-nyomtatott zsolttár legmegdöbbentőbb szava: *hiábavaló...* a választott apostoli tanúságtétel meghökkentően merész bizta-tás: *Nem hiábavaló!*

Miről is van itt szó? Isten józanító, provokáló szava ez? Az emberi munka és teljesítmény leértékelése? Nélkülözhetősé-günk észbejuttatása? – és mennyi ismerős szó? Épít, fáradozik, korán kel, későn fekszik... Mennyi bátorítás!: Az Úrban végzett munka nem hiábavaló, akit szeret az Úr annak álmában ád eleget... Azt se feledjük honnan való a páli idézet: ha a Krisztus fel nem támadt – hiábavaló a mi hittünk, prédikálásunk, ha csak ebben az életben reménykedünk a Krisztusban minden ember-nél nyomorultabbak vagyunk... **ÁMDE** Krisztus feltámadt, ezért legyetek továbbra is rendíthetetlenek...

Mit keres itt az *álom* szó? Nem sért? Isten az álomszuszé-kokat, a lustákat jutalmazza? Szabad ma úgy értenem – most amikor együtt vagyunk örömben és hálaadásban, s majd a közgyűlésen embereknek is köszönetet mondunk – *álom való-sult meg* itt s ebben az álomban az Úr cselekedett Nagyon is személyes leszek most: tudtam én mindig elvileg, hogy Isten országában álmok is kellene, víziók, nemcsak földönkúszó tervek. És kellene álmódók, nemcsak precízen számoló kalkulátorok. Fájlalom is, hogy fogynak a merészen álmódók és fogynak szép álmaink, legföljebb rémálmaink vannak még. Itt én most nemcsak szolgáló lelkészként és boldog édesapa-ként állok, hanem *megszégyenült emberként is*. Húsz hónappal ezelőtt-fiam beiktatásakor nem is titkoltam: remegés, félelem is volt bennem. Nemcsak a szépszájú jelenlévőt láttam, de a maroknyi számot mutató gyülekezeti névsort is, nemcsak a feldíszített oltárt, hanem az omló vakolatot is, a beázott falak lázrózsáit, a kihullott téglák sebhelyeit. Józanságra intettem. Most azonban már megadom magam: „szerelmesének álmában is ád eleget” ...hirdetem magamnak is. Fiam! Drága szekszár-diak! Nektek lett igazatok... és én most annak örülök, hogy nem nekem lett igazam. Tegnapelőtt egy Gyenesdiáson tartott kon-ferenciáról Siófokon át jöttem Szekszárdra. Józsa Márton ny. lelkész Siófokon is nagyot álmódott, a Balaton partjára szent-házat épített az Úrnak – szinte semmiből. Ott az állandóan helybenlakók gyülekezete még a szekszárdiaknál is kisebb, a háttér is más: *de ugyanaz az Úr*, aki szerelmesének álmában is ád eleget.

Végül ne érezzék ünneprontásnak, ha azt mondom: a fel-újított templom és a renovált paplak még nem minden. Mindez keret csupán, amibe kép való, *meder*, amiben hömpölyöghet az élet folyama, *hajlék*, amit emberek jelenléte varázsol otthonná. Ma Pál apostol így fogalmazna: Testvérek, Ti, akik megtapasztaltátok, hogy az Úr nagyon különös módon építi házát és valósítja az álmokat: legyetek szilárdak a hitben, álljatok meg holnap is rendíthetetlenül és buzgólkodjatok az Úr dolgában, vagyis töltsétek meg a templomot és éljétek az igéből, éljétek a szentségekkel, tanuljátok a Krisztust ti gyerekek, ifjak és felnőttek, majd sugározzátok szét szeretetét ebbe a szere-tetős világba. Vendégeink, nem e gyülekezetben élő Test-véreim pedig figyeljék, hogy milyen itt az élet, ebben a város egyik díszének is beillő kis templomban és milyen hívek jön-nek ki? Árasztanak-e meleget, barátságot, vigasztalást, erősítést azok között, akik között élnek? Bizom abban, hogy való-ban nem lesz hiábavaló ez a nagyszerű közös munka: az evan-gélikus templom felújítása itt Szekszárdon.

dr. Hafenscher Károly

Szebik Imre püspök TV-ben elhangzott igehirdetése

Rm 12,11-14

Keresztyén gyülekezet, szeretett Testvéreim!

Szeretettel köszöntjük az ősi soproni evangélikus templomból a televízió nézőit, mindazokat, akik a képernyő segítségével bekapcsolódnak ünnepi istentiszteletünk lelki közösségébe.

A soproni gyülekezet fennállása 425. évfordulóján – ad hálát az egyház Urának megtapasztalt jóságáért s az evangélium hatalmáért. Az igehirdetés idői keretét meghaladná a több mint négy évszázados múlt mozaikszerű ismertetése is, mégis engedjék meg a Testvérek, hogy három nevet említsek most. Az első *Gerengel Simon*, aki 1565-ben érkezik a városba, hogy a reformált hitű evangélikusokat gyülekezetté verbuválja. Ő a soproni első evangélikus lelkész. Hite, bátorsága, helytállása ma is világító fátyla. A második név: *Kis János* soproni lelkész, püspök neve, aki a reformkor kiváló egyházférfia, bátor harcosa a protestánsok szabadságért vívott küzdelmének, jeles irodalmár. A harmadik *Kapi Béla* püspök, aki e város szülőtte, a soproni gyülekezet lelki neveltje, 32 éven át állt egyházkerülete élén. Egyházfejedelem volt és meleg szívű pásztor. Áldassék értük Isten!

A gyülekezet pedig élen járt az Ige megbecsülésében, a hűség városaként a Krisztushoz ragaszkodásban, a protestáns kultúra és közművelődés megbecsülésében, iskolák hosszú sorát alapította a gyülekezet. De működött árvaház, diakonissza állomás, szegényeket felkaroló egyesület az egyházközség támogató szervezésében. Áldassék érte Isten. A múlt szép példája legyen biztatás a jelen szolgálatában!

1990 advent első vasárnapján hajolunk Isten igéje fölé, hogy üzenetet halljunk Urunktól. Adventi gyertyák fénye világít, s egy kicsit melegít is. Fényre és melegre vágyódunk. Isteni fényre és felülről jövő szeretet-melegre.

Ezért szólít fel mindnyájunkat az apostol:

I. Ébredjétek fel az evangélium meghallására!

Itt az idő, hogy az álomból felserkenjétek. Semmi sem veszélyesebb, mint az álombamerülés. Méltán beszél Jézus az alvó szolgák, az aluszékony szűzek, az alvó tanítványok magatartásáról, miközben elmarasztalja őket, mert nem várják Urukat, nem találkoznak a vőlegénnyel és nem virrasztanak és nem imádkoznak a Mesterrel.

Az álombamerülés menekülés a valóság komolyan vétele elől. Pedig Isten meg akar szólítani, találkozni akar velünk. Fel akar ébreszteni az elidegenedés álmából, hogy észrevegyük embertársunkat, akivel összehoz az élet, s embernek tekintsük. Fel akar ébreszteni a hitelenség álmából, mert Isten nélkül ámyéka vagyunk önmagunknak és Reményik Sándorral együtt kesergünk: a szívem is elhagyott engem, hozzátok vissza a szívemet, szeretni akarok.

Ébredjétek fel az evangélium meghallására – bízzatok igénk. Az evangélium pedig így hangzik: Isten nem hagy bennünket magunkra belső gyötrődésünkben, lelki vergődésünkben. Azért jön Jézus, hogy régi gondolkodásunk énésségéből kimozdítson, indulataink tüzeit eloltsa, vágyainkat zabolázza, ösztöneinket mederbe terelje. Új emberré formáljon, mint aki egészen Istennel él és szüntelen Istenért is. Azért jön Jézus, az adventi Úr, hogy a betegséggel és elmúlással megfélemlített világban hirdesse az élet hatalmát, az örök élet győzelmét. Felszólít, hogy lelkünkben megőrizzük a hit mindent felülmúló értékét, azt a hitet, amely a halálban is diadalmas. Ő maga példát ad, hogy megtörtetett teste felett úrrá lesz az újra teremtő Isten hatalma.

Azért is jön Jézus, az ádventi Úr, hogy a versengés és érvényesülési láz világába hozza a szeretet új parancsolatát.

Joggal kérdezzük, mennyit tapasztalunk mindebből? De a valóság értéke Jézus jövetelének? Jézus napja még nem ragyog teljes fényében. Ő maga a tündöklő hajnalcillag, fény a világ feszültségekkel, ellentétekkel, egymásnak feszülő érdekekkel terhes sötét valóságában. Nem szabad azonban felednünk: éjfélkor kezdődik minden új nap. Éjféle sötétben, hogy aztán jöjjön a pirkadat, elérkezzék a hajnal, s feljöjjön a nap. Ennek az ádventi fénynek a jele az ádventi gyertya.

Ádventi várakozásban élünk. Várjuk a Napfelkeltét, mint ahogy menyasszony vár vőlegényére, mint beteg a gyógyulásra, mint fogoly a szabadulásra, mint gyermek a felnőtt korra, mint utas a vonatra, mint éhező a falat kenyérre, mint hajléktalan az otthonra.

Isten nem hagyta magára a világot, még földi történelmében is elhozta Kelet-Európa népei életében a szabadság és reménység hajnalát, miért felédkezne meg rólunk, hogy tervét teljességre vigye?

Ébredjétek az evangélium meghallására! Merjétek bízni Isten mindent felülmúló hatalmában s ígéretei beteljesedésében. A hajnalcillag fénylik, nem tarthat soká az éjszaka!

Az apostol felszólít mindnyájunkat másodszer:

II. Ébredjétek fel az evangélium szerinti életre!

Talán sokan nagyra értékelik Jézus személyét, elfogadják szándékát az ember megváltoztatására, de maguk ellenállnak munkájának.

Egy középkori festményen javakorabeli férfiak láthatók a templomajtóban. Gondolataikat a kezük mozdulata mutatja. Egyikőjük merev visszautasítással jelzi, számára Jézus elfogadhatatlan. Másikuk vitatkozó kézzel mutatja, neki kérdései, ellenvetései vannak. A harmadik nyitott tenyérrel széttárja karját, ő kész Jézussal élni.

Igénk megdöbbenhet bennünket, milyen feslett életű emberek tartozhattak a világváros, Róma gyülekezetéhez. Vagy talán az apostol megelőzés érdekében figyelmeztette a gyülekezetet?

A mámor keresése alkoholban és kábítószeres sokféleségében napi kísértése ifjúságunknak éppúgy, mint az életben csalódott felnőtt nemzedéknek. Feszültségoldás reményében fogyasztják oly sokan, hisz nem az alkohol jó túlzott mértékű fogyasztásában, hanem az élet elviselhetetlen nélküle. A fájdalom következmény pedig az, hogy a személyiség még kevésbé képes elhordozni az élet kudarcait, vélt vagy jogos sérelmeit, s közben környezete is egyre elégedetlenebb lesz vele, mert anyagi javai is áldozatul esnek szenvedélyének. Hadd hirdessük e helyen is, hogy lehet szabadulni e nyomorúságos helyzetből. Krisztusnak van hatalma, hogy az alkohol mámor helyett a Szent Lélek erejével teljék meg szívünk.

A másik életterület, amelyet az apostol említ, a tisztátalanság és kicsapongás a nemi élet körében. Féktelen élvezetvágy lett úrrá korunk ifjúságának gondolkodásában. Mások gátlástalan ösztönélet rabjaivá lettek. Sokáig tabutéma volt ez keresztyén körökben. Ma sokan vágnak tiszta és boldog élet után. Hadd hirdessük most is, lehet Jézussal fegyelmezett, boldog, tiszta házaseletet élni. Lehet vágyainkat mederbe terelni, kísértéseinket legyőzni, kaland vágyunknak ellenállni, s nem csupán magunkra, de társunkra is gondolni. Igazán akkor vagyunk boldogok, ha házastársunkat is boldogítjuk.

A harmadik életterület, amelyet az apostol említ, a hatalomvágygal párosult irigység. Miért sikerül a másikkal előbbrejutni, miért maradtam én alul? Miért sikerült bejutnia az egyetemre? Honnan telik minderre felettesemnek? Kérdések, amelyek elégedetlenné s végsősoron boldogtalaná teszik az

embert. De melyikünk ne esne e kérdésözön hatalmába? Az apostol így tanácsol: öltétek magatokra Krisztust!

Szüntelen emlékezhetünk arra, hogy Krisztus már a kereszttségben hozzánk hajolt, újjáteremtő munkáját elkezdte s teljességre akarja vinni bennünk. Öltözzük fel Krisztust – ez egészséges kegyesség gyakorlása által lehetséges. Hadd biztassak minden kedves Testvérünket, ádventi estéken hajoljanak a Szentírás fölé, beszélgessen a család együtt hitbéli kérdésekről. Nem kell szégyellni imádkozni gyermekeink előtt, s szabad énekelni felszabadult szívvel unokáinkkal! Hadd ismerjék meg énekkincsünk értékeit! Szükséges, hogy legyen külső kerete lelki életünknek, s átéljük majd, milyen meghitté teheti a család közösségét az ádventi csendesség Krisztus ígéje körül. Öltözzük fel a Krisztust! – ez a gondolat egy másik képpel így is kifejezhető: engedjük, hogy Krisztus fénye áthasson rajtunk.

A szép soproni templomban Luther Márton és II. Gusztáv Adolf svéd király színes üvegképe látható az oltár körüli ablakokban. Kívülről nézve alig vehető észre valami. Szürke vaskeret, fémhuzalok. De ha átsüt rajtuk a Nap, akkor belül a templomban a színek tarka kavalkádjában kirajzolódik a két krisztuskövető arcvonása s meleg tekintete. Ha átsüt rajtuk a Nap.

Ha átsüt rajtunk Krisztus éltető Napsugara, akkor képessé válunk evangélium szerinti életre.

Ez sohasem durva büntöktől való távolmaradás csupán. Több ennél. Új szemlélet, amely tudja, hogy az e világ szerinti értékek sohasem a végső valóságok, hanem csak az utolsó előttiek. Új szemlélet, amely tud különbséget tenni elmúló és örökkévaló, látható és láthatatlan javak között. Új szemlélet, amely a kicsit valóban kicsinek látja, a nagyot ténylegesen nagyoknak. Új szemlélet, amely kész arra, hogy ami rossz, azt megváltoztatja, ami rábízott, felelősen irányítja, amit sem megváltoztatni nem tud, sem megjobbitani, azt türelmesen elszenevdi. Az evangélium szerinti élet a világosság fegyverének használata – miként igénk is vallja.

Joggal kérdezzük – mi a világosság fegyvere? Minden írásmagyarázó egyetért abban, hogy ez nem lehet más, csak a szeretet.

Az a szeretet, amely Krisztust felöltözve szeret. Az a szeretet, amely nemcsak a maga hasznát nézi, hanem a másikat is. Az a szeretet, amely tud együttérezni és képes áldozatot hozni, tud imádkozni és képes segíteni is. Az a szeretet, amely legyőzi a népi és nemzeti hovatartozást, átfel országhatáron. Az a szeretet, amelynek nem lehet közömbös egyetlen síró gyermek vagy fedél nélküli hajléktalan, állás nélküli fiatal vagy magára hagyott idős beteg.

Pál apostolnak e mai igéi: mint napal illik, tisztességben járjunk, nem dorbézolásban és részegeskedésben, nem szeretkezésben és kicsapongásban, hanem öltétek magatokra Krisztust – az egyháztörténet nagy ígéivé váltak. Ágoston a 3. és 4. század fodulóján élt zabolátlan erkölcsű férfiú, amikor Ambrosiust hallgatta prédikálni erről a textusról, életútjúlason ment át, Krisztushoz tért.

Munkálja Isten bennünk is az életútjúlást, hogy – felébredjen a közöny, az elidegenedés, a hitetlenség álmából, meghalljuk isten kereső igéjét;

– felébredvén a romlott élet szenvedélyrabságából, az evangélium szerint éljünk.

425 éves soproni gyülekezet, szeretett Testvérek! Ébredjen ma szívünkben a hála a múltért, s ébredjen elkötelező ígéret a Krisztus evangéliuma mellett mindnyájunk szívében. Ámen.

Sopron 1990. december 2.

Gyülekezeti

szolgálat

– lelkészi közélet

Mi lesz veled ifjúság?

Néhány gondolat az Ifjúsági vezetőképzés kapcsán

A magyar fiatalok nagy része nem tudja, miért él. Nem látják életük értelmét és célját. Az elmúlt „rendszer” elvett minden értéket a fiataloktól is, és nem adott helyébe SEMMIT! Testi-lelki-szellemi vonatkozásban *égető* a HIÁNY. Hiánygazdálkodás volt ezen a téren is. Nézetem szerint a pokol is „hiányállapot”, a JÓNAK hiánya.

Ma reggel a rádióban egy megrázó mondatot hallottam egy gyógyszerkutató aids-es, homoszexuális férfitől, aki 15 éve él együtt barátjával. Külön örömmel tartja, hogy ketten készülhetnek a közeli halálra, és nem egyedül, ahogy mások. Itt említette meg, hogy ép ésszel nem lehet felfogni és elviselni a László Kórház-beli aids-es gyermekek szenvedését és halálát. Az ördögi kör realitása. Ma Budapesten rohamosan terjed a GYERMEKPROSTITÚCIÓ! Virágzik az alvilág, a feketekereskedelem, pornóipar, horror, sátánizmus, maffia stb... Kerületünkben egy éjszaka 9 betörés volt. Több klubban vágni lehet a marihuána füstöt. Rengeteg fiatal tengődik embertelen testi vagy lelki körülmények között otthonokban, intézetekben, börtönökben. Szellemileg teljesen ép fiatalok ágyba vizelnek, mert nincs elég éjszakás ápoló! A mai magyar fiatalok nagy része ún. hátrányos helyzetű. Ez a szó sokszor iszonyatos családi életet jelent. Magyarországon évente 80.000 magzatot ölnek meg fehér köpenyes doktor urak, szinte gátlástalanul, jelentősebb társadalmi vagy egyházi tilatkozás nélkül. Ez is ifjúsági probléma.

Két hetente kínoznak halálra magyar szülők gyermekeket. A fiatalok 1/3 része létminimum alatt tengődik!

Mondhatja bárki, hogy közhelyszerű adatok ezek. Én úgy látom, hogy mindezek mellett sokkal nagyobb baj, hogy tudunk ezekkel a szörnyűségekkel együtt élni. Megszoktuk már. A keresztyén ifjúsági munka nem kerülheti ki a valóságot. Rengeteg munka van. A keresztyéneknek nagyon össze kell fogni, hogy elhiggye a világ Istén szeretetét. (Jn 17).

A KIE (Keresztyén Ifjúsági Egyesület) jó eszköznek bizonyul ebben a szolgálatban. A munkát csak a gyümölcs hitelesíti. Nem cél az egyesület, a szervezet, a

vallásos gyakorlat. Ez mind csupán eszköz, hogy minél többen végigjárhassák győzelmesen az EMBERRÉ VÁLÁS krisztusi útját.

A KIE, biblikusán az ember hármasságáról beszél: Test, lélek, szellem. A megváltás, a megszentelés mindhárom síkon érvényes: „a békesség Istene pedig szenteljen meg titeket *teljesen* és őrizze meg a ti LELKETEKET, ELMÉTEKET és TESTETEKET TELJES ÉPSÉGBEN” (1Thessz 5,23). Az evangélista fontosnak tartotta feljegyezni, hogy „Jézus pedig gyarapodott bölcsességben, testben, Isten és emberek előtt való kedvességben. (Lk 2,52)

Az ifjúsági munka csak úgy hiteles, egészséges és gyümölcsöző, ha mindhárom területet komolyan veszi. A hangsúly a hiten van, de a hit önmagában HALOTT.

A „hivatás” igehirdetők a legjobb szándék mellett is az elérhető és elérendő fiatalok rendkívül kis százalékát érik el. Isten akarata és parancsa a misszió MINDEN EMBER felé. Ha ez nincs így, a hibát ne Istenben keressük. Nekünk kell sürgősen változtatni szemléletünkön, gyakorlatunkon. Egy hivatalos jelentésben használtam azt a kifejezést, hogy egyházunkban „bibliaellenes lelkészközpontúság” van.

Egy általam szeretett és tisztelt, nálam idősebb lelkész kikérte magának: „csak nem azt képzeld, hogy bibliaellenes helyzetben szolgáltunk évtizedeken keresztül!” Egy másik őszhajú lelkész mondta ki helyettem a súlyos igent. Attól, hogy a struktúra rossz, még nem azt jelenti, hogy a szolgálat tartalma is az. Isten nagyon kegyelmes... A tiltakozó lelkésztestvér szolgálatára nem is jellemző a lelkészközpontúság. Mégis nagy lelki trauma, amikor rá kell jönnünk az ige fényében bizonyos jelenségek, dolgok tarthatatlanságára. A valósághoz hozzátartozik, hogy a lelkészek zöme nem is tehet erről a helyzetről, hiszen a lelkészközpontúság hivatalos egyházpolitikája volt a kommunistáknak. Az elsorvasztás egyik lényeges pontja volt. Kiszorítani a nehezen ellenőrizhető laikusokat az egyházi életből és beszorítani a hitéletet a templom falai közé. A lelkészek nagy része emberfeletti munkát végzett, hiszen így mindent nekik kellett csinálni. Ők tartották a frontot. Ez bármilyen nagy dolog is, mégsem biblikus. A Biblia azt tanítja, hogy rövid „intenzív kiképzés” után Jézus elküldte a „mélyvízbe” a tanítványokat. Jézus tudta, hogy illúzió lenne részéről, hogy el tud jutni egyedül mindenhová. Pál apostol intenzív evangélizáció és tanítás után továbbment és munkatársakat állított maga helyet. „...amit tőlem hallottál sok tanú előtt, azokat ADD ÁT megbízható embereknek, akik mások tanítására is alkalmasak lesznek.” (2Tim2,2) Itt nem rabiképzésről ír az apostol, hanem az egye-

temes papságról. A KIE ezt így fogalmazza: *fiatalokat fiatalok által Krisztushoz vezetni*. A jó lelkész akkor végzi szolgálatát biblikusán, ha eléri, hogy nélküle is menjen a gyülekezet élete. A biblikus gyülekezet felnőtt, tudatos tagok közös szolgálata. A lelkésznek is megvan a speciális feladata: egészségesen hirdetni az evangéliumot, kiosztani a szentségeket és folyamatosan tanítani, gondozni a munkaágak vezetőit. Nem lehet cél, hogy a lelkész eljusson minden beteghez, fiatalhoz stb.. Ez egyébként is lehetetlen. Kell, hogy legyen egy munkatársi gárda. Erre sokan azt mondják, hogy ez nem megy. Nem megy, mert nem is akartuk igazán. Ez több éves koncepció, tanítás, folyamat. A bibliai igazság kell hogy befolyásolja a gyakorlatot, és nem fordítva.

A tanítás és szolgálatba állítás szükségességét nem a KIE találta ki. Ide tartozik a lelkészképzés, a gyülekezeti munkatársképzés is. De ez még mindig nem elég. A kovásznak az EGÉSZ tésztaát kell járni! A KIE által támogatott és gyakorolt ifjúsági munkatárs- és vezetőképzés háttere itt van. Ez a munka a Refisz és a Mevisz közreműködésével 2 éve folyik. Nyári tanfolyamokat rendezünk. Ezek nyitottak felekezetiileg és szervezetenként. Az alapvető cél a lelkészek segítése és a helyi ifjúsági csoportok megalakulása, fejlődése. Erre sok példát tudnánk mondani a közelmúltból. Ez a munkaág soha nem lesz egyesületi jellegű.

Ilyen alapon készül a VEZESS! c. módszertani újság is.

Nyolc területi központot is szerveztünk, azért, hogy időnként találkozzanak a területi ifjúsági vezetők. Tudjanak egymásról, segítsék egymást. Szerveztünk egy országos szemléltető eszköztárat is (videó, dia, könyvek stb...), ahol vásárolni és kölcsönözni lehet majd. Rendezünk speciális szemináriumokat is. (:)

A jövő nyáron kilenc vezetőképző tanfolyamot akarunk tartani. Az érdeklődés nagy. A következő tárgyakból voltak és lesznek az előadások és gyakorlati bemutatások: bibliaismeret, hitébresztés, imádkozás, áhitattartás, ének, sport, játék, kirándulásszervezés, elsősegélynyújtás, anyagi ügyek, „reklám”, felekezetismeret, pedagógia, programszervezés, üdvtver, teológia, dogmatika, etika, lelkigondozás, egyháztörténet, adminisztráció, diakónia stb... Természetesen ez a sok tárgy nem egy tanfolyamon szerepel. Lépcsőzetes, több éves program ez. Vannak kezdő és haladó csoportok. Minden hiányosságunk ellenére azt tapasztaljuk, hogy Isten megáldja ezt a munkát. Ezúton is kérem a kedves Olvasót, hogy segítse ezt a fontos szolgálatot, ahogy tudja. Imával, ötletekkel, előadásokkal, cikkekkkel, anyagiakkal is.

Szeverényi János – ifjúsági lelkész –

1134 Budapest Kassák L. u. 22. T: 1 208 207

† Fest Miklós

1911-1989.

A karácsonyváras örömet közvetlenül ünnepe előtt szomorúság váltotta fel, amikor hosszú betegség után, 78 éves korában elhunyt az egykori nagybányai lelkes. 1911. szeptember 2-án született Ig-lón, Szepes megyében, Fest Ottó okl. gépészmérnök és Olsavszki Olga szülőktől. A helyi evangélikus népiskolából a kassai magyar nyelvű gimnáziumba került s ott érettségizett. Négy évet a szlovák nyelvű pozsonyi teológiai fakultáson, majd egy tanévet Erlangenben végzett. Kassa visszacsatolása után 1938. decemberében avatta lelkésszé a Deákteri templomban dr. Raffay Sándor püspök. Szolgálati helyei sokat változtak, míg aztán a szarvasi gimnázium és tanítónőképző vallásánára lett. 28 évig – 1953-1980. közt Nagybányán volt parókus lelkész. Két nyelven, magyarul és szlovákul hirdette az ígét és pásztorolta nagy hűséggel híveit. Nyugdíjas éveit Szarvason töltötte. Családi és rokoni kapcsolatok is fűzték ide. Pénztárosi állást vállalt a gyülekezetben és temetési kántor lett. Áldozatos szeretettel felnevelt gyermekei messze kerültek ugyan otthonától, de lelki családként összeforva mégis együtt volt velük, s legboldogabb napjai azok voltak, amikor egybegyűjthette őket és széttekinthetett immár felnövekvő unokáin is. A betegség keresztjének hordozásában enyhületet jelentett neki, hogy volt gyülekezetének tagjai sokat látogatták, magános idejében pedig a klasszikus zene hangjai gyönyörködtették. Temetésén a szarvasi ótemetőben az általa kijelölt ige alapján hangzott a vigasztaló üzenet: „Kezedre bízom lelkemet, te váltasz meg engem, ó Uram, hűséges Isten.” (Zsolt 31,6.)

Pásztor Pál

Pásztor Pál lelkézzestestvérünk tolmácsolta a család kérését, hogy Fest Miklós nekrológját közöljük az Ev. naptárban megjelent sorok kiegészítéseként. Szívesen teszünk eleget a kérésnek. Isten vigasztalását kívánjuk a gyászolóknak.

Magyar nyelvű gyülekezeti munka Bajorország területén

A Lelkipásztor 1990. évi májusi száma „Lelkeszi szolgálat külföldön élő magyarok között” címmel Gémes István lelkész írását közölte. A cikk bevezetést akart nyújtani a külföldi lelkeszi szolgálatba. A mostani írással az idézett cikk fonalát szeretném fel-

venni és tovább gombolyítani.

A bajorországi különleges helyzet
Amikor 1982. májusában Bajorország területén a magyar munkát elkezdtem, a következő volt a helyzet: Munkaadóm nem a Német Evangélikus Egyház (EKD) és nem is a Bajor Evangélikus Tartományi Egyház (Bayerische Landeskirche) lett, hanem a Németországi Magyar Evangélikus Lelkigondozói szolgálat, melynek vezetője Gémes István. Egyszerre több munkaterületet is kaptam:

a.) Az első a kastli magyar gimnázium volt, ahol heti 19 órában mint főállású hittanár az 5-13. osztályban tanítottam. E mellett az iskolaév minden vasárnapján délelőtt diák-istentisztelet volt, hetente egyszer konfirmációi óra, majd később heti egy alkalommal diákbibliaórát is tartottunk.

b.) A második munkahelyi tevékenységem az északbajor területen élő magyarok lelkigondozása lett. A konkrét munkához tartozott a magyar gyülekezetek megszervezése, magyar családok címeinek gyűjtése, családlátogatás. Két városban indult meg eddig a munka: Regensburgban és Nürnbergben. Ezekben a gyülekezetekben az istentiszteletek – a vasárnap délelőtti diákistentiszteletek és a távolság miatt is – mindig vasárnap délután vannak.

c.) A harmadik munkaterület volt a legszélesebb ölelésű: az Európa déli részéről származó magyar nyelvű emberek gondozása, akik mint politikai menekültek vagy mint német hazatelepülők érkeznek Bajorországba. A politikai befogadó tábor németországi felvevő központja Zirndorfban van (Nürnbergtől 15 km-re), a német hazatelepülők országos központi felvételi irodája pedig Nürnberg külvárosában. Így azt lehet mondani, hogy minden magyar ember számára az első út – ilyen vagy olyan okból – Nürnbergbe vezet.

Nyitottság és távolság

A munkaszervezésben nyoma sincs felekezeti szűklátókörűségnek: a munkám az északbajor területen élő magyarul beszélő emberekkel köt össze. Így minden vallású embernek rendelkezésére kell hogy álljak (a politikai táborban több emberrel is kapcsolatba kerültem, akiknek semmilyen vallásuk sem volt). Munkám nemcsak az evangélium hirdetéséből áll, hanem szociális vonásokkal is rendelkezik: segítségnyújtás az integrációhoz, tanácsadás és aktív segítség a lakás- és munkahelykereséshez, tolmácsolás.

A szórványhelyzetből adódik a nem éppen kellemes de a magyarországi gyülekezetekben is ismert helyzet: sokat kell utazni! Regensburg 100 km, Nürnberg 65, Zirndorf 80, Erlangen pedig 70 km távolságot jelent.

Felvilanó számok

1989. augusztus végétől a kastli magyar gimnáziumi megbízatásom megszűnt. A felszabadult időt azóta teljesen a magyar gyülekezeti munka szolgálatába állíthattam. A Német Evangélikus Egyház kérdésére – milyen nagyok is a bajor magyar gyülekezetek – Gémes István, a Lelkigondozói Szolgálat vezetője a következő számokat adta meg:

Nürnbergben 350, Erlangenben 200 magyar család él, ez a szám kb. 1600-2000 lelket jelent. Regensburgban 80 családdal állunk kapcsolatban, ez kb. 250 lélek.

Ezek a számok persze csak az állandóan nyilvántartott helyi gyülekezeti tagokat mutatják. ehhez jön még a távoli helyekről istentiszteleteinkre utazó testvéreink száma, - van aki Rastattból jön havonta egyszer (Stuttgarton túlról, ca 300 km-ről), van aki Bayreuthból utazik felcséggel és két kisgyermekével Nürnbergbe. A politikai légerek magyar lakóinak száma is állandóan változó – bár két éve fogyó tendenciát mutat. Ezzel szemben a hazatelepülő, de németül csak többé-kevésbé tudó, magyarul viszont perfektil beszélők száma állandóan emelkedik. Ők hosszabb-rövidebb ideig maradnak csak az átmeneti lakótelepen, számukat csak sejteni lehet. A romániai események folytán Nürnbergbe került magyarul beszélők aránya sem lebecsülhető. Homályban van azoknak a magyarul tudóknak a száma, akik német családi névvel rendelkeznek: őket se a telefonkönyv, se a lakónyilvántartók bejelentése alapján nem tudjuk megtalálni. Itt csak személyes kapcsolaton keresztül érhető el egy-egy új „német-magyar” család.

Nem ritkaság az sem, amikor magyar családok magyar egyházi szolgálatot kérnek, majd utána ugyanúgy eltűnnek, ahogy azelőtt sem láttuk őket. A „nem haragszunk az egyházra, de nem is látogatjuk” gondokodású emberek száma nem csupán a német gyülekezetekben emelkedik!

Regensburgi gyülekezet

Regensburg városában a magyar protestánsok számára kb. 20 évvel ezelőtt volt az utolsó istentisztelet – mesélte egy idős tanítónő, amikor a helyi magyarok keresésére indultam. Így nem létezett gyülekezeti névsor sem. A telefonkönyv alapján találtam a magyar családokra, akiket azután meglátogattam. Mivel a telefonkönyvben az emberek vallása nincs feltüntetve, nem ritkán végződött a bemutatkozó látogatásom már az ajtóban: mi nem vagyunk evangélikusok – talán tessék máshol próbálkozni! Az ajándékba átnyújtott Útitárs újságra nézve többen sajnálkozva, de gyorsan mondták, hogy nem vesznek újságot és nem is akarnak semmire előfizet-

ni.

Az istentiszteleti helyet a német evangélikus dékán jelölte ki számunkra. Regensburg belvárosában, az evangélikus egyház házában 3. emeleti kápolnájában van az istentisztelet, minden hónap 2. vasárnapjának délutánján, délután 4 órakor (Regensburg, Am Ölberg 2 – Alumneum). Az istentiszteletet mindig szertartás követi. Hat éve tartjuk ezeket a rendszeres alkalmakat, – havonta egyszer –, a gyülekezetlátogatók száma 10 és 40 között mozog. Egy ökumenikus keresztes alkalmával (egy lengyel katolikus kislány és egy magyar református fiú lett megkeresztelve) 85-en voltunk.

Ebben a gyülekezetben két munkatársam van, akik a többiekkel rendszeres kapcsolatot tartanak. Így tudok a kórházba kerületekről, tudjuk, ki mikor utazik látogatóba hazá és ezért nincs jelen az istentiszteleten. A gyülekezet főleg idősebb emberekből áll, az átlagéletkor kb. 60 év körül lehet. Az utóbbi időben viszont több magyar fiatal fedezettünk fel, akik a regensburgi egyetemen tanultak.

Terveink: az istentisztelet mellett havonta két alkalommal szeretnék egy-egy hétköznapot gyülekezetlátogatással eltölteni, ezeknek a napoknak az estéjén pedig házbibliáorát fogunk tartani.

Erlangeni gyülekezet

Erlangenben tudomásom szerint még soha nem volt önálló magyar munka. A kezdetet itt is a „telefonkönyvkutatás” jelentette. A nevek és címek gyűjtése több éven át folyt, több családdal látogatás révén is kapcsolatba kerültem. Az első istentiszteletet 1990. októberében tartottuk. Az összejövetelünk helye: Erlangen-Bruck, Boschstr.1 – az evangélikus egyház gyülekezeti háza, kezdés délután 3 órakor. A szerény kezdetet ebben a gyülekezetben sem szabad lebecsülni, hiszen a városban él kb. 200 család közül eddig csak keveset sikerült meglátogatni.

Gyülekezeti terveink: havi egy istentisztelet, (mindig a hónap negyedik vasárnapján) családlátogatások, érdeklődés esetén házi bibliaóra. Itt is szeretnénk majd gyülekezeti képviselőket választani, akik nemcsak a gyülekezeti tagokkal tartják majd a kapcsolatot, hanem a magyar szolgálattal kapcsolatos információk továbbadásában is illetékesek lesznek.

Mivel magyarázható a magyarok relatív nagy száma Erlangenben? Egyrészt több magyar fiatal tanul az egyetemen, másrészt a legtöbb család valamilyen kapcsolatban áll a Siemens céggel, melynek egyik nagy németországi központja Erlangenben van.

Nürnbergi gyülekezet

Bajorország északi területének legnagyobb magyar gyülekezete. Itt már régóta volt rendszeresen magyar nyelvű isten-

tisztelet. A mindekorai kastli gimnázium lelkészének volt feladta a nürnbergi közösség gondozása. Ennek ellenére erre a gyülekezetre is jellemző a kicsiny, szerény kezdet. 1983 januárjában tartottam az első istentiszteletet a Sankt Martha református templomban a (a református gimnáziumi lelkész elődeim mindig itt gyűjtötték össze a főleg református magyarokat), a résztvevők száma 18 volt. Mivel Nürnbergben rendszeres magyar katolikus mise is van, a protestáns gyülekezetet kevesebb katolikus látogatja, mint más helyeken.

Ebben a városban a telefonkönyves keresés mellett nagy szerepet játszott az, hogy a Nürnbergben élő magyarok jelentős része ismeri egymást. Így az istentiszteleti meghívásunk szájáról szájra terjedt, sok német nevű ember is megtalálta az utat hozzánk. A következő évekre a gyülekezet számszerű növekedése jellemző, az emberek egymás közti kapcsolatfelvétele és annak erősödése. A magyar protestáns gyülekezet nemcsak mint istentiszteleti közösség alakult és formálódott, hanem mint a segítségnyújtás helye is. Mivel a munka olyan nagy méreteket öltött, hogy azt egyedül szinte már nem bírtam – több gyülekezeti tag kapcsolódott be a légerek látogatásában, fordító szolgálatba, tanácsadásba. A havi egy istentiszteleti alkalmat 1987. októberétől a Nürnberg-Röthenbach-i Nikodémusgemeinde gyülekezeti házába helyeztük át (Weiltinger Str. 17 – délután 3 óra). Ez azért is tűnt szükségesnek, mert a felnőtt istentiszteletlátogatók mellett (számuk 50 és 120 között mozog) nagyszámú gyerekesereg is megjelenik havonta. Ők is külön helyiséget igényelnek és egy munkatársunk az istentisztelettel párhuzamosan végzi a gyerekek tanítását. A gyermekek létszáma is emelkedő tendenciát mutat. Az istentisztelet után minden alkalommal kávézás van, ahol nemcsak beszélgetésre van lehetőség, hanem előadás vagy más műsor is helyet kap.

A gyülekezet összetétele állandóan változik. A templomlátogatók fele tartozik a gyülekezet állandó tagjai közé, a másik fele valamilyen okból kifolyólag mindig „átmenőben van”. Vannak erdélyi és magyarországi látogatóink, akik rokonaikhoz jöttek, sokan jönnek légerekből – majd sokan búcsúznak sírva (akik a tengeren túlra indulnak tovább). Volt olyan gyülekezeti tagunk is, aki már nem bírva a bürokrácia útvesztőit – visszament Magyarországra.

A gyülekezet vallás szerinti megoszlása is állandóan változik. Az állandó templomlátogatók 60-65 %-a protestáns, a többiek katolikusok, szabadegyháziak vagy vallással nem rendelkezők. Hasonlítható a helyzet a stuttgarti magyar gyülekezethez is, ahol szabadegyházi hívők aránya pl. 1988-ban 20 % volt, 1990-re viszont 30 %-ra emelkedett (Útitárs 88/5 és LP 90/9). A szabadegyháziak számának

emelkedése valószínűleg a romániai kivándorlással is összefügg. Közösségünknek egy felügyelője van, aki az evangélikus hit és tradíció hűségese ápolói közé tartozik. a munkatársi gárdához viszont többen, többféle felekezetből csatlakoztak. A nürnbergi magyar gyülekezet átlagéletkorát 40 - 50 év közé lehet helyezni, ami bátorítást jelent a jövő gyülekezetfejlődése számára!

A családlátogatási alkalmak mellett még fontos szerepet játszik a légerekben folyó munka. Nem ritkán telefonálnak az ott dolgozó egyházi munkások és hívnak engem, mert újabb magyar család érkezett. A német felvevő házakban nekem kell rendszeresen érdeklődnöm az újonnan érkezettek iránt. Nürnbergben összesen 6 léger ill. lakótelep van, ahol a magyarok gondozása, látogatása, tanácsadás és szociális segítség folyik. Megható azt is látni, milyen szeretettel hozzák gyülekezeti tagjaink autókkal a légerek magyar lakóit az istentiszteletre és más összejövetelekre!

A havi egy istentiszteleti alkalom mellett még az elmúlt években heti egy bibliaórát tartottunk és hetente egyszer magánháznál imaórára jöttünk össze. Ezeket az alkalmakat és a látogatásokat számát is az 1990. évben anyagi okok miatt csökkentenünk kellett. Reméljük azonban, hogy a következő évben sikerül családostul együtt Nürnbergbe költözni, ami nemcsak az anyagi kiadásokat, hanem az utazási időket is jelentősen csökkentené. Ehhez a német egyházi szervektől is segítséget várunk.

Konferenciák és szervezetek

A minden évben megrendezésre kerülő Ifjúsági Konferencián több kastli diák, de nürnbergi fiatalok is részt szoktak venni. Régebben szorosabb volt a kapcsolatunk az évente összejövő megrendezésre kerülő ludwigsburgi konferenciával, ahol a diákok aktív szolgálatot is vállaltak.

1988. június 12-14-én tartottuk gyülekezetünkben az első Németországi Karizmatikus Találkozót, melyen az egész országból 68-an vettek részt.

Gyülekezeteink nemcsak a Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkészek Munkaközössége által gondozott európai gyülekezetekhez tartoznak, hanem önálló németországi szervezettel is rendelkeznek. 1988. február 20-án a következő gyülekezetek alapították meg a Németországi Magyar Evangélikus Luth.Lelkigondozói Szolgálatot: Württembergi Magyar Gyülekezet Stuttgart székhellyel, Ulm és környéke Magyar Gyülekezet Heidenheim székhellyel, Nürnberg és környéke Magyar Evangélikus Gyülekezet Lauterhofen székhellyel, A Magyar Gimnázium Protestáns Diákgyülekezete Lauterhofen székhellyel és a Regensburgi Magyar Evangélikus Gyülekezet Lauterhofen

székhellyel. A szervezet lelkes vezetője Gémes István lelkész, helyettesévé engem választottak meg, a jegyző pedig Varga Pál heidenheimi református lelkész lett. A szervezet világi felügyelője egy személyben a nürnbergi gyülekezetünk felügyelője is, Porkoláb László.

Személyes örömöt jelent számomra az, hogy mindhárom gyülekezet elfogadta a fehér Lutherkabát és a színes stóla használatát az istentiszteleti alkalmakon. A fekete ruhát csak temetési alkalmakra használom.

A jövő tervei

Nemcsak a magyarországi evangélikus lelkészekre vár egyre több munka – így néz ez ki Bajorországban is. A menekültek között végzett munka ugyan fogy, de a német hazatelepülők száma egyre emelkedik. A gyülekezeti élet igényei is egyre emelkednek, igény van a látogatásokra, a bibliaórákra, az imaórákra. Több magyar szülő szívesebben hozza gyermekét hozzánk, ahol a hitbeli nevelés a talán különben feledésbe menő magyar nyelvtanulással is összekapcsolódik.

Bibliaiskola, gyülekezeti tagok továbbképzése, konferenciák rendezése, gyülekezeti újság kiadása, egyházi könyvtár, keresztyén hang- és videokazettakölcsönző felépítése – és sorolhatnám tovább. Bizony, sokszor több a kívánság, több az elvárás mint az erő és az idő. A helyes hangsúly, a helyes arány megtalálása sem mindig egyszerű.

A bemutatott három magyar gyülekezet sok mindenben különbözik egymástól. Egy dologban azonban teljes egység közösség áll fent: teljes egészében elfogadjuk, magunkénak valljuk és gyakoroljuk a stuttgarti ökuménikus modellt; „istentiszteletünk rendjébe minden felkezetünk elemeit beépítjük, a különböző kegyességi formákat mindenkinek felajánljuk, énekeinket tudatosan tanuljuk egymástól, és tekintettel vagyunk egyes csoportjaink sajátos teológiai felfogására” (Útitárs 88/5). Fontosnak tartjuk ezenkívül a megélt hitet, a tudatos, kiállt keresztyénséget. Ennek ismeretötjelei számunkra a misszió végzése, a bizonyoságtétel gyakorlása, az igeközpontúság. Nem akarunk semmilyen értelemben sem továtválni – a Jézus Krisztustól kapott szeretetet mint folyó szeretnénk továbbadni.

Ferenczy Zoltán

Lelkészek felelőssége egymásért

LMK-ülés Gyenedslás,
1990. november 12.

Nem szeretnék előadást tartani, sokkal inkább együttgondolkodásra bátorítani, indítani. A témához nem elméleti oldalról kell közelítenünk. Már az a szándék, hogy erről lehetőség szerint beszéljünk az LMK-ban, arról árulkodik, hogy igen sok a gond, a gyakorlatban fölvetődő kérdés, mellyel egyáltalán nem vagy nehezen tudunk megbirkózni.

Belénk hasít sokszor a gyülekezeti tagok kérdése, *mi van már megint a papok között?* Vagy: már a papok között is ez megy? Sajnos, a kérdésfeltevés sejteti, hogy már megint valami „ügy” van terítéken, már megint valahol botrányt lehet szimatolni, s okkal vagy szenzációhajhászásból lerántani valakiről a leplet.

Most viszont magunk felé kellene fordítani a kérdést: *mi van közöttünk*, hogyan tekintek a másikra, mi mindent gondolok, terjesztek lelkészársamról, segítjük, vagy gátoljuk egymás szolgálatát?

Igehirdetéseinket a hétköznapiok teszik hitelessé, vagy hiteltelenné. Ilyen szempontokból méretetünk meg egymáshoz való viszonyunk is. Míg a világi munkahelyeken a közvélemény természetesnek tartja, hogy van rivalizálás, önzés, a másik fölé kerekedés indulata, addig az egyházra nézve ezt botrányosnak tartja. Nem is ok nélkül, hiszen nekünk van kitől példát venni, s egy másféle indulatnak kell közöttünk uralkodnia.

A mögöttünk lévő évtizedek ebből a szempontból is sok tanulsággal szolgálnak számunkra. Szomorú örökséget hordozunk, mely a bizalmatlanság öröksége sok lelkész számára. Az sem vigasztaló igazán, hogy jötték létre az utóbbi idők során szövetségek egyes csoportok, teológiai, kegyességi irányzatokhoz tartozók között, mert fölvetődik a kérdés, nem a másként gondolkozó ellenében, kizárásos módon létezik-e egy-egy ilyen közösség? Van-e bennünk készség arra, hogy elfogadjuk, hogy a másság, a különbözőség is Isten ajándéka? Hányszor gondolunk irigységgel a másiknak sajátos adottságára, ahelyett, hogy hálát adnánk, hogy Isten gazdagítja az ő népe közösségét, sőt igénybe vennénk a másfajta talentummal megáldott lelkészárs szolgálatát. A pap is ember, sokszor szoktuk ezt hangsúlyozni, s ezzel azokat a tulajdonságainkat akarjuk mentesíteni, melyek nem építőek. Természetesen minket is meghatároz az egymással való kapcsolatkeresésben a másik iránti szimpátia, a hasonló teológiai gondolkodásmód, de ennek nem szabad olyan akadállyá lennie, hogy a másikra ne úgy

nézzünk, mint testvérünkre a Krisztusban. Kis egyház vagyunk, ebből következnek, hogy a hírek is gyorsan terjednek. Milyen áldott lehetne, ha nem a pletykák, a másik baján való kárörvendés lenne jelen közöttünk, hanem arra törekednénk, hogy lehetőség szerint már csirájában gátat vetnénk az esetlegesen mindezt kiváltó gondoknak. Vallom, hogy sokkal inkább meg kellene, hogy állítson, meggondolásra, még több imádságra kellene, hogy indítson egy-egy „ügy” papi köreikben! Hiszen mindannyian tudjuk, hogy a közöttünk „csírázó”, majd „szárba szökkenő” aztán mélyen közénk ékelődő „ügyek” mérgező termései mérhetetlenül nagyobb hullámvérést okoznak, mintha csak a parókia, a gyülekezeti határ, vagy az egyházmegye parjai ostromolnák!

Nyilván, amikor az okait keressük a sok sértődésnek, bántásnak, előítéletnek, vagy megbélyegzésnek, többféle magyarázatot találhatunk. Lehetnek közöttünk is nemzedéki, beosztásbeli, munkaerőgazdálkodás tervszerűtlenségéből vagy például fizetéskülönbségből s egyéb hátrányos megkülönböztetésből adódó kérdések. Persze sok minden más is felmerülhet, amikor egy-egy lelkész magára marad, vagy úgy érzi, hogy magára maradt, s azután valami olyan következik vele kapcsolatban, ami mindenkinek nagy fejtörést okoz a dolgok helyes mederbe terelését illetően.

A címben szerepel a *felelősség* szó. Ez azt a kötelezettséget jelenti az értelmező szótár szerint, melynek alapján valaki felelős valakiért. Hiszen hogyha valakire vagy valakire érvényes ez a kötelezettség, akkor ez mindenekelőtt reánk, lelkészekre érvényes. Miben áll elkötelezettségünk az egymás iránti felelősségre? Mindenekelőtt abban, hogy soha nem felejthetjük, valamennyiünk elhívója, küldője a szolgálatra ugyanaz, az érettség is életét adó, bűneinkből szabadító a számunkra is feltámadásával örök életet szerző Jézus Krisztus. Mindnyájunkat másként ragadott meg Szentlelkével! Áldjuk őt ezért a gazdagságáért, kegyelméért! S ebből más nem következhet, mint az, hogy az Ő felénk forduló személyválogatás nélküli szeretetével fordulhatunk mi is egymás felé. Ne feledjük, mit mond Pál apostol: „Hát ki az az Apollós, és ki az a Pál? Szolgák csupán.” 1Kor 3,5

Ezek a szolgák ugyanakkor tudatában vannak annak, hogy Krisztus Jézust, az Urat szolgálják. Tudják, hogy a tanítvány nem lehet nagyobb, mint a mestere, de a legnagyobb méltóságot az jelenti számára, hogy tanítvány lehet! Tudjuk, már az első tanítványok között is ott volt a rangvita, az előnyszerzés vágya a másikkal szemben. Jézus azonban helyére tette a törtéteiket. Ha együtt járunk Mesterünkkel, Ő ma is helyére tudja tenni mindazt, ami közöttünk most még válaszfal talán. Hogy

ez valóság lehessen, mindenekelőtt ott kell, hogy legyen életünkben a bűnvallás, fel kell ismernünk, hogy mindnyájan pásztorlásra szoruló lelkipásztorok vagyunk. Ez nem pusztá szójáték akar lenni részemről. No de kinek gyónjunk mi, papok? Lehet találni olyan lelkesztársat, akiben megbízhatunk? Súlyos kérdés ez, de minden bizonnyal találhatunk, s közülünk reménységem szerint többen így társak a szolgálatban! Vagy talán nagyon naív vagyok, ha erre gondolok? Egyik lelkesz-evangélizáción valaki arról szólt, hogy annyi a csalódás ezen a téren részéről, hogy nem tudja, lehet-e még bizalommal fordulnia valamely szolgatársához, s nem veszi-e valaki szájára majd azt, amit valakinek őszintén feltárt? Pedig így is rá vagyunk utalva egymásra! Urunk legalább kettesével küldte ki tanítványait. Nyilván azért, hogy amikor az egyik elesik, felemelhesse a másik, vagy méginkább még mielőtt lankadni látszana az egyik, nyújtsa felé kezét a másik. Mindez nem jelenti azt, hogy Isten ígéjének tükrében nem szemléljük kritikusan egymás szolgálatát, s amiről meggyőződésünk, hogy ellenkezik Urunk jó rendjével, országa ügyével, előbbre jutásával, azt ne igyekezzünk pásztori módon kifejezésre juttatni! Sőt kötelességünk. Először azonban négszemközti s majd azután, ha szükséges a szülkebb papi közösségben, s nem rögtön nyílt plénumon. Ugyanakkor az Isten ígéjének mércéjét előbb mindig magunk elé kellene felállítani. S aki felállítja maga elé, az tudja, hogy nagyon sokszor leveri ezt a mércét, ha nem is olyan nagy csörömpöléssel talán, mint a másik. Valóban Isten kegyelméből vagyunk akik vagyunk. Bizony, a mérce a Krisztusi szeretet. Ránk különösképpen is érvényes: „Ha emberek vagy angyalok nyelvén szólok is, szeretet pedig nincs bennem... semmi vagyok”. 1Kor 13,1

Mi lehetne hát a megoldás arra nézve, hogy ne csupán nosztalgiával gondolhasanak vissza idősebb lelkeszek a talán régebbi időben megvalósult fraternitásra, testvériségre? Ha többet imádkoznánk egymásért, ha fokozott munkatempó és beosztás ellenére sem csak hivatalos keretek között tudnánk találkozni, beszélgetni egymással. (Örvendetes, hogy most már néhol ez is megvalósul. Vannak homileitkai beszélgetések, találkozók.) Bizony nagy áldás fakad abból, ha több lelkesz, akik egymás közelében szolgálnak, össze tudnak hajolni az Úr előtt s meg tudják osztani egymással ötleteiket, el tudják fogadni egymás tanácsait, s az intés ellen sem berzenkednek amikor elhangzik feléjük, mert tudják, hogy értük való felelős szeretettel teszi azt a szolgatárs! Milyen öröm, ha elkezdünk igényt tartani a másik szolgálatára, az idősek a tapasztalatára, a fiatalabbnak a lelkesedésére, sok új ötletére.

Milyen áldás, ha közülünk nem marad egyedül egy sem, mert van, aki meglátogatja, felkarolja ha szükséges. Milyen nagy segítség, ha nem rakunk akár előjáróink, akár társaink vállára aránytalanul nagyobb terheket mulasztásainkkal, bezárkózásunkkal. Milyen öröm, ha még a parókuszog sem lesz gátjává egymás közti kapcsolatainkban, mert még ennél is többet jelent számunkra az ember, aki nem a miénk, hanem Krisztusé! Felelőségünk néhány konkrétuma legyen előttünk különösen is: felelőség a kezdőkért, a megfáradottakért, akik már túl vannak aktív szolgálati idejükön, felelőség a magánélet vagy a családi élet gondjai alatt roskadozókért, a betegség terhét hordozókért. Fontos lett nagyon manapság a felelőségünk a tanításbeli tisztaságért s azért is, hogy a munkaerő-gazdálkodásunkban ne szenvedjen csorbát a női lelkesz. Felelőssek vagyunk azért is, hogy anyagiakban se legyenek közöttünk méltánytalanságok! Minden bizonnyal sokmindent lehetne még sorolni, reménység szerint beszélni is fogunk róla.

Meg vagyok győződve róla, ha komolyan elkezdénénk újra egymás között gyakorolni mindazt, amire Isten kegyelméből híveinket buzdítjuk szószékeinkről, akkor igen sok áldás fakadna ebből nem csupán magunk, de a gyülekezetek s egész egyházunk javára. Engedjük, hogy Isten megítélje de fel is szabadíthassa életünket Jézus Krisztus által egymás szolgálatára, szeretetére, az Ő népe növekedésére.

Deme Dávid

Kiegészítés

Élek az alkalommal, hogy a *Lelkipásztor* szeptemberi számában a „17. egyházmegyéről” Gémes István összefoglalásában megjelent cikk adataihoz megjegyzések két, rám vonatkozó részletet

1.) A 282. old. harmadik oszlopában ez áll: „...míg az erdélyi szászok angol-német gyülekezetét gondozó egyik clevelandi lelkesz „beszolgál” a torontoi (Kanada) magyar evangélikus gyülekezetbe...” Úgy érzem, hogy „clevelandi magyar lelkesz”-t kellett volna írni. Ahogy írva van, mintha szász vagy német lelkesz gondozná a torontoi magyar evangélikusokat. (Igaz azonban fordítva, hogy a kitcheneri (Kanada) prot.magyaroknak nemzeti ünnepek alkalmával az ottani erdélyi szász lelkesz tart istentiszteletet.)

2.) A 284. oldal első oszlopában így szól a cikk: „... A távoli Ausztráliába 1945. és 1956. után igen sok magyar érkezett. Tanári és angol lelkeszi beosztása mellett vállalta a magyar evangélikusok gondozását egy nemrég elhunyt társunk.” Ez a

megállapítás elhallgat jónéhány pionír évet. Az első teljes liturgiájú magyar ev. istentisztelet, mint teológus még én tartottam Ausztráliában 1951-ben! Szervezője és lelkesze voltam mind a sydneyi mind a melbournei gyülekezetnek, melyek csoportként, ausztrál lelkeszek német nyelvű beszolgálása keretében, esetenként még németországi megbízatású lelkigondozók magyar nyelvű igehirdetésével már 1950-tól (Sydney) és 1949-től (Melbourne) léteztek. 1956. márciusától mindkét csoport az én szolgálati körömbé került; Sydneyben 1956-ban, Melbourneben 1962-ben történt meg a hivatalos és egyházjogilag elismert gyülekezetté való alakulás. Péter csak 1960. táján kezdett magyar szolgálatot, azt is csak Perthben, amikor az ottani magyar vegyes prot.gyülekezet ref. lelkesze meghalt. Közben sokhelyütt végeztem szórványszolgálatot, Adelaidetól fel északra Brisbaneig. Amikor 1966. őszén (azaz ottani tavaszán) elkerültem Ausztráliából, Péter akkor vette át az „országos” magyar evangélikus lelkigondozást. Ezt nagy hűségel, körültekintéssel és sok áldozattal látta el 23 éven át, hamarosan leszűkülve a Melbourne-Adelaide-Perth vonalra, amint Sydneyben Breglec Árpád vette át a szolgálatot. Az adelaidei és perthi vegyes prot.gyülekezetet most ref.lelkeszek/lelkigondozók látják el, Melbourne pedig Breglec Árpád jár le bizonyos rendszerességgel.

Ezzel kellett a történeti hűséghez hozzájárulnom.

Rev. Béla Bernhardt

9715 Lake Avenue, Cleveland, Ohio 44102.

Éneklő Gyülekezet

Hogyan tanítok éneket gyülekezetemben?

Áldott emléké Kiss Jánosnak a főtli kántorképzőben volt egy visszatérő mondása: „A négy-szólamú koralljáték elsajátítása nem tehetség-kérdés, hanem hit-kérdés.” Mi, akik ott tanfottunk, naponta igazolódva láttuk kijelentését. Arra a szintre, ha megfelelő lelkesedés fűti a tanulót, néha nem könnyen, de el lehet jutni. Nagyjából így van ez az énekeskönyvi koráldallamok elsajátításával is.

Hozzáállás

Tulajdonképpen az volna az igazi, ha a gyülekezeti munkamegosztás elve alapján az énekeket mindenütt a kántorok tanítanák. Ehhez viszont az szükséges, hogy a kántorok teljesen biztos kottaismerettel, erős hanggal, pedagógiai és némi teológiai érzékkel is rendelkezzenek. Pest megyei tapasztalataim alapján úgy tűnik, túl opti-

mista vagyok, ha azt állítom, hogy kántoraink egyharmada bír a fenti tulajdonságok mindegyikével. Ezért az a véleményem, hogy nem kell feltétlenül ragaszkodni énektanítást illetően a kántor személyéhez, hanem a cél érdekében – ti. hogy a gyülekezetek pontosan tanulják meg a dallamokat – ahol a lelkészek ehhez több talentuma van, ott tegye ő. Egyébként is elkerülhetetlen, hogy a lelkész éneket tanítson hittan, konfirmáció és bibliórakón, ahol a kántor nincs jelen. Ha ehhez még hozzávesszük azt a tapasztalati tényt, hogy a gyülekezetek alapvetően elvárják a lelkésztől a jó énektudást, akkor látni kell, hogy a teológián, a lelkészi munka hatékonysága szempontjából, nagyobb hangsúlyt kell hogy kapjon a zenei képzés.

Ahhoz, hogy egy éneket jól megtanítsunk tökéletesen biztosak kell hogy legyünk a helyes dallamban. Sokfelé hallottam hibásan megtanított új dallamokat. Mivel a koráldallamokat a leghatékonyabban soronként lehet tanítani, ezért fontos, hogy aki tanít, bármelyik korálsornál el tudja kezdeni a dallamot. Bármelyik végéről bármelyik elejére tudjon ugrani, ne essen ki a tempóból és főleg a hangnemből.

A zenei ismereten túl igen fontos, hogy magunk is értsük és szeressük az adott korál szövegét és dallamát. Aki az énektanítást így vezeti be: „Ez egy meglehetősen unalmas dallam”, vagy „Emnek a szövege olyan rossz, hogy legszívesebben kitépném az énekeskönyvből” – az ne várjon nagy eredményt a tanítás során. Ezeket az énekeket inkább diszkréten hagyjuk ki, és ne kedvetlenítsük el a gyülekezetet.

A felnőtt-tanítás módszere

Nem állítom, hogy egyedül üdvöztő, de általam kipróbált és bevált módszerről beszéljek. Először is fel kell mérni a gyülekezet énektudását. Itt nem elégedjünk meg a bemondással, hogy „tudjuk”, hanem pusztán a kezdőhang megadásával és további segítségadás nélkül hagyjuk, hogy énekelje el a gyülekezet az első verset. A korálkönyv alapján így kell minden eredeti dallamon végigmenni, és gondosan bejegyezni a ritmikai, hang- és tempóhibákat egyelőre még javítás nélkül. Erre a felmérésre alkalmas a bibliárai közösség. Ez sok időt vesz igénybe, de tapasztalat szerint a gyülekezet örömmel teszi.

Ezek után már ránk van bízva, hogy az így kapott fehér foltokat milyen sorrendben tüntessük el. Célszerű a látványos kezdeti sikerek érdekében teljesen új, de nem túl nehéz dallamok megtanítása. A „begyepesedett” hibák kijavítása emél jóval nagyobb feladat. Ajánlatos tervet készíteni, ami alapján kívánunk haladni. Lehet csoportosítani a dallamokat, pl. karácsonyi dallamok, vagy felütéssel kezdődő

dallamok, vagy Luther-dallamok, vagy egyszerűen csak végigmegegyünk a dallamokon, és itt fontos megjegyezni, hogy csakis az eredeti dallamokon, a korálkönyv szerint.

A következő kérdés, hogy mikor és hol tanítsuk az énekeket. Itt az én nézetem az, hogy az egész gyülekezetet kell tanítani és nem csak a bibliárákat. Ezért az időpontra legalkalmasabb a vasárnapi istentisztelet, mégpedig közvetlenül utána. Indok: a gyülekezetben amúgyis meglévő különbségeket nem szabad tovább növelni, hogy lesznek az énekeket jól ismerő „bennfentesek” és lesz egy némán üldögélő „massa perditionis”. Azon, hogy az istentisztelet előtt vagy után legyen, azon lehet vitatkozni, de jobbnak látszik a végéhez kapcsolódó énektanítás. Az istentisztelet előttről „nyugodt szívvel” késnek el a hívek, zavarva ezzel a pontosakat is. Ahol az istentisztelethez kapcsolódó úrvacsora van, ott jobbnak látszik, ha előtte tartjuk.

Az énektanítás időtartama 10-15 perc. Ennél kevesebb vagy több indokolatlan.

Először bemutatjuk a megtanítandó éneket. Fontos, hogy az énekeket énekganggal tanítsuk, tehát nem harmóniummal, orgonával, stb. csak pusztán énekganggal. Egyedüli kíséret a mérőütés. Ezt olyan szerszámmal végezzük, ami az egész templomban jól hallható. A mérőütés nélkül tanulandó dallam parttalanná válik, és nem a megfelelő szótagok kapnak hangsúlyt. Főleg a felütéssel kezdődő dallamoknál a fejekben egészen más pontokon van a mérőütés, mint a kotta szerint. Pl. Mennyből jövök... Ne csüggedj el kicsiny sereg... Oh, Krisztusfő .. stb. A mintegy 60 felütésre kezdődő dallam áthangsúlyozása az egyik legnehezebb feladat.

Új dalamaot korálsoronként tanítunk. Tegyük fel, hogy a megtanítandó új dallam a Szeliid szemed Úr Jézus kezdte. A mérőütés helyei az aláhúzott szótagok:

*Szeliid szemed Úr Jézus
Jól látja minden vétkeket
Személyemet ne vesse meg
Szeliid szemed Úr Jézus.*

Első korálsor bemutatása után rögtön hatszor a gyülekezettel. Második korálsor után ugyanígy, majd az első két korálsor együtt háromszor. Harmadik korálsor háromszor. Tegyük fel, hogy a „ne” szótagon lévő hajlítás nem sikerül tisztán még hatodszorra sem. Ne hagyjuk annyiban, csak azt az egy hajlítást addig kell gyakorolni, esetleg külön lelassítva is, amíg tökéletesen tiszta nem lesz. Majd újra a környezetébe foglalva énekeljük a harmadik sort. Az első három sort összekapcsolva háromszor. Negyedik sor dallama ugyanaz, mint az első, ezt elég csak kétszer elénekelni. Ezután az egész versszakot többször egymás után. Ekkor jön a nagy próba

elhallgat a tanító, és csak a gyülekezet éneklie az egész versszakot. Rögtön kiderül, hogy hol kell még javítani. Ezeket a javításokat még akkor feltétlenül meg kell ejteni. Pihenésképpen lehet néhány dolgot mondani a keletkezési körülményről, szerzőről, illetve a szövegtartalom értelméről. Befejezésül az ének minden versszakát, de legalább három tanácsos elénekelni, hogy a frissen megtanult dallam más szövegre is alkalmazott legyen.

Nagy hiba volna ezután már a következő vasárnap kitűzni énekszámként az előző vasárnap tanult éneket. Ehelyett az énektanuláson újra át kell ismételni, az elfelejtett részeket újra megtanulni, a hibákat újra kijavítani és esetleg harmóniumkísérettel egy-két verset elénekelni. Még ezen a vasárnapon el lehet kezdeni egy újabb éneket tanulni. Az énektanítás tehát mindig az elmúlt vasárnapokon tanult 4-5 ének átismétlésével kezdődik, és csak utána kerül sor új ének tanítására. Istentiszteleti használatba csak az az ének kerül, amely már legalább négyszer át lett ismételve.

Ezzel a módszerrel tapasztalatom szerint az énekeskönyv teljes anyagát el lehet sajátítani még olyan gyülekezettel is, ahol senki sem tud kottát olvasni, mintegy hat-hét év alatt. Ha az énektanítás rendszeres programmá válik, akkor a hívek hiányolják az elmaradását.

Gyermekeket a hittanórákon és a konfirmációórákon lényegében ugyanezzel a rendszerrel lehet tanítani. Velük könnyebb a helyzet, mert még nincsenek a fejükben elrontott dallamok. Általános iskolás gyermekeknél a teljes énekanyag elsajátításához elegendő 4 év.

Hozzátartozik még a kép teljességéhez, hogy a kántortól ugyanúgy meg kell követelni a helyes ritmust és a tempót, mint a gyülekezettől. (Pláne, ha fizetést is kap szolgáltatásért.) Az istentiszteleti utolsó ének lehet az újonnan megtanult és már legalább egy hónapon át ismételtetett ének. A megtanult dallamokat időről-időre fel kell eleveníteni az ének újbóli kitűzésével.

A tempó gyorsítását nem kell erőltetni, tapasztalat, hogy a helyes ritmus megtanításával és a mérőütés következetes alkalmazásával magától felgyorsul a kívánt mértékre.

Befejezésül: az énekeskönyv anyagának megtanítása és megtanulása hitkérdés. Hitből következik a szorgalom, a kitartás, a felkészülés és a szívből való éneklés. Adja Isten, hogy megtaláljuk örömmel tanításban, tanulásban, éneklésben. Az ige parancsolja: Énekeljétek az Úrnak új éneket!

Mekis Ádám

Keresztyén ifjúsági tájékoztató
Vezess! szerkesztő: SZEVEÉNYI JÁNOS
Szerkesztők: Sostai Judit
Müller Mónika
Bédek Katalin
Bolcsföldi András

Szerkesztőség:
Budapest, 1134, Kassák L. u. 22.

Felölös kiadó: Partner Kft.
Debrecen, Simonffy u. 1/c.

Tipográfiai terv: Bokor Ferenc

Fényszedés, tordeles, nyomdai
előkészítés:
Hírlap Lapkiadó Kft.
Debrecen, Jerikó u. 21

Nyomás: SZORTIMENT NYOMDA
Debrecen

Készült: 1990. novemberben
BELSŐ HASZNÁLATRA!

E számunk szerzői

Bédek Katalin
bölcsészhallgató
Szeveényi Mihály
pedagógus, képzőművész
Fablay Tamás
lelkész
Türöczy Zoltán(?)
evangélikus püspök
Deida Jenő
erdélyi költő
Szeveényi János
lelkész,
a vezetőképítés szervezője
Kinczler Irén
lelkész

2

1990. november

Vezess!

AZ 1. SZÁM TARTALMÁBÓL

3. old.
Beköszöntő
4. old.
Kik vagyunk?
Mit akarunk?
5. old.
Az újságról
Tanuljunk egymástól!
6. old.
1000 mérföld
7. old.
Derű
8. old.
Faliújság. Könyvajánlat
9. old.
Dsida Jenő: Krisztus
10. old.
Gyenesi meditáció
11. old.
Fejmosás helyett lábmosás.
12. old.
Türöczy Zoltán: Tanács
13. old.
Hírek, programok
14. old.
Szüntelenül imádkozzatok!
15-17. old.
Készítsünk ajándékokat
Karácsonyra!
18. old.
Játékok
19-20. old.
Énekeljünk!

Lapunk megrendelhető a szerkesztőség címén,
1134, Budapest, Kassák L. u. 22.
1 példány ára: 30 Ft
Megjelenik: negyedévenként

Beköszöntő

„A teremtett világ sóvárogva várja
az Isten fiainak megjelenését.”

(Rm 8, 19)

Szeretettel köszöntöm az Olvasót
az Úr Jézus Krisztus nevében!

Vezess! a címe újságunknak.
Kettős értelme van e szónak szá-
munkra. Először jelenti a mi kéré-
sünket az élő, hatalmas, embersze-
rető Isten felé, hogy Ő vezesse éle-
tünket, szolgálatainkat. Csak azok
végezhetnek áldásos munkát a fia-
talok között, akik közvetlenül az Isten-
től vezettek, tanítottak. Az Isten
fiai már nem egyszerűen „fog-
gyasztók”, nem csüngnek folyton
közvetítőkön, mások hitén, szerete-
tén, erején, hanem személyes, élő
kapcsolatuk van Istennel, sőt

TESTÜKBEN, mint templomban az
ISTEN LAKIKI! Aki Isten fia, abban
az Isten érzései, gondolatai van-
nak és Isten benne és általa folya-
matosan és hathatósan cselekszik.
Az Isten cselekvése pedig a szere-
tet gyakorlása MINDEN EMBER
IRÁNT!

Ilyen „Isten fiakért” sóvárog a
világ, nem pedig szenteskedőkért,
erőszakos térítőkért, vagy kihűlt
vallásoskodókért.

Aki Isten fia, az isteni erővel és
szeretettel van átitatva, de megjele-
néseben és cselekvésében természete-
s EMBER, emberfia, vagyis minden
ember számára hasznos, testi,
lelki, szellemi táplálékot adó TER-
MÉSZETES EMBER, ÚJ ADÁM, A
KRISZTUSI TÍPUS!

A VEZESS! feldolgozásban halljuk
Isten hangját is felénk, hogy mi is
vezessünk másokat, ne legyen „ellen-
állás” bennünk az isteni energiá-
val szemben, azt el ne nyeljük, sőt
inkább rajtunk átáramolva érint-
sen meg másokat. Legyünk az útta-
lanok, céltalanok, gyengék vezetői.
Természetesen ez nem végső álla-
pot, nem kiskorúsítás, hanem az
emberré fejlődés kezdete, egy fo-
lyamat, ami közben a vezetett te-
zővé válik.

Ámen!

Szeveényi János
felelős szerkesztő

AZ ÚJSÁGRÓL

Célunk segíteni az ifjúsági munkát. Igével,
anyagokkal, ötletekkel. Fórumot biztosítunk
az ifjúsági körök számára. Egy egészséges
vérkeringést szeretnénk elősegíteni. Nem
csak mi akarjuk írni az újságot, hanem
felajánljuk számotokra is! TANULJUNK
EGYMASTÓL! Adjuk át egymásnak
értékeinket. Kérlek, vegyétek ezt komolyan
és felkérés nélkül is küldjétek anyagot. Kérem
az ötleteket javaslatokat és a kritikát. Helyet
szeretnénk adni bizonyágtételeknek, megta-
pasztalásoknak. Indítunk egy „lelkigondozó
válaszol” rovatot és egy probléma felvető és
megoldó rovatot is! Ehhez is rátok van
szükség!

Egylőre három vagy két havonta sze-
retnénk jelentkezni az újsággal. A nyári tan-
folyamok anyagából is fogunk közölni részlete-
ket. Külön sorozatot indítunk az eszközök
használatáról a szolgálatban: zene,
hangszerek, videó, fotó, dia, sport stb.

Az újságban közölt versek, áhitatok,
meditációk, képek és más hasonló anyagok is
az esetleges felhasználásért jelennek meg.

Az énekeket, játékokat ki lehet vágni és
idővel kis gyűjtemény lehet belőle. Ettől
függetlenül most szerkesztünk egy nagyobb
léleketű játékoskönyvet. Tervezzük egy
áhitatoskönyv kiadását is kifejezetten fiatal-
oknak.

Vezess!

1990. november

3

Kérjük kedves
előfizetőinket, hogy
akiknek fizetési
hátralékuk van, azt
mielőbb rendezni
szíveskedjenek!

Köszönjük

Corrigenda

A Lelkipásztor előző, novemberi
számában a 336. lap harmadik
hasábjának alcíme helyesen így
hangzik: „Világsúcstalálkozó a
gyermekek jogairól és az egyhá-
zak”.

(Szerkesztő)

Donáth László cikkéhez utólag iro-
dalom: 1. Venetianer Lajos: A
magyar zsidóság története Bp.
1982. (reprint 1922-ből) 2. Sza-
kály Sándor: A magyar katonai
elit 1938-45. Bp. 1987. 3.
Dr. Kende Péter: Röpirat a zsidó-
kérdésről Bp. 1989.

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus
Lelkeszi
Szakfolyóirat

Felelős szerkesztő:

Dr. Hafenschér Károly

Felelős kiadó:

Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában
a szerkesztőbizottság vesz részt.
Tördelőszerkesztő: Franko Máttyás
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
1143 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

☎ 163-6451

Eng. sz.: EL/11/1976

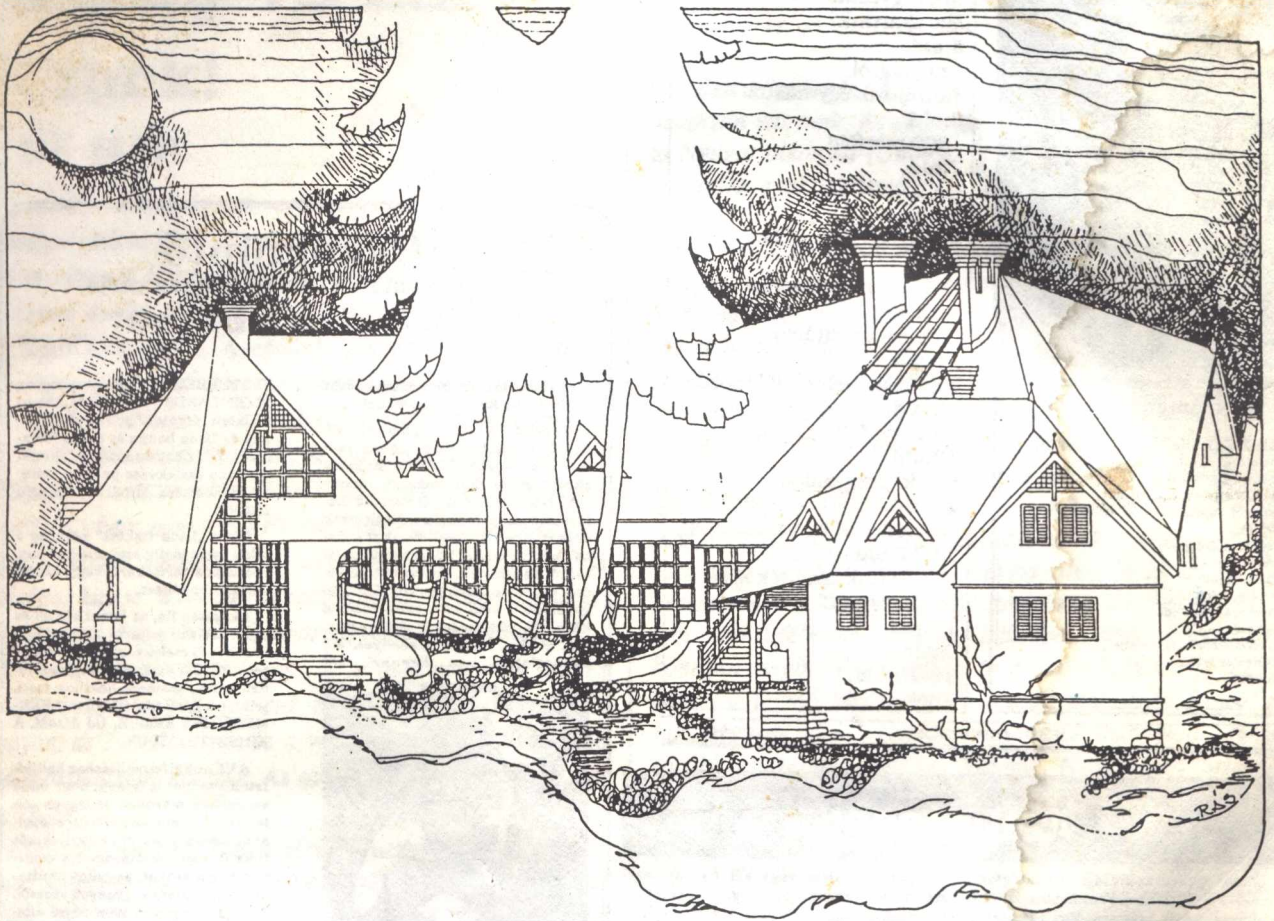
Készült az Evangélikus Teológiai Akadémia
ófszet gépén. Eng. sz.: 4335

Felelős: Dr. Nagy István

Előfizetés havi 70.- forint, fél évre 420.- forint
egy évre 840.- forint.
Nyugati terjesztésben: DM 6

ISSN 0133-2821

EVANGÉLIKUS VENDÉGHÁZ SOPRONBAN

LELKÉSZEINK, CSALÁDTAGJAINK ÉS MÁS TESTVÉREINK PIHENÉSÉHEZ szeretne segítséget nyújtani egész éven át üzemelő VENDÉGHÁZUNK. Megóvott környezetben, erdőszélen körülvesz a kívánt csend és a friss, tiszta levegő. A sokak által ismert régi öreg ház helyén hatalmas fenyők és gesztenyefák között szép, modern üdülő épült tetőtérbeépítéssel. 7 KÉTÁGYAS és 5 NÉGYÁGYAS – egyaránt pótágyazható – szoba áll rendelkezésre. Mindegyikhez saját zuhanyzós fürdőszoba – WC tartozik. A négyágyas szobák galériásak – kétszintesek. A kertre néző társalgó olvasnivalót kínál és alkalmas csendes beszélgetésre, vagy tévézésre. Testünk is felüdülhet a finn szaunában. A vendégház minden tere a KÁPOLNA felé vezet – feltöltődésre, találkozásra hívogat.

A főszezon utáni (nov.1-től március 31-ig) árak személyenként értendők, félpanziót tartalmaznak (reggeli és vacsora), ebéd külön megrendelés esetén.

**Főállású egyházi alkalmazottak napi 400.- Ft
12 éven aluli gyermek napi 300.- Ft
Nem egyházi alkalmazottak 500.- Ft**

10 főn felüli csoport esetén kedvezményt adunk.

INFORMÁCIÓ ÉS SZOBAFOGLALÁS: 9400 SOPRON, Zerge u. 26. ☎ (99) 16-214
Távírcím: **EVVE Sopron**, vagy

EVANGÉLIKUS SZERETETHÁZ 9025 GYŐR, Péterfy Sándor u. 5. ☎ (96) 20-440